

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
CIVILINĖS JUSTICIJOS INSTITUTAS

EGLĖ AGINTAITĖ
CIVILINĖS JUSTICIJOS STUDIJŲ PROGRAMA

**SUBJEKTAI, TURINTYS TEISĘ INICIJUOTI ĮMONĖS BANKROTO BYLĄ:
TEORINIAI ASPEKTAI IR PRAKTINĖS PROBLEMOS**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas –
Doc. Goda Ambrasaitė – Balynienė

Vilnius, 2014

TURINYS

IVADAS.....	3
1. ĮMONĖS IŠORĖS SUBJEKTAI, TURINTYS TEISĘ INICIJUOTI ĮMONĖS BANKROTO BYLĄ.....	8
1.1. Privatieji kreditoriai.....	8
1.1.1. Privačiųjų kreditorių pareigos inicijuojant bankroto bylą	9
1.1.2. Potencialaus kreditoriaus problema	13
1.1.3. Kreditoriaus teisė atsiimti ieškinį iki nutarties dėl bankroto bylos priėmimo. Ieškinių atsiėmimo įtaka trečiųjų asmenų teisėms	17
1.1.4. Darbuotojai, kaip įmonės kreditoriai	18
1.1.4.1. Neatsiskaitymo su darbuotoju, kaip bankroto bylos iškėlimo sąlygos įtaka, kreditoriaus teisei inicijuoti įmonės bankroto bylą.....	20
1.1.4.2. Valstybinė darbo inspekcija, kaip potenciali darbuotojų teisių gynėja, įmonių bankroto bylų inicijavimo stadijoje	23
1.2. Viešieji kreditoriai	24
1.2.1. Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba.....	26
1.2.2. Valstybinė mokesčių inspekcija	29
1.2.3. Probleminiai aspektai, viešiesiems kreditoriams įgyvendinant teisę, inicijuoti įmonės bankroto bylą	30
1.3. Viešąjį interesą ginančių subjektų teisės bankroto bylų inicijavimo stadijoje	32
1.3.1. Prokuroras.....	34
1.3.2. Dėl teismo vaidmens inicijuojant įmonės bankroto bylą.....	36
2. ĮMONĖS VIDAUS SUBJEKTŲ TEISĖ – PAREIGA INICIJUOTI ĮMONĖS BANKROTO BYLĄ.....	38
2.1. Vadovas, savininkas, kaip bankroto bylos iniciatorius	38
2.2. Pagrindai, kuriems esant įmonės savininkas (vadovas) privalo inicijuoti įmonės bankroto bylą.....	44
2.2.1. Įmonės nemokumas	45
2.2.2. Viešas paskelbimas, kad įmonė negali arba neketina vykdyti įsipareigojimų, kaip pareigos inicijuoti įmonės bankroto bylą sąlyga	49
2.3. Įmonės likvidatoriaus pareiga inicijuoti likviduojamos įmonės bankroto bylą.....	50
2.4. Ieškovai - įmonės vidaus subjektai ir kreditorių procesinės padėties probleminiai aspektai.....	52
IŠVADOS.....	55
PASIŪLYMAI	57
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	58
SANTRAUKA	65
SUMMARY.. ..	66

IVADAS

Temos aktualumas ir probleminiai aspektai. Lietuvos Respublikos Konstitucijos¹ 30 straipsnyje įtvirtinta nuostata, jog asmuo, kurio konstitucinės teisės ar laisvės pažeidžiamos – teisė kreiptis į teismą, yra pagrindinė ir efektyvi šios fizinį ir juridinių asmenų, manančių, kad jų teisės ir laisvės pažeistos, galimybės realizavimo (įgyvendinimo) garantija.² Tačiau, kaip nurodo prof. habil. dr. V. Mikelėnas, Konstitucijos 30 straipsnyje įtvirtinta ne pati subjekcinė teisė, o tik vienas iš asmens teismo elementų – galimybė turėti tokią teisę.³ Tai reiškia, kad pati teisė į teisminę gynybą ir teisė kreiptis į teismą priklauso nuo įstatyme nustatytų aplinkybių, kurios civilinio proceso teorijoje vadinamos teisės kreiptis į teismą prielaidomis ir šios teisės tinkamo realizavimo sąlygomis.⁴

Kad asmuo įgytų teisę kreiptis į teismą teisminės gynybos, jis turi būti teisnus civilinio proceso prasme.⁵ Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas⁶ (toliau – ĮBĮ), kaip specifinius teisinius santykius reglamentuojantis įstatymas, teisinį teismo suteikia ribotam asmenų ratui, turinčiam teisę pateikti teismui pareiškimą dėl įmonės bankroto bylos iškėlimo, t.y. įmonės kreditoriai, savininkai, įmonės administracijos vadovas ir likvidatorius, įmonės likvidavimo metu nustatęs, kad įmonė negalės įvykdyti visų savo įsipareigojimų. Vis dėlto gausėjant teisminei praktikai dėl įmonės vidaus subjektų atsakomybės, už kreditoriams padarytos žalos atlyginimą, kilusią pavėluotu bankroto bylos inicijavimu, aktualu apžvelgti ar aukščiau nurodytas sąrašas subjektų, apima visus subjektus, galinčius turėti teisinį suinteresuotumą bankroto bylos iškėlimu. Priešingu atveju, būtų pažeidžiama subjektų, potencialiai galinčių turėti teisinį suinteresuotumą įmonės bankroto bylos iškėlimu, teisė į teisminę gynybą.

Pažymėtina, kad siekiant atskleisti darbo temą, nepakanka apsiriboti tinkamu bankroto bylų iniciatyvos teisę turinčių subjektų analize, būtina išnagrinėti ir problemas, su kuriomis susiduria šie subjektai, t.y. atskleisti teisės inicijuoti įmonės bankroto bylą tinkamo realizavimo sąlygas. Tam, kad ši teisė būtų realiai įgyvendinama ir bankroto bylos iškėlimo klausimas būtų išspręstas tinkamai, ĮBĮ, kaip *lex specialis* Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodekso

¹ Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014;

² Vėlyvis S. Teisė į teisminę civilinio proceso doktrinoje. Tarptautinės mokslinės praktinės konferencijoje „Teisė į teisminę gynybą ir jos realizavimo praktiniai aspektai“ vykusios 2006 08 14-15, Vilniuje, mokslinių straipsnių rinkinys. Vilnius: Visus plenus, 2006. P. 195;

³ Kavaliauskienė G. Proceso civilinėje byloje prielaidos ir sąlygos. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2010. P.67.

⁴ Vėlyvis S., Abromavičienė G. Kai kurios teisės kreiptis į teismą bendrosios sąlygos // Jurisprudencija. 2006. P. 124.

⁵ Kavaliauskienė G. Proceso civilinėje byloje prielaidos ir sąlygos. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2010. P.83.

⁶ Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas //Valstybės žinios. 2001, Nr. 31-1010.

(toliau – CPK)⁷ atžvilgiu, numato papildomas pareigas asmenims, siekiantiems inicijuoti įmonės bankroto bylą, kaip teisės kreiptis į teismą tinkamo realizavimo sąlygas. Kaip matysime, praktikoje šie subjektai dažnai susiduria su įvairiomis praktinėmis problemomis, siekdami įgyvendinti šią teisę, todėl aktualu jas atskleisti ir išnagrinėti, kad bankroto proceso inicijavimas taptų operatyvus, nepažeistų įmonės kreditorių ar pačios įmonės, jos vidaus subjektų teisių ir būtų pasiektas bankroto proceso tikslas – apsaugoti nemokaus skolininko, negalinčio tinkamai įvykdyti savo įsipareigojimų, ir kreditorių teises ir interesus.

Temos mokslinis naujumas. Nagrinėjamos temos naujumas pasireiškia tuo, kad iki šiol Lietuvoje nebuvo pakankamai nuodugniai išnagrinėti įmonės bankroto bylos iniciatyvos teisę turintys subjektai, jų procesinė padėtis, teisių ir pareigų aspektai, problemos su kuriomis susiduria šie subjektai, būtent civilinės bylos dėl įmonės bankroto iškelimo stadijoje. Analizuojamą temą plačiausiai bankroto teisės kontekste nagrinėjo R. Norkus, S. Kavalnė^{8 9}. V. Mikuckienė¹⁰ nagrinėjo bankroto byloje dalyvaujančių asmenų teisių ir pareigų įgijimo, įgyvendinimo klausimus, pareiškimui dėl bankroto bylos keliamus reikalavimus, tačiau iš esmės nebuvo plačiau nagrinėjamos atskirų, bankroto bylų iniciatyvos teisę turinčių subjektų, kreipimosi į teismą realizavimo sąlygų probleminiai aspektai.

Skirtingai bankroto bylų iniciatyvos teisę turintys subjektai buvo nagrinėjami darbo, mokesčių, įmonių teisės srityse. I. Mačernytė – Panomariovienė¹¹ nagrinėjo darbuotojų teises įmonių nemokumo atveju, tačiau bankroto bylos inicijavimas, kaip darbuotojų pažeistų teisių gynbos būdas, buvo nagrinėjamas epizodiškai, neanalizuojami potencialūs darbuotojų teises galintys ginti subjektai. Viešojo intereso vaidmuo ir jį ginančių subjektų kategorija civiliniame procese buvo nagrinėjama E. Stauskienės, V. Višinskio¹², E. Krivkos¹³, tačiau viešąjį interesą ginantys subjektai, jų padėtis bankroto bylos inicijavimo stadijoje, plačiau nagrinėjami nebuvo. Viešųjų kreditorių kategorija, tačiau kaip mokesčių teisės subjektai, buvo nagrinėjami A. Medelienės, B. Sudavičiaus¹⁴. Įmonės vidaus subjektų teisinis statusas buvo nagrinėjamas G. Jakuntavičiūtės¹⁵, nagrinėjant šių subjektų civilinės atsakomybės klausimus. A. Bosaitė, S.

⁷ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 36-1340.

⁸ Kavalnė S., Mikuckienė V., Norkus R. ir kt. Bankroto teisė. Pirmoji knyga. Vilnius: Justitia, 2009.

⁹ Kavalnė S., Norkus R., Bankroto teisė. Antroji knyga. Vilnius: Justitia, 2011.

¹⁰ Mikuckienė V. Bankroto bylų nagrinėjimo teisme ypatumai. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2007.

¹¹ Mačernytė – Panomariovienė I. Darbuotojų teisių įgyvendinimas darbdavio nemokumo atveju. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011.

¹² Stauskienė E., Višinskis V. Viešojo intereso gynimas civilinio proceso tvarka: teoriniai ir praktiniai aspektai // Mokslinių straipsnių rinkinys viešojo intereso gynimas: subalansuoto požiūrio link. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2013.

¹³ Krivka E. Viešojo intereso gynimas civiliniame procese. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2009.

¹⁴ Medelienė A., Sudavičius B. Mokesčių teisė. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2011.

¹⁵ Jakuntavičiūtė G. Juridinio asmens valdymo organų narių civilinė atsakomybė. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S), Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2012.

Butov,¹⁶ J. Kiršienė¹⁷ savo darbuose nagrinėjo įmonės vidaus subjektus, įmonių teisės rėmuose, O. Petroševičienės¹⁸ darbas aktualus, nagrinėjant bendrovės vadovo sąvokos problematiką, R. Greičius¹⁹ plačiai nagrinėjo įmonės vadovų fiduciarines pareigas įmonės kreditoriams, įmonei susiduriant su finansiniais sunkumais. Vis dėlto šie autoriai neanalizavo pagrindų, kuriems esant įmonės vidaus subjektai įgyja bankroto bylos iniciatyvos teisę, bei įmonės vidaus subjektų, potencialiai galinčių turėti teisinį suinteresuotumą bankroto bylos iškėlimu. Analizuojama tema buvo nagrinėjama užsienio mokslininkų. Vokietijos mokslininkai H. Mueller²⁰, F. Aleth²¹, Prancūzijos R. Cork ir M. Santoni²², E. Ringeval, A. Mason ir N. Morelli²³, Rusijos D. Surikov, M. Zaitseva ir S. Tolstoukhova²⁴ nagrinėjo šių šalių subjektus, kuriems suteikiama teisė inicijuoti bankroto bylas, probleminius aspektus, su kuriais susiduria šie asmenys.

Darbo tikslas ir uždaviniai: Nustatyti, ar ĮBĮ suteikia teisę inicijuoti įmonės bankroto bylą visiems subjektams, kurie gali turėti suinteresuotumą bankroto bylos, nemokiai įmonei iškėlimu, atskleisti nagrinėjamos temos probleminius aspektus. Darbo tikslui pasiekti keliami šie uždaviniai:

1. Išnagrinėti subjektus, galinčius būti įmonės kreditoriais, jų teises ir pareigas, bankroto bylos inicijavimo stadijoje, nustatyti probleminius aspektus su kuriais susiduria šie subjektai.
2. Išnagrinėti viešąjį interesą ginančių subjektų vaidmenį bankroto bylos inicijavimo stadijoje ir galimybę šiems subjektams būti bankroto bylos iniciatoriais.
3. Remiantis pagrindų, kuriems esant, įmonės vidaus subjektai privalo inicijuoti bankroto bylą, analize, nustatyti įmonės vidaus subjektus, turinčius teisinį suinteresuotumą bankroto bylos iškėlimu ir gautus rezultatus palyginti su ĮBĮ 5 straipsnyje numatytais įmonės vidaus subjektais.

Tyrimo objektas: subjektai, kuriems ĮBĮ suteikia teisę inicijuoti įmonės bankroto bylą, bei subjektai, potencialiai galintys turėti teisinį – procesinį suinteresuotumą bankroto bylos iškėlimu.

¹⁶ Bosaitė A., Butov S. Juridiniai asmenys kaip civilinės teisės subjektai // Civilinė teisė. Bendroji dalis. Vilnius: Justitia. 2009.

¹⁷ Kiršienė J. Privatieji juridiniai asmenys // Civilinė teisė. Bendroji dalis. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas. 2008.

¹⁸ Petroševičienė O. Juridinių asmenų samprata ir jos raidos tendencijos // Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas. 2013.

¹⁹ Greičius R. Privataus juridinio asmens vadovo fiduciarinės pareigos. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2003.

²⁰ Mueller H. Germany // The International Comparative Legal Guide to: Corporate Recovery and Insolvency 2012. 2012, Nr.6.

²¹ Aleth F. Germany // Restructuring & Insolvency 2013. London: Law Business Research Ltd, 2012.

²² Cork R., Santoni M. France // The International Comparative Legal Guide to: Corporate Recovery and Insolvency 2012. 2012, Nr.6.

²³ Ringeval E., Mason A., Morelli N. // Restructuring & Insolvency 2013. London: Law Business Research Ltd, 2012.

²⁴ Surikov D., Zaitseva M., Tolstoukhova S. Russia // Restructuring & Insolvency in 52 jurisdictions worldwide 2013. London: Law Business Research, 2012.

Hipotezė. ĮBĮ subjektų, turinčių teisę inicijuoti įmonės bankroto bylą, ratą apibrėžia tinkamai.

Tyrimo metodai: tinkamai pasirinkti tyrimo metodai leidžia kuo išsamiau atskleisti nagrinėjamą temą. Šiame darbe bus naudojami šie tyrimo metodai:

1. *Lingvistinis metodas* – siekiant išnagrinėti ĮBĮ vartojamų sąvokų prasmę.
2. *Lyginamasis metodas* – darbe naudojamas keliais aspektais: a) teoriniu lygmeniu, lyginamos skirtingų autorių nuomonės analizuojama tema, b) teisės aktų lygmeniu, siekiant nustatyti subjektų ratą, turinčių teisę inicijuoti įmonės bankroto bylą, Lietuvoje ir užsienio valstybėse. Autorė darbe analizuos Vokietijos, Prancūzijos ir Rusijos teisės aktus ir doktriną, nagrinėjama tema. Šios šalys pasirinktos dėl įmonės bankrotą reglamentuojančiuose teisės aktuose įtvirtintų skirtingų bankroto reguliavimo modelių: Lietuvoje kaip ir Vokietijoje įtvirtintas liberalus (neutralus) bankroto reguliavimo modelis, o Rusijoje ir Prancūzijoje – skolininkui palankus modelis. Arba plačiuoju požiūriu Lietuvoje, Vokietijoje įtvirtinta likvidacinė bankroto proceso reglamentavimo kryptis, Rusijoje, Prancūzijoje priešingai - reabilitacinė²⁵; c) empiriniu lygmeniu, siekiant nustatyti ar ĮBĮ normų doktrininis aiškinimas atitinka Lietuvos Respublikos teismų formuojamą praktiką.
3. *Analitinis – kritinis metodas* – siekiant nustatyti ar ĮBĮ tinkamai apibrėžia subjektų, turinčių teisę inicijuoti įmonės bankroto bylą, ratą.
4. *Įstatymų leidėjo ketinimo metodas* – siekiant nustatyti, kodėl būtent tik ĮBĮ 5 straipsnyje nurodytiems subjektams, suteikiama bankroto bylos iniciatyvos teisė.
5. *Statistinis metodas* – naudojamas siekiant nustatyti subjektų, turinčių teisę inicijuoti įmonės bankroto bylą, aktyvumą.
6. *Apibendrinimo metodas* – taikomas siekiant apibendrinti gautus tyrimo rezultatus ir suformuluoti darbo baigiamąsias išvadas.

Darbo struktūra. Magistro darbą sudaro įvadas, dvi dalys, išvados ir pasiūlymai.

Pirmoje dalyje bus atskleista įmonės išorės subjektų, turinčių teisę inicijuoti įmonės bankroto bylas, teisės ir pareigos civilinės bylos dėl įmonės bankroto iškėlimo stadijoje, probleminiai aspektai, kylantys šiems subjektams įgyvendinant savo teises. Įmonės išorės subjektai bus analizuojami juos klasifikuojant į privačiųjų ir viešųjų kreditorių kategorijas, atskleidžiant jų tarpusavio skirtumus ir panašumus, probleminius aspektus su kuriais susiduria šie subjektai. Šioje dalyje taip pat bus nagrinėjami ir viešąjį interesą ginančių subjektų padėtis bankroto bylos inicijavimo stadijoje ir analizuojama galimybė šiems subjektams inicijuoti įmonių bankroto bylas. Dėl ribotos darbo apimties nebus nagrinėjami įmonės išorės subjektai, turintys teisę inicijuoti specialiųjų rūšių juridinių asmenų bankroto bylas ir apsiribojama akcinių

²⁵ Kavalnė S., Mikuckienė V., Norkus R. ir kt., supra note 8. P. 199-202.

bendrovių, uždarytųjų akcinių bendrovių (toliau – bendrovė) ir individualių įmonių ((toliau – II) visos bendrai toliau – įmonės)) bankroto bylų iniciatyvos teisę turinčiais subjektais.

Antroje dalyje bus nagrinėjami įmonės vidaus subjektai, kuriems ĮBĮ suteikia teisę, bei pareigą inicijuoti įmonės bankroto bylą. Bus siekiama atskleisti ar ĮBĮ tinkamai apibrėžia įmonės vidaus subjektus, analizuojami vidaus subjektai, potencialiai galintys turėti teisinį suinteresuotumą bankroto bylos iškėlimu. Bus tiriami pagrindai, kuriems esant nagrinėjami subjektai įgyja pareigą inicijuoti įmonės bankroto bylą, šių pagrindų laikymosi probleminiai aspektai.

Darbo pabaigoje bus pateikiamos autorės išvados ir pateikiami pasiūlymai.

1. ĮMONĖS IŠORĖS SUBJEKTAI, TURINTYS TEISĘ INICIJUOTI ĮMONĖS BANKROTO BYLĄ

1.1. Privatieji kreditoriai

Kreditorius – bankroto teisinių santykių šalis, turinti reikalavimo teisę. ĮBĮ kreditorius apibrėžiamas kaip fizinis ar juridinis asmuo, turintis teisę reikalauti iš įmonės įvykdyti prievolės ir įsipareigojimus. Pažymėtina, kad kreditorius – ne tik asmuo, kuriam bankrutuojanti įmonė yra tiesiogiai skolinga, bet ir tas subjektas, kuris pagal įstatymus, kitus teisės aktus ar kitais pagrindais turi teisę reikalauti iš tos įmonės įvykdyti prievolę ar įsipareigojimą. Pavyzdžiui, jei įmonė skolinga valstybei, tai įmonės kreditoriumi bus konkreti institucija, įpareigota vykdyti atitinkamas valstybės jai suteiktas funkcijas,²⁶ skolos perleidimo sutarties pagrindu, reikalavimą įgijęs asmuo, kreditoriaus darbuotojo – teisės ir pareigas perėmęs įpėdinis ir kt. Taigi, kreditorius, iš kitų teisinių santykių subjektų rato išskiria vienas bruožas – kreditorius turi turinį reikalavimą skolininkui, kurio mokėjimo terminas suėjęs.

Nesuklysime pasakę, kad kreditoriai bankroto procese yra vieni iš svarbiausių bankroto teisės subjektų, dar vadinami bankroto proceso šeimininkais.²⁷ Ne veltui, teisminė praktika, išskiriant bankroto proceso tikslus iki 2001 m. buvo orientuota į kreditorius, siekiant apginti jų interesus ir nemokią įmonę pašalinti iš rinkos. Nors laikui bėgant keitėsi bankroto proceso tikslai, iškeliant pačios nemokios įmonės interesų apsaugą, suteikiant galimybę reabilituotis, tačiau kreditorių interesų apsauga išlieka vienu iš svarbiausių bankroto proceso tikslų, nors šis tikslas turi būti siekiamas išlaikant kreditoriaus ir skolininko interesų pusiausvyrą. Atitinkamai Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, apibendrinamas bankroto teisės tikslus nurodė: „ĮBĮ normų analizė suponuoja išvadą, kad pagrindinis bankroto proceso tikslas – patenkinti bankrutuojančios įmonės kreditorių reikalavimus. Šis tikslas yra galutinis rezultatas, kurio siekiama bankroto procedūromis. Kartu pažymėtina, kad tam tikros ĮBĮ nuostatos suponuoja ir tai, kad šalia kreditorių reikalavimų patenkinimo bankroto proceso tikslas yra ir skolininko teisių bei teisėtų interesų apsauga. Teismų praktikoje laikomasi nuostatos, kad nurodytus du tikslus, t. y. kreditorių ir skolininko interesų apsaugą, reikia derinti. Nors pagal bankroto procedūrų teisinio reglamentavimo prasmę, iškėlus įmonės bankroto bylą, prioritetą teikiamas kreditorių finansiniams reikalavimams patenkinti, tačiau ir tokiu atveju turi būti racionaliai vadovaujama kreditoriaus ir skolininko interesų pusiausvyros principu“²⁸

²⁶ Mikuckienė V. Kreditorių teisių įgyvendinimas bankroto procese // Jurisprudencija. 2005. Nr.77(69). P. 34.

²⁷ Kavalnė S., Mikuckienė V., Norkus R. ir kt., *supra* note 8. P. 245.

²⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. kovo 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-166/2008.

ĮBĮ įmonės kreditorius individualizuoja pagal galimų prievolių pobūdį ir pateikia pavyzdinį įmonės kreditorių sąrašą:

1. valstybės institucijos, įpareigosios surinkti mokesčius, valstybinio socialinio draudimo įmokas bei privalomojo sveikatos draudimo įmokas, jų nemokėjimo atveju;
2. įmonės darbuotojai (jų įpėdiniai), darbo užmokesčio nemokėjimo ir dėl darbo santykių atsiradusios žalos neatlyginimo atveju;
3. Vyriausybės įgaliotos institucijos, žalos atlyginimo prievolių dėl nelaimingų atsitikimų darbe ar susirgimų profesine liga perėjimo valstybei, vadovaujantis Žalos atlyginimo dėl nelaimingų atsitikimų darbe ar susirgimų profesine liga laikinojo įstatymo numatytais atvejais;
4. Finansų ministerija, paskolų, suteiktų iš valstybės vardu pasiskolintų lėšų, ir paskolų, gautų su valstybės garantija, negražinimo atveju;
5. fiziniai ir juridiniai asmenys, pardavę žemės ūkio produkciją;
6. valstybės institucijos, administruojančios Europos Sąjungos lėšas, iš Europos Sąjungos lėšų suteiktos paramos negražinimo atveju; ir kiti kreditoriai.

Įmonės kreditorius galime skirstyti į viešuosius kreditorius, įgyvendinančius jiems priskirtas funkcijas, siekdami atgauti nesumokėtas ar negražintas lėšas į valstybės biudžetą, bei privačiuosius fizinius ir juridinius asmenis, turinčius reikalavimo teisę į skolininką.

1.1.1. Privačiųjų kreditorių pareigos inicijuojant bankroto bylą

ĮBĮ 6 straipsnis reglamentuoja procedūrą, kurios turi laikytis kreditorius, kad teismas priimtų ieškinį dėl bankroto bylos iškėlimo. Visų pirma, jei yra bent viena iš ĮBĮ 4 straipsnio 1,2 ar 3 dalyje nurodytų sąlygų, t.y. jei įmonė nemoka su darbo santykiais susijusių įmokų, laiku neatsiskaito už prekes, paslaugas, negražina kreditų, nevykdo kitų įsipareigojimų, ar nemoka valstybės nustatytų mokesčių, kreditorius turi informuoti skolininką apie savo ketinimą inicijuoti bankroto bylą. Šiame pranešime turi būti nurodoma įmonės neįvykdyti įsipareigojimai, numatomas terminas, ne trumpesnis nei 30 dienų, per kurį skolininkas gali įvykdyti savo prievoles, ir įspėjimas, kad jei per pranešime nurodytą laiką nebus įvykdyti nurodyti reikalavimai, bus kreipiamasi į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo (ĮBĮ 6 straipsnio 2 dalis). Manome, esant būtina atidžiau išanalizuoti aptariamas kreditorių pareigas.

Svarbu atkreipti dėmesį, į pranešimo dėl ketinamo inicijuoti bankroto procesą turinį, kadangi nenurodžius bent vienos aplinkybės, netinkamai suformulavus tekstą ar numaćius trumpesnę nei 30 dienų laikotarpį, bus pripažįstama, kad kreditorius ikiteisminės ginčų

nagrinėjimo tvarkos laikėsi netinkamai. Dažnai pranešimuose tiesiog nurodoma, kad neįvykdžius reikalavimo bus kreipiamasi į valstybinės institucijas ar, kad skola bus išieškoma kitomis teisinėmis priemonėmis. Tokios ar panašios teksto formuluotės yra pripažįstamos netinkamomis ir neinformuojančiomis skolininko apie gresiantį bankroto procesą, todėl formuluojant pranešimo tekstą, būtina tiesiogiai išreikšti ketinimą kreiptis į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo.

ĮBĮ 6 straipsnio 2 dalyje yra įtvirtinta ikiteisminė ginčų sprendimo tvarka, kurios tikslas, kad šalys ginčą išspręstų taikiai ir bankroto bylos inicijavimas būtų *ultima ratio* priemonė, skolos išieškojimo procese. Vis dėlto svarbu pastebėtina, kad ši stadija yra privaloma išimtinai tik įmonės kreditoriams, kitiems ĮBĮ 5 straipsnyje nurodytiems subjektams ji netaikoma.²⁹ Kreditoriai yra atleidžiami nuo ikiteisminės ginčų nagrinėjimo stadijos, tik jei antstolis, vykdydamas skolos išieškojimą iš skolininko, nustato, kad įmonė neturi turto ar pajamų, iš kurių galėtų būti išieškomos skolos ir grąžina vykdomuosius dokumentus kreditoriui. Vis dėl to kreditorius bankroto procesą turi inicijuoti per vieną mėnesį nuo vykdomųjų dokumentų grąžinimo (ĮBĮ 6 straipsnio 3 dalis). Ikiteisminė ginčų nagrinėjimo stadija netaikoma ir tada, kai į teismą kreipiamasi pakartotinai, savo pareiškimą grįsdamas tais pačiais neįvykdytais įsipareigojimais.³⁰ Bet kreditoriui inicijuojant bankroto bylą praėjus vienam mėnesiui po vykdomųjų dokumentų grąžinimo ar nesilaikius privalomos ikiteisminės ginčo nagrinėjimo tvarkos, teismas priima nutartį, kuria atsisakoma priimti ieškinį ir jį grąžina kreditoriui CPK 137 straipsnio 2 dalies 3 punkto pagrindu.

Tačiau įstatymas nenumato laikotarpio per kurį, pasibaigus numatytam įspėjimo laikotarpiui, kreditorius turi inicijuoti bankroto bylą. Atsižvelgiant į tai, kad įspėjimo tikslas yra tas, kad skolininkas galėtų tikėtis bankroto bylos iškėlimo, tačiau jei kreditorius neinicijuoja bankroto bylos ilgą laiką, įmonė skolininkė gali turėti pagrindo tikėtis, kad kreditorius nebeketina savo turtinių teisių ginti bankroto bylos iškėlimu. Todėl, manytina, kad praėjus tam tikram laiko tarpui, įspėjimas tampa nebeaktualus ir kreditorius, kreipęsis į teismą, pripažintinas nesilaikęs išankstinės ginčo nagrinėjimo stadijos. Vis dažniau ši problema yra pabrėžiama ir teismų praktikoje, kurioje pasisakoma, kad nors šis terminas nėra reglamentuotas, tačiau per ilgas laiko tarpas iki bankroto bylos inicijavimo yra pripažįstamas pažeidžiantis teisingumo, sąžiningumo ir protingumo principus ir tokį kreditoriaus elgesį teismai ima traktuoti kaip nesilaikymą privalomos ikiteisminės ginčo nagrinėjimo tvarkos ir ieškinį priimti atsisakoma: „pranešimas apie ketinimą kreiptis į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo išsiųstas daugiau nei prieš metus laiko. <...> Nors įstatymas tiksliai nereglamentuoja per kokį laiko tarpą praėjus 30

²⁹ Kavalnė S., Norkus R., *supra* note 9. P. 25.

³⁰ Kavalnė S., Mikuckienė V., Norkus R. ir kt., *supra* note 8. P. 31.

dienų kreditorius gali kreiptis į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo skolininkui, tačiau reikia vadovautis pagrindiniais principais – teisingumu, sąžiningumu ir protingumu. Teismas mano, kad ieškovė pažeidžia šiuos principus, nes įspėjimo išsiuntimas daugiau nei prieš metus laiko, negali būti protingas terminas kreiptis į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo.“³¹ „Nagrinėjamoje byloje pareiškimą paduodantis asmuo kreipėsi į teismą praėjus daugiau kaip 13 mėnesių po pranešimo išsiuntimo. Toks ilgas terminas neatitinka nurodytų pranešimo apie ketinimą kreiptis į teismą tikslų, taip pat rodo, kad pats pareiškimą paduodantis asmuo, išsiųsdamas pranešimą apie ketinimą kreiptis į teismą, nebuvo tvirtai apsisprendęs dėl tokio kreipimosi. Pirmosios instancijos teismas teisingai aiškino ĮBĮ normas ir pagrįstai pripažino, kad pareiškėjas nesilaikė išankstinio ginčų sprendimo ne teisme tvarkos.“³²

Atsižvelgiant į besiformuojančią teismų praktiką ir siekį, šalių teisinius santykius apibrėžti kuo išsamiau ir tiksliau, manome, kad ĮBĮ turėtų būti įtvirtintas tam tikras, protingas, laiko tarpas, pavyzdžiui 3 – 6 mėnesiai, per kuriuos, suėjus įspėjime numatytam laikotarpiui, kreditorius turėtų kreiptis į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo, o jį praleidus – skolininką pakartotinai informuoti apie savo ketinimus. Autorės nuomone, tokia įstatymo nuostata, papildomai neapsunkintų kreditoriaus ir nesuvaržytų jo teisių, tačiau įneštų daugiau aiškumo ir apibrėžtumo skolininko ir kreditoriaus teisiniuose santykiuose.

Kreditorius turi teismui pateikti įrodymus, kad pranešimas skolininkui buvo įteiktas. Iki 2012 m. kovo 1 d. galiojusi ĮBĮ redakcija numatė, kad kreditorius apie savo ketinimą kreiptis į teismą dėl bankroto bylos turi pranešti raštu. Toks pranešimo įteikimo neapibrėžtumas kėlė daug diskusijų, kadangi galimos situacijos, kai įmonės vadovai nepriima siunčiamų pranešimų, savo veiklą vykdo kitu adresu nei nurodyta juridinių asmenų registre arba išvis nevykdo jokios veiklos ir pranešimas lieka neįteiktas. Tačiau šiuo metu aktuali ĮBĮ redakcija detalizavo pranešimo įteikimo skolininkui procedūrą. Pranešimas skolininkui turi būti įteikiamas registruotu paštu arba per kurjerį arba per antstolį. Jei vienu iš šių būtų pranešimo įteikti nepavyksta, laikoma, kad pranešimas įteiktas tinkamai, išsiuntus pranešimą įmonės buveinės adresu ir laikomas įteiktu praėjus penkioms dienoms nuo jo išsiuntimo (ĮBĮ 6 straipsnio 2 dalis). Tačiau tokia teisminė praktika jau buvo pradėta formuoti iki ĮBĮ pakeitimo, dar 2010 m. Lietuvos apeliacinis teismas pasisakė, kad „siunčiant pranešimą atsakovo buveinės adresu, protinga manyti, jog korespondencija įmonėje tvarkoma taip, kad laiško“³³ išsiuntimas registruotu paštu pasieks

³¹ Panevėžio apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. lapkričio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. B2-944-252/2013.

³² Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. sausio 22 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2-216/2014.

³³ Ieškovas neturi galimybės įrodyti, kad registruotame laiške, tikrai buvo siunčiamas pranešimas dėl bankroto bylos iškėlimo, todėl laiško turinys neįrodinėjamas. Laikomasi tikimybių pusiausvyros principo, kad labiau tikėtina, kad kreditorius siųsdamas registruotą laišką skolininkui, siunčia pranešimą dėl bankroto bylos iškėlimo. Plačiau žr. Kavalnė S., Norkus R., *supra* note 9. P. 26.

adresatą (Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. sausio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-246/2010). Manome, tokia praktika yra teisinga ir pagrįsta, kadangi įmonei vengiant priimti pareiškimą ar nevykdant veiklos, ieškovui būtų praktiškai neįmanoma įteikti skolininkui tokio pranešimo ir kreditorius patirtų neproporcingus nepatogumus ieškant skolininko, kas pažeistų kreditoriaus teisę į teisminę gynybą.

Kitas reikalavimas, numatytas kreditoriui inicijuojančiam įmonės bankroto bylą yra pareiškimo teismui ir jo priedų pateikimas skolininkui (IBĮ 6 straipsnio 4 dalis). Šis reikalavimas kritikuojamas dėl savo neracionalumo. R. Norkus teigia, kad šis reikalavimas kelia abejonių dėl: „pirma, pareiškimo ir jo priedų nuorašus įmonei skolininkei siunčia ir teismas (142 straipsnio 1 dalis), <...> antra, pareiškimo ir jo priedų nuorašus kreditorius turi pateikti įmonei dar iki tol, kol nėra aišku, ar teismas apskritai priims kreditoriaus pareiškimą ir iškels civilinę bylą.<...> Tačiau, nepaisant to, įmonės vadovas turi operatyviai ir ne vėliau kaip per penkias dienas nuo pareiškimo ir jo priedų gavimo dienos pateikti teismui daugybę informacijos <...>, nes antraip jam grės iki 10 tūkstančių litų bauda.<...> Jei kreditoriaus pareiškimą teismui bus atsisakyta priimti ar jei jis, nepašalinus trūkumų, bus laikomas nepaduotu, įmonės vadovo darbas surenkant ir pareikiant teismui IBĮ 9 straipsnio 1 dalyje nurodytą informaciją liks beprasmiškas“.³⁴ Manome, kad šios pastabos iš esmės yra teisingos ir siunčiamų procesinių dokumentų dubliavimas yra perteklinis, o įmonės vadovui numatyta prievolė nežinant ar civilinė byla dėl bankroto bylos iškėlimo iš vis bus iškelta yra neekonomiškas ir sukeliantis daug nepatogumų įmonei, tačiau, manome, šis reikalavimas iš esmės pateisinamas proceso operatyvumo principu, kadangi teismas per vieną mėnesį nuo pareiškimo gavimo dienos turi priimti nutartį iškelti įmonei bankroto bylą ar atsisakyti ją kelti (IBĮ 9 straipsnio 6 dalis). O taip pat ši pareiga vadovui gali būti pateisinama, tuo, kad nuo pat pranešimo gavimo dienos, įmonė, turinti finansinių sunkumų ir neturinti galimybių patenkinti kreditoriaus reikalavimų, turi būti aktyvi ir rinkti informaciją apie įmonės finansinę padėtį.

Taigi kreditorius, praėjus 35 dienoms po raginimo išsiuntimo ir skolininkui neįvykdžius prievolės, teikia teismui ieškinį dėl civilinės bylos iškėlimo. Kreditoriaus ieškinys, kaip ir bet kuris kitas procesinis dokumentas, turi atitikti CPK 111 ir 135 straipsniuose numatytus reikalavimus,³⁵ bei nurodoma, kokia IBĮ 4 straipsnio dalimi grindžiamas reikalavimas. Prie ieškinio pridedami priedai: įrodymai, kuriais grindžiamas turtinis reikalavimas, bei įrodymai, kad buvo laikytasi ikiteisminės ginčų sprendimo tvarkos ir skolininkui buvo įteikti ieškinio ir jo

³⁴ Kavalnė S., Norkus R., *supra* note 9. P. 34.

³⁵ Pažymėtina, kad ieškovui ieškinio trūkumu nelaikoma, jei ieškovas nenurodo savo nuomonės dėl sprendimo už akių priėmimo. Kaip nurodo R. Norkus, bankroto byloje sprendimas už akių negali būti priimtas. Sprendimo už akių priėmimas būtų nesuderinamas su viešojo intereso gynimu bankroto byloje, siekiu saugoti ne tik kreditoriaus, bet ir skolininko interesus. Plačiau žr. Norkus R. Bankroto bylą nagrinėjimas: teorija ir praktika. // Justitia. 2007. Nr. 2(64). P. 10.

priedų nuorašai. Tik tinkamai įvykdžius šiuos reikalavimus, teismas priimdamas rezoliuciją, iškels civilinę bylą, kurioje bus sprendžiamas klausimas dėl bankroto bylos iškėlimo (CPK 137 straipsnio 1 dalis).

1.1.2. Potencialaus kreditoriaus problema

Teismų praktikoje, viena dažniausiai pasitaikančių problemų, susijusių su kreditoriaus, galimai turinčio reikalavimo teisę į skolininką yra reikalavimo pagrįstumo klausimas, ir skolininko teigimas, kad subjektas, siekiantis inicijuoti įmonės bankroto bylą, nėra jo kreditorius ar skola yra ginčijama. Todėl kyla klausimas, kaip teismas turėtų elgtis tokioje situacijoje. Ar pripažinti, kad skolos ginčijimas yra pakankama prielaida, traktuoti kreditoriaus reiškiamą reikalavimą – nepagrįstu ir atsisakyti iškelti bankroto bylą, ar priešingai, nustatyti, ar kreditoriaus reikalavimo teisė išlieka pakankamai tikėtina.

[BĮ 4 straipsnis numatyto prielaidas, kurioms esant įmonės kreditoriai, savininkai, likvidatoriai turi teisę ar privalo kreiptis į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo įmonei, t.y.:

1. Įmonė laiku nemoka darbo užmokesčio ir su darbo santykiais susijusių išmokų;
2. Įmonė laiku nemoka už gautas prekes, atliktus darbus (paslaugas), negrąžina kreditų ir nevykdo kitų sandoriais priimtų įsipareigojimų;
3. Įmonė laiku nemoka įstatymų nustatytų mokesčių, kitų privalomų įmokų ir (arba) priteistų sumų;
4. Įmonė viešai paskelbė arba kitaip pranešė, kad kreditoriui (kreditoriams), kad negali arba neketina vykdyti įsipareigojimų.

Taigi, esant bent vienai iš šių prielaidų, fizinis ar juridinis asmuo, laikantis save skolininko kreditoriumi, turi teisę savo pažeistas teises ginti, kreipiantis į teismą dėl bankroto bylos skolininkui iškėlimo ir tikėtis, kad skolininko turimo turto užteks kreditorių reikalavimams užtikrinti.

Analizuojant klausimą, dėl kreditorius reikalavimo pagrįstumo, svarbu nustatyti kokiomis priemonėmis kreditorius turėtų įrodinėti savo reikalavimą. Atliekant lyginamąją analizę, nustatyta, kad, Vokietijos nemokumo tvarkos 14 straipsnio 1 dalis³⁶, reikalavimo, teismui pateikti *prima facie* įrodymus, nenumato, o nurodoma, kad kreditoriaus prašymas yra priimamas, jei kreditorius turi teisinį suinteresuotumą bankroto bylos iškėlimu ir savo reikalavimą pagrindžia tikėtina (vok. k. glaubhaft, angl. k. well founded). Bet teisinėje doktrinoje nurodoma, kad jeigu nuo to, ar kreditoriaus reikalavimas yra pagrįstas, priklauso ir bankroto bylos iškėlimo pagrindas (skolininko mokumas ar nemokumas), kreditoriui nepakanka

³⁶ http://www.gesetze-im-internet.de/insol_14.html; prisijungimo laikas: 2014-02-04.

tikėtinaai pagrįsti savo reikalavimą, o būtina visiškai įrodyti savo reikalavimą ir jo dydį³⁷, t.y., pateikti teismui *prima facie* įrodymus. Inicijuojant bankroto procesą Rusijoje, įstatymų leidėjas laikosi griežtos pozicijos ir įpareigoja kreditorių savo reikalavimą pagrįsti tik įsiteisėjusiu teismo sprendimu.³⁸ Autorės nuomone, toks reikalavimas iš esmės yra pateisinamas, atsižvelgiant į aplinkybę, kad bankroto procesas yra *ultima ratio* priemonė, siekiant apginti savo pažeistas teises ir turėtų būti inicijuojamas tik išbandžius kitas priemones, siekiant patenkinti savo turinius reikalavimus, tačiau tai neturėtų būti suprantama tik kaip teisminis skolos prisiteisimas. Todėl sutinkame su nuomone, kad nors toks modelis ir įneša teisinio tikrumo, užtikrinančio neginčijamą kreditoriaus statusą ir tuo pačiu užtikrinama didesnė skolininko teisių apsauga, užkertant kelią iškelti bankroto bylą pagal netinkamo ieškovo pareiškimą, bet esminis šio modelio trūkumas – sunkumai, su kuriais susiduria kreditorius, siekdamas inicijuoti skolininko bankroto bylą,³⁹ neproporcingos laiko ir išteklių sąnaudos.

ĮBĮ nenumato pareigos potencialiam kreditoriui savo reikalavimą grįsti *prima facie* įrodymais, todėl teismas, gavęs pareiškimą dėl bankroto bylos iškėlimo, turėtų nustatyti ar kreditorinis reikalavimas yra tikėtinas, vadovaujantis tikimybių pusiausvyros principu. Žinant, kad bankroto bylos iškeliama ir nagrinėjama CPK nustatyta ginčo teisenos tvarka, išskyrus ĮBĮ nustatytas išimtis (ĮBĮ 10 straipsnis), teismas turi vadovautis civilinio proceso principais. Kaip akcentuoja Ž. Terebeiza, civiliniame procese įrodinėjimas turi savo specifiką – nėra nustatyta, kad teismas gali daryti išvadą dėl tam tikrų aplinkybių buvimo tik tada, kai dėl jų egzistavimo nėra absoliučiai jokių abejonių. Civiliniame procese vadovaujamasi įrodymų pakankamumo taisykle, kuri grindžiama tikimybių pusiausvyros principu. Teismas civiliniame procese išvadą dėl faktų buvimo gali daryti ir tada, kai tam tikros abejonės dėl fakto buvimo išlieka, tačiau visuma byloje esančių įrodymų leidžia manyti esant labiau tikėtina atitinkamą faktą buvus, nei jo nebuvus.⁴⁰ Taigi, teismas vadovaudamasis įrodymų pakankamumo taisykle, savo įsitikinimu nustato, ar kreditorinis reikalavimas yra labiau tikėtinas, nei netikėtinas.

Lietuvos Respublikos teismai, formuodami teisminę praktiką, laikosi analogiškos pozicijos ir įvedė iš esmės naują „potencialaus kreditoriaus“ sąvoką, nurodydami, kad: „teismų praktikoje laikoma, kad fiziniai ir juridiniai asmenys, pagrįstai manantys, jog turi teisę reikalauti iš įmonės įvykdyti prievoles bei įsipareigojimus, t. y. potencialūs kreditoriai gali inicijuoti įmonei bankroto bylą“.⁴¹ Teismas sprendžia, kad kai kreditoriaus reikalavimas nėra patvirtintas

³⁷ Kavalnė S., Norkus R., *supra* note 8. P. 23.

³⁸ http://www.cliffordchance.com/publicationviews/publications/2011/05/what_creditors_shouldknowaboutussia.html; prisijungimo laikas 2014-02-05.

³⁹ Kavalnė S., Norkus R., *supra* note 9. P. 23.

⁴⁰ Terebeiza Ž. Tiesos nustatymo problema šiuolaikiniame civiliniame procese // Jurisprudencija. 2011. Nr. 3(3). P. 1015-1029.

⁴¹ Lietuvos apeliacinio teismo 2009 m. liepos 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-906/2009.

įsiteisėjusiu teismo procesiniu sprendimu, ir skolininkas šį reikalavimą ginčija, sprendžiant, ar toks asmuo turi teisę inicijuoti skolininkui bankroto bylą, kreditoriaus reikalavimo egzistavimas turi būti įvertinamas preliminariai, atsižvelgiant į kreditoriaus, skolininko pateikiamus ir kitomis teisės aktuose nustatytais priemonėmis galimus gauti įrodymus. Jei teismui nekyla didelių abejonių dėl to, kad bylą inicijuojantis asmuo yra kreditorius, tokio asmens pareiškimas dėl bankroto bylos iškėlimo skolininkui turi būti nagrinėjamas iš esmės. Pažymėtina, kad aplinkybė, ar bylą inicijavęs asmuo iš tiesų yra kreditorius, bus nustatyta tik išsprendus šio asmens reikalavimo tvirtinimo klausimą jau iškėltoje bankroto byloje (ĮBĮ 26 straipsnio 1 dalis). Tuo tarpu aplinkybė, jog teismas priėmė ir iš esmės išnagrinėjo asmens pareiškimą dėl bankroto bylos iškėlimo skolininkui, neturi nei prejudicinės, nei *res judicata* galios vėliau sprendžiant klausimą dėl šio asmens kreditorinio reikalavimo tvirtinimo.⁴² Žinant, kad kreditoriui pakanka tikėtinaai pagrįsti savo kreditorinį reikalavimą ir jo tikrumas iš esmės bus nagrinėjimas tik kreditorinių reikalavimų tvirtinimo stadijoje, susiduriame su kitu probleminiu klausimu, kaip teismui elgtis, jei kreditorius inicijuoja du teisminius procesus vienu metu: dėl skolos priteisimo ir dėl bankroto bylos iškėlimo. Ar toks kreditoriaus, ieškovo, elgesys nėra piktnaudžiavimas turimoms procesinėmis teisėmis?

Nors įstatymai nenumato tiesioginio draudimo kreditoriui inicijuoti bylos dėl skolos priteisimo ir paraleliai bylos dėl bankroto bylos iškėlimo, manome, kad toks kreditoriaus elgesys neturėtų būti toleruotinas. Atsižvelgiant į teisminę praktiką, kreditorius tokiu savo elgesiu dažniausiai siekia kuo greičiau atgauti skolą, spausdamas skolininką atsiskaityti, kad išvengtų potencialių nuostolių ir įmonės veiklos apribojimų, kas iš esmės mokų skolininką gali paversti bankrutuojančia įmone. Arba, praktikoje dažna situacija, kad skolininkas susilaiko nuo skolos mokėjimo ne dėl savo galimo nemokumo, bet iš esmės nesutikdamas su reikalavimo, jo dalies egzistavimu (pvz. skolininkas įrodinėja, kad skola, jos dalis yra nepagrįsta, kreditorius neturi reikalavimo teisės, remiasi galimai suklustotais įrodymais, dėl kurių tikrumo gali būti pradedamas ikiteisminis tyrimas ir kt.).

Visų pirma, kreditorius, savo pažeistas turtines teises gali ginti įvairiais būdais: pasirūpindamas prievolės užtikrinimo priemonėmis, išnaudoti teismines ir neteismines skolos išieškojimo galimybes ir tik šioms priemonėms nepasiteisinus, skolą bandyti atgauti inicijuojant bankroto bylą. Bet atsižvelgiant į bankroto proceso tikslus, kreditorius, tik žinodamas ar turėdamas realų pagrindą manyti apie skolininko galimą nemokumą, o ne nesutikimą su kreditoriniu reikalavimu,⁴³ turėtų pagrindą inicijuoti bankroto bylą. Todėl kreditoriui pasirinkus

⁴² Lietuvos apeliacinio teismo 2013 m. kovo 7 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2-1047/2013;

⁴³ Bankroto bylą inicijuojantis asmuo turi būti sąžiningai ir pagrįstai įsitikinęs, jog skolininkas neatsiskaito su juo ne todėl, kad ginčija kreditoriaus reikalavimo teisę, o todėl, kad negali atsiskaityti (yra nemokus). Lietuvos apeliacinio teismo 2012 m. rugpjūčio 16 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2-988/2012.

teisminį skolos išieškojimo būdą ir skolininkui pagrįstai jį ginčijant, bankroto proceso inicijavimas išlieka galimas, nors toks kreditoriaus elgesys dažnai turėtų būti traktuojamas kaip piktnaudžiavimas savo procesine teise į teisminę gynybą.

Akcentuotina, kad kreditoriui į teismą kreipiantis kitu tikslu, o ne siekiant realiai apginti savo teisę (pvz., siekiant sukelti nepatogumų kitai šaliai, sudaryti jai spaudimą kituose teisiniuose santykiuose, daryti įtaką kitos šalies komerciniam ar asmeniniam elgesiui), toks elgesys, išoriškai atrodo teisėtas, tačiau turi paslėptą neteisėtą tikslą ir reiškia piktnaudžiavimą procesinėmis teisėmis. Piktnaudžiavimas procesinėmis teisėmis yra objektyvus elgesys, kuris nustatomas remiantis objektyviais išoriniais jo pasireiškimo požymiais.⁴⁴ Vis dėlto Lietuvos apeliacinis teismas, formuoja praktiką, kad kai ieškovo kreditorinis reikalavimas yra ginčijamas, tačiau išlieka pakankamai tikėtinas, teismas priima pareiškimą dėl bankroto bylos iškėlimo. Įdomu tai, kad teismas, pasirengimo bylos nagrinėjimui teisme stadijoje, nustatinėdamas įmonės mokumą, ginčijamo reikalavimo neįtraukia į skolininko pradelstų įsipareigojimų masę: „Teisėjų kolegija pažymi, kad tuomet, kai atsakovas ginčija ieškinyje dėl bankroto bylos iškėlimo nurodytą įsiskolinimą arba jo įvykdymo terminą, šis įsiskolinimas neįskaičiuojamas į bendrą pradelstų įsipareigojimų masę.“⁴⁵ „Teisėjų kolegijos nuomone, ginčo dėl reikalavimo teisės egzistavimo fakto „svoris“, sprendžiant klausimus kelti bankroto bylą ar atsisakyti ją kelti, gali būti vertinamas kaip reikšmingai didesnis tuo atveju, jei atsakovo išsamūs finansinę padėtį apibūdinantys duomenys, neatsižvelgus į apelianto reikalavimo dydį, neleistų konstatuoti įmonės nemokumo ar dėl tam tikrų priežasčių leistų pakankamai pagrįstai abejoti bankroto bylos iškėlimo tikslingumu (pavyzdžiui, nemokumo riba peržengta nežymiai, o įmonė turi perspektyvų pagerinti savo finansinę padėtį), kita vertus, kitaip vertintina situacija, kai ir be atsakovo ginčijamos ieškovo reikalavimo sumos įmonės nemokumas yra pakankamai akivaizdus.“⁴⁶ Taigi teismas nustatęs kitų kreditorinių reikalavimų dydį, atsižvelgia, ar ginčijamas reikalavimas yra esminis. Jei skolininko pradelsti įsipareigojimai, be ginčijamo reikalavimo, viršija pusę į jo balansą įrašyto turto vertės – bankroto byla iškeliama, kadangi skolininko nemokumas yra akivaizdus, tačiau jei nustatys, kad skolininkas yra mokus, „teismas visais atvejais, sprenddamas bankroto bylos iškėlimo klausimą ir įvertindamas įmonės nemokumą, turi atsižvelgti į tai, kokią įtaką įmonės nemokumo būsenai turi tokios įmonės pareikšti ieškiniai“⁴⁷. Nustačius, kad ginčijamas reikalavimas yra esminis, teismas atsisako iškelti bankroto bylą.

⁴⁴ Lietuvos apeliacinio teismo 2012 m. rugpjūčio 16 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2-988/2012.

⁴⁵ Lietuvos apeliacinio teismo 2012 m. liepos 5 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2-1304/2012.

⁴⁶ Lietuvos apeliacinio teismo 2012 m. gruodžio 27 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2-2223/2012.

⁴⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. spalio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-564/2006.

1.1.3. Kreditoriaus teisė atsiimti ieškinį iki nutarties dėl bankroto bylos priėmimo.

Ieškinio atsiėmimo įtaka trečiųjų asmenų teisėms

Kreditorius, kreipdamasis į teismą, su prašymu inicijuoti galimai nemokiai įmonei bankroto procesą, įgyvendina savo procesinę teisę į teisminę gynybą. CPK 140 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad ieškovas, bet kurioje proceso stadijoje turi teisę atsisakyti ieškinio, o bankroto procese ši teisė ieškovui apribojama iki teismo nutarties, iškelti įmonei bankroto bylą, priėmimo (IBĮ 6 straipsnio 5 dalis). Paprastai, kreditoriai ieškinio atsisako, skolininkui su jais atsiskaičius. Svarbu išanalizuoti ar teismas turi atsisakyti kelti bankroto bylą IBĮ 10 straipsnio 3 dalies 1 punkto pagrindu, ieškovui atsisakius ieškinio, kai į bylą yra įstoję tretieji asmenys, nepareiškiantys savarankiškų reikalavimų, nors savo procesiniuose dokumentuose prašo skolininkui iškelti bankroto bylą.

Asmenų, nepareiškiančių savarankiškų reikalavimų, statusas civiliniame procese ypatingas tuo, kad jie nėra ieškovai pradinių šalių atžvilgiu⁴⁸. Tretieji asmenys, nepareiškiantys savarankiškų reikalavimų, turi šalies procesines teises, išskyrus teises, susijusias su disponavimu ginčo dalyku, kurios priklauso išimtinai tik šalims (CPK 47 straipsnio 2 dalis). Nagrinėjant civilinės bylos dėl bankroto bylos iškėlimo klausimą, ieškovas turi teisę atsisakyti ieškinio, o tretieji asmenys nepareiškiantys savarankiškų reikalavimų nepraranda teisės pareikšti ieškinio atsakovui kitoje byloje. IBĮ 10 straipsnio 3 dalies 1 punkte numatyta, kad atsisakymo kelti bankroto bylą pagrindas – atsiskaitymas su kreditoriais, kurie kreipėsi į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo. Autorės nuomone, kreditoriaus kreipimasis į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo, turėtų būti suprantamas ne kaip kreditorinio reikalavimo pateikimas ir inicijuojamos bankroto bylos palaikymas, bet laikantis IBĮ 6 straipsnyje numatytų procedūrų.

Analizuojant teismų praktika pastebėtina, kad teismai, pripažindami, kad kreditorius turi teisę atsisakyti ieškinio, bankroto bylą iškelia, motyvuojant tuo, kad: „aplinkybė, jog ieškovas atsisakė nuo ieškinio, nėra svarbi, nes atsakovas turi kitų kreditorių <...>, kurie reikalauja iškelti jam bankroto bylą.“⁴⁹ Nors šioje byloje kiti kreditoriai ir buvo pripažinti asmenimis, nepareiškiančiais savarankiškų reikalavimų, apeliacinis teismas paliko galioti pirmosios instancijos teismo sprendimą iškelti bankroto bylą, nurodydamas, kad: „įstatymas nekonkretizuoja, jog bankroto bylą atsisakytina kelti, kai pareiškimo dėl bankroto bylos iškėlimo atsisako tik kreditoriai, kurie byloje yra ieškovo procesinėje padėtyje, darytina išvada, kad procesinė kreditorių padėtis bankroto byloje (ieškovo ar trečiojo asmens, nepareiškiančio savarankiško reikalavimo) šiuo atveju neturi lemiamos reikšmės, jeigu jų procesiniais

⁴⁸ Driukas A., Valančius V. Civilinis procesas: teorija ir praktika I tomas. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005. P. 647.

⁴⁹ Lietuvos apeliacinio teismo 2013 m. rugpjūčio 22 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2-2016/2013.

dokumentais prašoma iškelti bankroto bylą.⁵⁰ Autorės nuomone, teismas šioje byloje netinkamai išaiškino procesines teisės normas, kadangi procesiniuose dokumentuose nurodytas prašymas kelti bankroto bylą, neturėtų būti tapatinamas su kreipimuisi į teismą numatytų pareigų įvykdymu. Vis dėlto pasitaiko teismų praktikos pavyzdžių panašiose bylose, kuriose ieškovui atsiėmus ieškinį, teismas atsako iškelti bankroto bylą skolininkui, kadangi trečiasis asmuo, nepareiškiantis savarankiškų reikalavimų, teismui nepateikė dokumentų, patvirtinančių, kad pareiškėjui tinkamai įteiktas pranešimas apie ketinimą kreiptis į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo (ĮBĮ 6 str. 2 d.) Tokiu būdu nurodytos aplinkybės leidžia daryti išvadą, kad nebuvo laikytasi įstatymų nustatytos šiai bylų kategorijai išankstinio bylos sprendimo ne teisme tvarkos⁵¹. Manome, kad skolininkui patenkinus kreditoriaus reikalavimą ir trečiajam asmeniui, nepareiškiančiam savarankiškų reikalavimų, negalint pateikti įrodymų, kad jis laikėsi ĮBĮ 6 straipsnyje numatytų pareigų, teismas turėtų atsisakyti kelti įmonės bankroto bylą, kadangi toks sprendimas neatima galimybės tretiesiems asmenims inicijuoti naujos bankroto bylos skolininkui.

1.1.4. Darbuotojai, kaip įmonės kreditoriai

Lietuvos Respublikos darbo kodeksas⁵² darbuotoją apibrėžia kaip fizinį asmenį, turintį darbinį teisinį teisingumą ir veiksnumą, dirbantį pagal darbo sutartį už atlyginimą. ĮBĮ, pateikiant pavyzdinį įmonės kreditorių sąrašą, įmonės kreditoriais išskiriami darbuotojai (jų įpėdiniai), turintys turtinio reikalavimo teisę į įmonę skolininkę: įmonė nesumoka darbo užmokesčio ar neatlygina dėl darbo sąlygų atsiradusios žalos (ĮBĮ 3 straipsnio 2 dalis). ĮBĮ 9 straipsnio 7 dalyje, kaip viena iš sąlygų inicijuoti įmonės bankroto bylą yra ta, kad įmonė vėluoja išmokėti darbuotojui (darbuotojams) darbo užmokesį ir su darbo užmokesčiu susijusias išmokas.

Įvertinus darbuotojų iniciatyvumą bankroto bylų iškėlimo stadijoje, galime teigti, kad darbuotojai savo teises inicijuojant bankroto procesą įmonei gina aktyviai ir šis aktyvumas proporcingai didėja. Vien 2013 m. darbuotojų iniciatyva buvo iškeltos 122, o 2012 m. 140 bankroto bylų, kas atitinkamai sudaro 8 – 10 proc. visų iškeltų bankroto bylų tuo laikotarpiu.⁵³ Atitinkamai 2007 m. – 2008 m. darbuotojų aktyvumas inicijuojant bankroto procesus tesudarė vos 5 – 4 proc., o 2009 m. – 2010 m. 7 – 10 proc. visų iškeltų bankroto bylų.⁵⁴ Išanalizavus

⁵⁰ Lietuvos apeliacinio teismo 2013 m. rugpjūčio 22 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2-2016/2013.

⁵¹ Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. rugsėjo 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. B2-5286-104/2013; Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. kovo 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. B2-3618-104/2013.

⁵² Lietuvos Respublikos darbo kodeksas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 64-2569.

⁵³ <http://www.bankrotodep.lt/Doc/2013%20M.%20SAUSIO%E2%80%9393GRUOD%C5%BDIO%20M%C4%96N.%20AP%C5%BDVALGA.pdf>; Prisijungimo laikas 2014-02-19.

⁵⁴ <http://www.bankrotodep.lt/Apzvalgos.php>; Prisijungimo laikas 2014-02-19.

statistinius duomenis, galima teigti, kad darbuotojai vis dažniau atranda bankroto proceso inicijavimą, kaip galimybę atgauti su darbo santykiais susijusias skolas. Tačiau reikia pažymėti, kad nuo 2009 m. ženkliai padidėjo bankroto bylų skaičius Lietuvoje, kas sąlygojo ir aktyvesnį darbuotojų domėjimąsi darbdavio veikla ir žinant apie galimą nemokumą, užkerant kelią įmonės nemokumui gilėti.

Atsižvelgiant į tai, kad įmonei patiriant finansinių sunkumų, viena iš labiausiai nukenčiančių asmenų grupių yra darbuotojai, kurie netenka ne tik darbdavio, pastovaus pajamų šaltinio, bet ir socialinių garantijų, jiems bankroto procese suteikiama papildomų privilegijų, lyginant su kitais kreditoriais.

Darbo užmokesčio ir dėl darbo santykių atsiradusios žalos atlyginimo bylose kreditoriai yra įmonės darbuotojai. Tačiau, pavyzdžiui, Rusijoje darbuotojai negali dalyvauti skolininko nemokumo bylose. Visų darbuotojų vardu jiems atstovauja skolininko darbuotojų atstovas. Šiam asmeniui, sprendžiant bylą, iškeltą dėl darbdavio nemokumo, suteikiamas specialus teisinis statusas, t.y. jis turi teisę dalyvauti visuose kreditorių susirinkimuose, tačiau neturi balso teisės.⁵⁵ Prancūzijoje, kaip ir Rusijoje darbuotojui, kaip fiziniam asmeniui nesuteikta teisė inicijuoti darbdaviui bankroto bylos. „Darbuotojų reikalavimai yra garantuojami valstybiniu draudimo fondu (pranc. *assurance de garantie des salaires*) AGS, kuris yra finansuojamas darbdavių. AGS padengia nustatyto dydžio darbuotojų reikalavimus ir įmonės bankroto procese įgyja reikalavimo teisę į įmonę skolininkę, lygią darbuotojams išmokėtoms išmokoms.“⁵⁶ Vokietijoje, kaip ir Lietuvoje, darbuotojai įeina į kreditorių sąvoką, galinčių inicijuoti įmonės bankroto bylą. Tačiau darbuotojų ieškinys, neturi prioriteto prieš kitų kreditorių ieškinius, dėl nemokios įmonės bankroto bylos iškėlimo. Darbuotojai, inicijuodami nemokaus darbdavio bankroto bylą taip pat turi pagrįsti savo reikalavimą ir įspėti darbdavį apie ketinimą inicijuoti bankroto bylą.⁵⁷

Lietuvoje darbuotojas, siekdamas inicijuoti darbdaviui bankroto bylą, kaip ir kiti kreditoriai privalo laikytis ĮBĮ numatytų pareigų: įspėti darbdavį apie ketinimą inicijuoti įmonės bankroto bylą ir suteikti ne trumpesnę kaip 30 dienų laikotarpį įvykdyti įsipareigojimus (ĮBĮ 6 straipsnio 2 dalis), bei teismui prie pareiškimo pridėti reikalavimo pagrįstumą įrodančius dokumentus (ĮBĮ 5 straipsnio 5 dalis). Bet darbuotojui įrodyti darbo užmokesčio nemokėjimo faktą yra sudėtinga ir dažnu atveju yra pateikiamas darbo sutarties nuorašas, reikalavimas padengti skolą, kuriame informuojama apie bankroto bylos inicijavimą, tačiau tai nėra pakankami įrodymai teismui daryti prielaidą dėl reikalavimo pagrįstumo.

ĮBĮ 9 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta teismo pareiga veikti aktyviai ir galimybė išreikalauti iš darbdavio reikalingus įrodymus, taip pat neturėtų būti suprantama kaip ieškovo atleidimas nuo

⁵⁵ Mačernytė – Panomariovienė I., *supra* note 11. P. 287.

⁵⁶ Ringeval E., Mason A., Morelli N., *supra* note 23. P. 177.

⁵⁷ Aleth F., *supra* note 21. P. 183-190.

pareigos pagrįsti savo reikalavimą. Visų pirma, ieškovas turi pats kreiptis į darbdavį, kad būtų išduota pažyma apie skolos dydį ir tik šio prašymo darbdaviui nepatenkinus ar neatsakius, ieškovas nurodęs šias aplinkybes ir pateikęs tai pagrindžiančius įrodymus, gali teismo prašyti išreikalauti reikiamus įrodymus iš darbdavio⁵⁸.

ĮBĮ numato tam tikras išimtis, kai įmonės bankroto procesą inicijuoja darbuotojas: darbuotojai neturi pareigos pasiūlyti bankroto administratoriaus kandidatūros (ĮBĮ 11 straipsnio 2 dalis), bei teismui darant pakankamai pagrįstą išvadą, kad įmonė neturi turto ar jo turi nepakankamai teismo ir administravimo išlaidoms apmokėti, bankroto byla nagrinėjama supaprastinto proceso tvarka. Darbuotojai yra atleidžiami nuo prievolės sumokėti teismo nustatytos sumos įmokėjimo į teismo depozitinę sąskaitą (ĮBĮ 10 straipsnio 10 dalies 3 punktas).

Pažymėtina, kad jei įmonei bankroto bylą inicijuoja buvęs įmonės darbuotojas, su kuriuo darbo sutartis buvo nutraukta iki bankroto bylos iškėlimo, jam taikomas analogiškas teisinis reglamentavimas, kaip ir esamam darbuotojui (toliau tekste vartojant sąvoką darbuotojai, turima omenyje esamus ir buvusius įmonės darbuotojus). Tačiau nuo darbuotojo statuso, priklausys jo reikalavimo patenkinimo galimybės. Nors darbuotojų reikalavimai tenkinami pirmąją eile (ĮBĮ 35 straipsnis), tačiau praktikoje paprastai neužtenka įmonės turto, kad būtų atlyginti darbuotojų reikalavimai. Todėl esamiems darbuotojams priklauso ĮBĮ 19 straipsnyje numatytos išmokos iš Garantinio fondo lėšų. Nors, situacijose, kai įmonės turto nėra ar jo nepakanka pirmos eilės kreditorių reikalavimams užtikrinti, esami darbuotojai gauna tik dviejų mėnesių vidutinio darbo užmokesčio dydžio išmokas, tačiau, buvę darbuotojai, nors ir jų reikalavimas kilęs iš tų pačių teisinių santykių, lieka be nieko. Taigi, dažna situacija, kad darbuotojui, sužinojus apie sunkią darbdavio padėtį ir nutraukus darbo sutartį ir tik nepavykus atgauti priskaičiuoto darbo užmokesčio, inicijuojamas bankroto procesas, buvęs darbuotojas praranda visas socialines garantijas bankroto procese. Dėl šių priežasčių, rekomenduotina, kad darbuotojas, sužinojęs apie galimą įmonės nemokumą, nenutrauktų darbo sutarties iki įmonei bus iškelta bankroto byla.

1.1.4.1. Neatsiskaitymo su darbuotoju, kaip bankroto bylos iškėlimo sąlygos įtaka, kreditoriaus teisei inicijuoti įmonės bankroto bylą

Daug diskusijų kelia ĮBĮ 9 straipsnio 7 dalies 1 punkte įtvirtinta nuostata, kad bankroto byla iškeliama, jeigu teismas nustatė, kad įmonė yra nemoki arba vėluoja išmokėti darbuotojui (darbuotojams) darbo užmokesį ir su darbo santykiais susijusias išmokas. Toks teisinis reglamentavimas įtvirtina situaciją, kad įmonei bankroto byla gali būti iškelta neatsižvelgiant į

⁵⁸ Lietuvos apeliacinio teismo 2008 m. vasario 28 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2-154/2008.

įmonės mokumo ar nemokumo faktą, nustačius, įmonės vėlavimą atsiskaityti su savo darbuotojais. Manome, kad toks teisinis reglamentavimas yra žalingas ir įnešantis teisinio neapibrėžtumo į bankroto teisę. Nors ir pripažįstame, kad darbuotojai yra socialiai pažeidžiamas subjektų ratas ir įstatymas gali, bei turi nustatyti tokį teisinį reglamentavimą, kad įmonės nemokumo atveju darbuotojų interesai būtų kiek įmanoma labiau apginti, tačiau negalime sutikti, kad vėlavimas išmokėti darbo užmokestį yra pakankama sąlyga inicijuoti, bei iškelti įmonės bankroto procesą. Kaip pažymi R. Norkus, ši teisės norma buvo įtvirtinta 2003 m., remiantis tuo, kad darbdavių vėlavimas atsiskaityti su darbuotojais buvo tapęs politiniu reiškiniu. Grasinant bankrotu buvo siekta paskatinti darbdavius laiku mokėti atlyginimus ir taip užtikrinti darbuotojų teisių pažeidimo darbo santykiuose prevenciją. Tačiau, nebuvo įvertinta šios normos neatitikimas bankroto teisėje: pirmiausia, siekiant iškelti bankroto bylą šiuo pagrindu, tampa nebeaktualus įmonės mokumo klausimas⁵⁹, bei suteikta teisė darbuotojui piktnaudžiauti savo statusu ir bankroto procesą paversti nesutarimų su darbdaviu sprendimo būdu.

Šios normos taikymas teismų praktikoje gana prieštaringas. Lietuvos apeliacinis teismas, formuodamas šios teisės normos taikymo praktiką nurodo, kad vien vėlavimas išmokėti darbo užmokestį neturėtų būti pripažįstamas pakankamas pagrindas inicijuoti įmonei bankroto bylą ir teismai turėtų vertinti vėlavimą mokėti darbo užmokestį per įmonės nemokumo prizmę: „Remiantis tiek pažodiniu, tiek sisteminiu Įmonių bankroto įstatymo 9 straipsnio 5 dalies 1 punkte įtvirtintų bankroto bylos iškėlimo sąlygų aiškinimu, vėlavimo išmokėti darbuotojui (darbuotojams) atlyginimą faktas yra savarankiška sąlyga, kurią nustatęs teismas turi iškelti įmonei bankroto bylą, nepriklausomai nuo įmonės mokumo ar nemokumo. <...> Tačiau Lietuvos apeliacinio teismo praktikoje pripažįstama, jog vien tik formalus vėlavimo išmokėti darbuotojui (darbuotojams) atlyginimą konstatavimas negali būti pakankamas bankroto bylos iškėlimo pagrindas. Nesant objektyvaus pagrindo konstatuoti įmonės nemokumą, teismas, sprendamas dėl bankroto bylos iškėlimo, įmonės vėlavimą išmokėti darbuotojams atlyginimą kaip savarankišką bankroto bylos iškėlimo pagrindą vertina ne formaliai, bet atsižvelgdamas į visas su tuo susijusias bylos aplinkybes: įmonės mokumo būklę, įmonės vėlavimo atsiskaityti su darbuotoju (darbuotojais) priežastis ir terminą, įmonės skolos darbuotojui (darbuotojams) dydį, įmonės tolimesnės finansinės būklės kitimo perspektyvą ir pan. (Lietuvos apeliacinio teismo 2012 m. kovo 8 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2-526/2012; 2011 m. sausio 13 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2-440/2011; 2010 m. liepos 29 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2-1173; 2009 m. gegužės 14 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2-561/2009; kt.).“⁶⁰ Nors teismai ir pripažįsta tokį bankroto bylos iškėlimo pagrindą, tačiau, bankroto bylos iškeliama tik

⁵⁹ Kavalnė S., Norkus R., *supra* note 9. P. 84-85.

⁶⁰ Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. rugpjūčio 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. B2-1310-460/2012.

išimtiniais atvejais, įmonei esant mokiai, bet neatsiskaitant su darbuotojais. Kaip pavyzdį, galėtume pateikti Lietuvos apeliacinio teismo 2013 m. lapkričio 13 d. nutartį civilinėje byloje Nr. 2-2520/2013, kurioje mokiai įmonei iškeliami bankroto byla, tačiau buvo atsižvelgta į skolos dydį darbuotojams bei laikotarpį, per kurį susidarė įsiskolinimas: „Pirmosios instancijos teismas pagrįstai akcentavo aplinkybę, jog atlyginimus ieškovėms (įmonės darbuotojoms) mokėti vėluojama ilgiau nei dvejus metus, įsiskolinimas joms sudaro 144 030,58 Lt, o bendra atsakovo įsipareigojimų darbuotojams suma pagal atsakovo pateiktą balansą siekia net 667 264 Lt. Apeliacinio teismo vertinimu, nagrinėjamu atveju nustatytas dviejų metų darbo užmokesčio nemokėjimo laikotarpis, atsižvelgiant į įstatymų leidėjo nustatytą imperatyvią pareigą darbo užmokestį mokėti ne rečiau kaip vieną kartą per mėnesį (DK 201 straipsnis), laikytinas itin ilgu (pernelyg žymiu). Ši aplinkybė, taip pat žymus darbo užmokesčio įsiskolinimo dydis bei tai, jog atsakovas, net ir pareiškus ieškinius dėl bankroto bylos iškėlimo, nesiėmė veiksmų darbuotojų finansiniams reikalavimams patenkinti, sudaro pakankamą pagrindą išvadai, jog atsakovas turi didelių ir ilgalaikių finansinių sunkumų. Kartu pažymėtina, jog pirmosios instancijos teismas šį pagrindą bankroto bylai iškelti vertino ne izoliuotai, bet ir kitos įstatyme numatytos sąlygos – įmonės nemokumo kontekste. <...> Todėl nustačius vėlavimo mokėti darbo užmokestį aplinkybę, kaip bankroto bylos iškėlimo pagrindą, įmonės nemokumas turėtų būti vertinamas tokia apimtimi, kiek tai būtina analizuojant įmonės vėlavimo atsiskaityti su darbuotojais priežastis ir terminą, skolos darbuotojams dydį, įmonės tolimesnės finansinės būklės kitimo perspektyvas bei reabilitacinio bankroto proceso tikslo realizavimo galimybes.“⁶¹

Analizuojant ĮBĮ 9 straipsnio 7 dalies 1 punkte įtvirtintą bankroto bylos iškėlimo sąlygą tiek, kiek tai susiję su darbuotojo, kaip įmonės kreditoriaus, teise inicijuoti įmonės bankroto bylą, manome, kad tokios normos egzistavimas, neužtikrina darbuotojų, kaip silpnosios šalies, interesų apsaugos. Atsižvelgiant į šios normos priėmimo laikotarpį ir aplinkybes, paskatinusias jos atsiradimą, galima teigti, kad ši norma yra moraliai pasenusi ir praktikoje teisiškai nereikšminga, netgi destabilizuojanti bankroto teisės sistemą. Teismų praktikos analizė rodo, kad darbuotojai žinodami apie šios normos egzistavimą, savo teisę inicijuoti darbdaviui bankroto bylą, naudojami kaip pagrindu skolai prisiteisti, aplekiant kitus teisinius būdus skolos išieškojimui, išvengiant žyminio mokesčio mokėjimo, kas gali būti laikoma piktnaudžiavimu savo procesinėmis teisėmis. Manome, kad tokios bankroto bylos iškėlimo sąlygos egzistavimas ir vis didėjantis darbuotojų teisinis išprusimas, bei kitų efektyvių teisinių priemonių, savo pažeistiems interesams ginti, prieinamumas yra tarpusavyje nesuderinami. Nors šios sąlygos, kaip savarankiškos bankroto bylos iškėlimo sąlygos, netaikymas teismų praktikoje yra visiškai pagrįstas ir logiškas, tačiau

⁶¹ Lietuvos apeliacinio teismo 2013 m. lapkričio 13 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2-2520/2013.

įstatyminis šios sąlygos nesiejimas su įmonės mokumu yra taisytinas ir tikslintinas, kadangi klaidina įmonės kreditorius – darbuotojus.

1.1.4.2. Valstybinė darbo inspekcija, kaip potenciali darbuotojų teisių gynėja, įmonių bankroto bylų inicijavimo stadijoje

Negalime nepaminėti, kad 2004 m. Lietuvos Respublikos Seime buvo siūloma ĮBĮ pataisa, numatant į subjektų, turinčių teisę inicijuoti įmonės bankroto bylą, ratą įtraukti Valstybinę darbo inspekciją prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos.⁶² Valstybinei darbo inspekcijai buvo siūloma patikėti darbuotojų, su kuriais darbdavys neatsikaito, interesų apsaugą ir galimybę darbuotojų teises ginti inicijuojant bankroto bylas. Įstatymo projekto aiškinamajame rašte, toks pasiūlymas buvo aiškinamas kaip būtinas, kadangi darbuotojai, bankroto bylų inicijavimo institutu naudojosi vangiai, yra menkai teisiškai išprusę, teisinių paslaugų brangumu, neprieinamumu, bei pabrėžiant, kad bankroto bylų inicijavimo teisė Valstybinei darbo inspekcijai buvo suteikta iki pat 2001.⁶³ Tačiau, toks pasiūlymas buvo stipriai kritikuojamas. Seimo teisės ir teisėtvarkos komitetas, įvertinęs šį projektą pabrėžė viešojo intereso svarbumą, tačiau pripažino, kad Valstybinė darbo inspekcija nėra tinkamas subjektas, ginti viešąjį interesą: „darbuotojai ne visada sugeba inicijuoti bankroto procedūras, tikslinga būtų, jog jų interesais pateikti pareiškimą teismui dėl bankroto bylos iškėlimo galėtų institucija, kuri įgaliota ginti viešąjį interesą. Pagal savo funkcijas Valstybinė darbo inspekcija nėra tinkamas subjektas⁶⁴, kuris turėtų inicijuoti bankroto bylos iškėlimą. Todėl svarstytinas toks bankroto bylos inicijavimo modelis, kai darbuotojus galėtų atstovauti institucija, įstatymais įgaliota ginti viešąjį interesą.“⁶⁵ Tuo tarpu Lietuvos Respublikos Vyriausybė, nepritardama pasiūlymui pabrėžė teisinės gynybos prieinamumą, galimybę pasinaudoti valstybės garantuojama teisine pagalba, bei

⁶² Įmonių bankroto įstatymo 5 straipsnio papildymo ir Įstatymo papildymo 8(1) straipsniu įstatymo projektas // Valstybės žinios. 2001, Nr. 31-1010.

⁶³ Įmonių bankroto įstatymo 5 straipsnio papildymo ir Įstatymo papildymo 8(1) straipsniu įstatymo projekto aiškinamasis raštas // 2004, Nr. XP-16.

⁶⁴ Pažymėtina, kad pagrindiniai Valstybinės darbo inspekcijos tikslai yra vykdyti Lietuvos Respublikos darbo kodekso, darbuotojų saugą ir sveikatą bei darbo santykius reglamentuojančių įstatymų ir kitų norminių teisės aktų nuostatų laikymosi kontrolę ir jų pažeidimų prevenciją; bei, vykdyti nelaimingų atsitikimų darbe bei profesinių ligų prevenciją, kas iš esmės nėra susiję su darbuotojų finansinių interesų gynimu darbdavio nemokumo atveju. Plačiau žiūrėti: Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2010 m. gruodžio 10 d. įsakymu Nr. A1-595 patvirtinti Lietuvos Respublikos valstybinės darbo inspekcijos prie socialinės apsaugos ir darbo ministerijos nuostatai // Valstybės žinios. 2009, Nr. 58-2262.

⁶⁵ Teisės ir teisėtvarkos komiteto išvada Įmonių bankroto įstatymo 5 straipsnio papildymo ir Įstatymo papildymo 8(1) straipsniu įstatymo projektui. 2006, Nr. XP-16.

Fondo valdybai suteikta teisė inicijuoti bankroto bylas įmonėms, kurios kartu su darbo užmokesčiu nemoka ir valstybinio socialinio draudimo įmokų.⁶⁶

Manome, ši įstatymo pataisa buvo atmesta pagrįstai, kadangi ĮBĮ ir taip suteikia teisę pačiam darbuotojui inicijuoti bankroto bylas, o taip pat šiai subjektų grupei suteikiama papildomų privilegijų, lyginant su kitais kreditoriais. Išaugęs darbuotojų inicijuotų bankrotų procesų skaičius tik patvirtina, kad darbuotojai ir patys yra pajėgūs ginti savo teises ir vis aktyviau tai daro, teisinis išprusimas auga. Tačiau, situacijose, kada darbuotojai negali patys apginti savo teisių ir taip pažeidžiamas viešasis interesas, tokiose situacijose darbuotojai taip pat nelieka socialiai neapsaugoti – bankroto bylą, gindamas viešąjį interesą, gali inicijuoti ir prokuroras.

1.2. Viešieji kreditoriai

Mokesčių pareiga yra fundamentali valstybės (o tuo pačiu žmonių teisių saugos) kūrimo ir išlaikymo požiūriu, o kai kurių šalių konstitucijose *expressis verbis* įtvirtinama ir pareiga mokėti mokesčius, tačiau tose Konstitucijose, kuriose ši pareiga tiesiogiai nėra įrašyta (pvz., Lietuvos Respublikos Konstitucija), pareiga mokėti mokesčius laikoma konstitucine, nes mokesčių nemokėjimas paverstų valstybės vykdomas funkcijas, kuriomis garantuojamos konstitucinės piliečių teisės, iliuzija, pažeistų viešąjį interesą bei kitų asmenų teises ir įstatymų saugomus interesus.⁶⁷ Mokesčiai yra pagrindinis valstybės pajamų formavimo būdas. Lietuvos Respublikos Konstitucija nustato, kad mokesčius, kitas įmokas į biudžetus ir rinkliavas nustato Lietuvos Respublikos įstatymai. Todėl mokesčių, kaip prievolę valstybei gali nustatyti tik atitinkami mokesčių įstatymai.⁶⁸

Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymo (toliau – MAĮ)⁶⁹ 2 straipsnio 20 dalyje, mokestinė prievolė apibrėžiama kaip mokesčio įstatymo pagrindu atsirandanti mokesčių mokėtojo pareiga teisingai apskaičiuoti mokestį, laiku sumokėti mokestį bei su juo susijusias sumas į biudžetą ir vykdyti pareigas, susijusias su mokesčių apskaičiavimu ir sumokėjimu. Taigi, kaip pabrėžia B. Sadavičius, mokestinė prievolė yra visuotinė, kylanti pirmiausia iš paties MAĮ, o šios prievolės turinį sudaro tam tikros mokesčių mokėtojų pareigos:

⁶⁶ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. gruodžio 20 d. nutarimas Nr. 1364 „Dėl Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymo 5 straipsnio papildymo ir įstatymo papildymo 8(1) straipsniu įstatymo projekto nr. XP-16“ // Valstybės žinios. 2005, Nr. 149-5433.

⁶⁷ Užubalis G. Mokesčių teisės paskirtis ir funkcijos (apmokestinimo teorijų kritinė analizė): Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2012. P. 45.

⁶⁸ <http://www.vmi.lt/cms/mokesciu-administravimas>; Prisijungimo laikas 2014-02-10.

⁶⁹ Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymas // Valstybės žinios. 2004, Nr. 63-2243.

pareiga laiku ir teisingai apskaičiuoti ir sumokėti mokesčius, mokėtinus į valstybės biudžetą, kurių tinkamas vykdymas turi užtikrinti savalaikį biudžeto pajamų gavimą mokesčių pavidalu.⁷⁰

MAĮ 40 straipsnis, mokesčių mokėtoją įpareigoja laiku ir tiksliai įvykdyti mokestinę prievolę. Tačiau įmonė, kaip ūkinę veiklą vykdomas subjektas, nemokėdama jai įstatymų numatytų mokesčių ir kitų rinkliavų, nesilaikydama paskolų, gautų iš valstybės biudžeto, ar už kurių gražinimą laiduoja valstybė, gražinimo sąlygų, tampa valstybės skolininke. Todėl ĮBĮ, numatydamas pavyzdinį kreditorių sąrašą, išskiria viešųjų kreditorių kategoriją. Jei įmonė nevykdo įstatymuose numatytų pareigų, nemoka privalomų mokesčių, įmonė tampa skolinga valstybei, o jos kreditoriumi tampa konkreti institucija, kuri yra įpareigota vykdyti atitinkamas valstybei priskirtas funkcijas.⁷¹ Todėl, kaip teisingai pažymėjo Lietuvos apeliacinis teismas „Reikalavimai, kylantys iš mokesčių ir kitų privalomųjų įmokų mokėjimo pasižymi specifika, palyginus su kitų kreditorių reikalavimais. Pirmiausia, mokesčiai yra neišvengiama dalyvavimo civilinėje apyvartoje pasekmė, jie nustatyti teisės aktuose, ir bankrutuojanti įmonė negali pasirinkti – mokėti juos ar ne (skirtingai nei prekių ar paslaugų atveju, kai bankrutuojanti įmonė gali pasirinkti, įsigyti jas ar ne). Antra, mokesčių administratorius taip pat tampa kreditoriumi bankrutuojančios įmonės atžvilgiu ne savanoriškai, o įstatymo pagrindu. Mokesčių administratorius neteikia bankrutuojančiai įmonei prekių bei paslaugų, todėl, skirtingai nei savanoriški prekių bei paslaugų tiekėjai, negali pasirinkti, ar turėti su šia įmone teisinių santykių ir įvertinti riziką, jog bankrutuojanti įmonė su juo gali neatsiskaityti. Mokesčių administratorius yra privalomas kreditorius, jei mokesčiai yra nesumokami.“⁷²

Konkrečių valstybės institucijų įgaliojimai įmonių bankroto procese yra reglamentuojami Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. liepos 3 d. nutarimu Nr. 831 dėl Valstybės institucijų įgaliotų asmenų atstovavimo įmonės bankroto ir restruktūrizavimo procesuose tvarkos aprašo patvirtinimo, pagrindu (toliau – Aprašas).⁷³ Apraše detalizuojama kokios konkrečiai valstybės institucijos yra atsakingos už atitinkamų sričių, kuriose valstybė yra įmonės kreditorius kuravimą:

- Valstybinė mokesčių inspekcija (toliau – VMI) ir jos teritoriniai padaliniai įgyja kreditoriaus teises pagal MAĮ administruojamų mokesčių ir su jais susijusių sumų išieškojimo atveju (išskyrus tuos mokesčius už kurių administravimą yra atsakingos Muitinės departamentas ir Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba).

⁷⁰ Medelienė A., Sudavičius B., *supra* note 14. P. 438.

⁷¹ Kavalnė S., Mikuckienė V., Norkus R. ir kt., *supra* note 8. P 242.

⁷² Lietuvos apeliacinio teismo 2012 m. kovo 28 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2A-548/2012.

⁷³ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. liepos 3 d. nutarimas Nr. 831 „Dėl valstybės institucijų įgaliotų asmenų atstovavimo įmonių bankroto ir restruktūrizavimo procesuose tvarkos aprašo patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2013, Nr.42-2054.

- Muitinės departamentas ir teritorinės muitinės tiek, kiek reikalavimas susijęs su muitinės administruojamais mokesčiais.
- Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba (toliau – Fondo valdyba) ir jos teritoriniai skyriai tiek, kiek reikalavimas susijęs su valstybinio socialinio draudimo įmokų ir su jomis susijusių sumų išieškojimu.
- Finansų ministerija – paskolų, suteiktų iš valstybės vardu pasiskolintų lėšų, ar su valstybės garantija gautų paskolų, išieškojimo atveju.
- Kitos valstybės institucijos – kitų skolų išieškojimo atveju.

Valstybės institucijos, siekdamos pasinaudoti kreditoriams suteikiamomis teisėmis bankroto procese turi paskirti įgaliotinį. Įgaliotiniu turi būti skiriamas fizinis asmuo, dažniausiai šios institucijos darbuotojas, atitinkantis jam Apraše keliamus reikalavimus (Aprašo 3-7 p.).

Toliau autorė darbe trumpai aptars ir analizuos konkrečių valstybės institucijų, valstybės socialinio draudimo fondo valdybos ir Valstybinės mokesčių inspekcijos vaidmenį, siekiant išieškoti skolas ir iš rinkos pašalinanti nemokius subjektus. Šias institucijas autorė pasirinko todėl, kad jos yra aktyviausios valstybės institucijos, inicijuojančios įmonės bankroto procesus. Bus apžvelgtos praktinės problemos, kylančios viešiesiems kreditoriams bankroto bylų inicijavimo stadijoje.

1.2.1. Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba

B. Sudavičius nurodo kad, dauguma mokesčių yra įskaitomi į valstybės ir (ar) savivaldybių biudžetus ir paprastai naudojami pagal tų biudžetų patvirtintas asignavimų kryptis, tačiau greta jų yra nemažai mokesčių, įmokų, kurie įskaitomi ne į valstybės (savivaldybės) biudžetą, bet į tikslinius valstybės piniginius fondus ir naudojami pagal tų fondų teisinę padėtį reglamentuojančiuose teisės aktuose numatytą tikslinę paskirtį, t.y. valstybinio socialinio draudimo įmokos ir privalomojo sveikatos draudimo įmokos. Nors valstybinio socialinio draudimo įmokos ir yra sudėtinė valstybinės mokesčių sistemos dalis, pagrindinis įstatymas, kuriuo vadovaujamas jas administruojant yra ne MAĮ, bet Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymas (toliau Socialinio draudimo įstatymas⁷⁴). Administruojant šias įmokas pagrindinis vaidmuo tenka ne VMI, bet valstybinio socialinio draudimo fondo administravimo įstaigoms.⁷⁵

⁷⁴ Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymas // Valstybės žinios. 1991, Nr. I-1336.

⁷⁵ Medelienė A., Sudavičius B., *supra* note 14. P. 438.

Privalomojo sveikatos draudimo įmokos administravimas pasižymi tam tikra specifika. Ši įmoka yra administruojama ir VMI, MAĮ pagrindu, ir Fondo valdybos, Socialinio draudimo įstatymo pagrindu (Lietuvos Respublikos sveikatos draudimo įstatymo 18 straipsnio 1 d.).

Valstybės įstaiga, Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, yra socialinio draudimo fondą administruojanti centrinė institucija, kuri koordinuoja, metodiškai vadovauja ir užtikrina jai pavaldžių teritorinių skyrių ir įstaigų efektyvų ir kokybišką darbą. Pagrindinė Fondo valdybos funkcija – valstybinį socialinį draudimą reglamentuojančių teisės aktų įgyvendinimo užtikrinimas.⁷⁶

Socialinio draudimo įstatymo 2 straipsnio 2 dalyje reglamentuojama draudėjo sąvoka – visi juridiniai asmenys bei jų filialai ir atstovybės, taip pat fiziniai asmenys, kurie įstatymų nustatyta tvarka privalo mokėti valstybinio socialinio draudimo įmokas. Todėl, kai draudėjas neatlieka Socialinio draudimo įstatyme numatytų pareigų, t.y. nesumoka valstybinio socialinio draudimo, privalomojo sveikatos draudimo įmokų ir iš jų sekančių delspinigių, palūkanų ar paskirtų baudų, Fondo valdyba tampa įmonės skolininkės kreditoriumi.

Fondo valdyba, siekdama patenkinti turimus kreditorinius reikalavimus, savo veikloje vadovaujasi Socialinio draudimo įstatymu, 2009 m. sausio 28 d. Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos prie socialinės apsaugos ir darbo ministerijos direktoriaus įsakymu Nr. V-32 „Dėl priverstinio poveikio priemonių taikymo taisyklių patvirtinimo“⁷⁷ (toliau – Taisyklės), Aprašu ir ĮBĮ. Fondo valdybos teritoriniai skyriai, laiku nesumokėtas valstybinio socialinio draudimo, privalomojo sveikatos draudimo įmokas, delspinigius, palūkanas ir baudas gali išieškoti priverstine tvarka, inicijuojant bankroto bylos iškėlimą (Socialinio draudimo įstatymo 17 straipsnio 4 d.). Taisyklių 6 skyrius reglamentuoja fondo valdybos teritorinio skyriaus veiksmus, inicijuojant bankroto bylos iškėlimą.

Pažymėtina, kad Fondo valdyba, prieš kreipdamasi į teismą dėl bankroto bylos įmonei iškėlimo, turi atlikti tam tikrus veiksmus ir siekti, kad bankroto byla būtų inicijuojama tik nemokiam skolininkui, t.y. bankroto procesas būtų *ultima ratio* skolos išieškojimo priemonė. Taigi fondo valdybos teritorinis skyrius, siekdamas išieškoti susidariusią skolą visų pirma turi imtis priverstinio poveikio priemonių.

Fondo valdybos teritorinis skyrius skolos išieškojimui užtikrinti gali pateikti vykdyti mokėjimo nurodymus, lygius visai skolos sumai, Lietuvos Respublikos kredito įstaigoms, kurioje skolininkas turi sąskaitų. Skolininkui sąskaitoje neturint lėšų arba jų nepakankant skolai padengti ir kredito įstaigai per penkias dienas nepavykus atlikti mokėjimo nurodymo, Fondo

⁷⁶ <http://www.sodra.lt/lt/veikla>; Prisijungimo laikas 2014-01-08.

⁷⁷ Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos prie socialinės apsaugos ir darbo ministerijos direktoriaus 2009 m. sausio 28 d. įsakymas Nr. V-32 „Dėl priverstinio poveikio priemonių taikymo taisyklių patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2009, Nr. 11-436.

valdybos teritorinis skyrius siunčia skolininkui raginimą dėl skolos sumokėjimo. Jei skolininkas per dešimt dienų nuo raginimo gavimo dienos nesumoka susidariusios skolos, renkami duomenys apie skolininko turtą, pajamas, galimybę nukreipti į juos išieškojimą, bei priežastys kodėl susidarė įsiskolinimas (Taisyklių III skyrius). Jei nustatoma, kad skolininkas turi turto, į kurį CPK numatyta tvarka gali būti nukreiptas išieškojimas, Fondo valdybos teritorinis skyrius gali inicijuoti šio turto areštą (Taisyklių IV skyrius) ar siekti turtinį reikalavimą užsitikrinti priverstine hipoteka ar priverstiniu įkeitimu (Taisyklių V skyrius) ir tik jei šiomis priemonėmis skolos neišieškomos – Fondo valdybos teritorinis skyrius turi teisę inicijuoti bankroto bylą ĮBĮ nustatyta tvarka. Tai reiškia, kad kreditorius turi įvertinti skolininko nemokumą ĮBĮ 2 straipsnio 8 d. pagrindu, t.y. ar įmonė nevykdo įsipareigojimų (nemoka skolų, neatlieka iš anksto apmokėtų darbų ir kt.) ir pradelsti įmonės įsipareigojimai (skolos, neatlikti darbai ir kt.) viršija pusę į jos balansą įrašyto turto vertės. Taip pat laikytis ĮBĮ 6 straipsnio 2 d. numatytos skolininko informavimo, dėl kreipimosi į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo, pareigos.

Išanalizavus Lietuvos statistikos departamento⁷⁸ ir Įmonių bankroto valdymo departamento⁷⁹ pateikiamus paskutiniųjų keturių metų (2008 – 2013 m.) statistinius duomenis, nustatyta, kad Fondo valdybos ir jos teritorinių skyrių aktyvumas inicijuojant įmonių bankroto procesus, išlieka gana panašus: 2008 m. inicijuotos 313 bankroto bylos, kas sudarė net 32,7proc., t.y. daugiausia, palyginus su kitomis kreditorių grupėmis, 2009 metais – 287 bylos, t.y. 16proc. visų pradėtų bankroto procesų, kas sudaro 8,3proc. mažiau nei 2008 m. 2010 metais Fondo valdyba inicijavo 251 bankroto bylą, kas sudaro taip pat 16proc. visų pradėtų bylų skaičiaus. 2011 metais – 172 bylos (13,6 proc.), 2012 metais – 140 bankroto bylų, sudarančių 12proc. visų pradėtų bankroto procesų, o per 2013 metus - 246 arba 16 proc. visų inicijuotų bankroto bylų 2013 m. Svarbu paminėti, kad Fondo valdyba yra aktyviausias viešasis kreditorius, inicijuojantis daugiausia bankroto bylų, gindama valstybės interesus.

Vis dėlto praktikoje Fondo valdyba nėra suinteresuota kreiptis į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo, „atvirkščiai, siekia, kad būtų kuo daugiau įmonių, pildančių Fondo valdybos biudžetą ir taip prisidedančių prie visos socialinio draudimo sistemos tvarumo. Į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo kreipiamasi dėl visiškai nemokių įmonių“.⁸⁰ Taigi Fondo valdyba, siekdama sumažinti skolininkų skolas ir padėdama išvengti gresiančio nemokumo arba, siekdama atitolinti grėsiantį įmonės bankroto procesą, įmonėms suteikia galimybę tartis dėl skolos padengimo ar jos atidėjimo.

⁷⁸ <http://www.osp.stat.gov.lt/web/guest/statistiniu-rodikliu-analize?id=2280&status=A>; Prisijungimo laikas 2014-02-09.

⁷⁹ <http://www.bankrotodep.lt/Apzvalgos.php>; Prisijungimo laikas 2014-02-09.

⁸⁰ <http://www.crediteform.lt/atsiskaitymas/?object=news&action=view&id=187>; Prisijungimo laikas 2014-02-09.

1.2.2. Valstybinė mokesčių inspekcija

VMI yra centrinis mokesčių administratorius. Struktūriškai VMI sudaro: 1) VMI prie finansų ministerijos – centrinis mokesčių administratorius ir 2) teritorinis VMI – centriniam mokesčių administratoriui pavaldūs ir atskaitingi vietos mokesčių administratoriai. VMI prie Finansų ministerijos įgyvendina mokesčių administravimo politiką, užtikrina mokesčių mokėjimą į biudžetą, koordinuoja, kontroliuoja ir metodiškai vadovauja teritorinių VMI darbui, priima mokesčių įstatymus įgyvendinančius teisės aktus. Teritorinis VMI įgyvendina mokesčių įstatymus, mokesčių administravimo prioritetus, procedūras, užtikrina tinkamą mokesčių į biudžetą mokėjimą, vykdo mokestinių nepriemokų išieškojimą,⁸¹ bei esant atitinkamoms prielaidoms, inicijuoja įmonių bankrotų procedūras.

VMI, siekdama išieškoti susidariusį įsiskolinimą, visų pirma, turi vadovautis MAĮ, kuriame numatytos iš esmės panašios procedūros kaip ir Apraše, skirtame Fondo valdybos skolų išieškojimo reglamentavimui. VMI teisę priverstinai išieškoti mokestinę prievolę įgyja kitą dieną po to, kai pasibaigia skolininkui skirtame raginime geruoju susimokėti skolą, numatytam laikui ar įstatyme numatytam terminui padengti įsiskolinimą (MAĮ 105 straipsnis). VMI, mokestines prievoles užsitikrina skaičiuodama delspinigius, areštuodama skolininko turtą, jei tokio turto skolininkas turi, duoda nurodymus kredito, mokėjimo ar elektroninių pinigų įstaigoms, kuriose skolininkas turi sąskaitų, nutraukti pinigų išdavimą ir pervedimą iš skolininko sąskaitų, hipotekos ir įkeitimo, laidavimo ar garantijos sandoriais užtikrinti turimą reikalavimą (MAĮ 95 straipsnis) ar atlikti mokesčių permokų įskaitymą (MAĮ 87 straipsnis). Taigi, analogiškai, kaip ir Fondo valdyba, VMI, prieš kreipiantis į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo įmonei, turi išmėginti priverstines skolos išieškojimo priemones. Tačiau, MAĮ nenumato imperatyvios pareigos, prieš inicijuojant bankroto bylą, atlikti priverstinį skolos išieškojimo procesą, todėl jei mokesčių administratorius turi pagrindo manyti, kad skolininkas yra nemokus, nepateikia savo finansinės atskaitomybės dokumentų, skola pastoviai didėja, turi teisę inicijuoti bankroto bylos iškėlimą ir taip patenkinti savo reikalavimą.

Išanalizavus bankroto departamento duomenis, nustatyta, kad VMI, gindama savo pažeistas teises, retai naudojasi bankroto bylos skolininkui iškėlimo galimybe. 2008 m. – 2011 m. VMI pareiškimu buvo inicijuotos vidutiniškai 26 – 35 bankroto bylos, kas sudarė vos 1,6 proc. – 3 proc. visų Lietuvoje iškeltų bankroto procesų, o 2012 m. vos 1 proc. (11 bylų). Tačiau 2013 m. VMI bankroto bylų inicijavimo teise naudojosi rekordiškai dažnai ir VMI pareiškimų pagrindu buvo iškeltos 139 bankroto bylos, kas sudarė 9 proc. visų iškeltų bankroto bylų.

⁸¹ Medelienė A., Sudavičius B., *supra* note 14. P. 118 – 119.

Keliamas klausimas, kodėl centrinis mokesčių administratorius, nėra aktyvus bankroto bylų iniciatorius? Į šį klausimą atsakymo galima ieškoti MAĮ. MAĮ 88 straipsnis numato skolininko mokestinės nepriemokos sumokėjimo atidėjimo ir išdėstymo galimybę. Šia teise VMI, siekdama išsaugoti ūkio subjektus, kurie yra mokūs, tačiau turintys laikinų finansinių sunkumų naudojami gana dažnai. Todėl VMI, bankroto bylas inicijuoja dažniausiai įmonėms, kurioms jau neracionalu pritaikyti mokestinių prievolių išdėstymą ar atidėjimą.

Toliau bus aptariamose problemos, su kuriomis dažniausiai susiduria viešieji kreditoriai įgyvendindami savo teises bankroto proceso inicijavimo stadijoje.

1.2.3. Probleminiai aspektai, viešiesiems kreditoriams įgyvendinant teisę, inicijuoti įmonės bankroto bylą

Viešieji kreditoriai, įgyvendindami jiems ĮBĮ suteiktą teisę inicijuoti įmonių bankroto bylas, iš esmės turi analogiškas teises ir pareigas, kaip ir privatūs kreditoriai.

Tačiau mokesčių administratoriai, kreipdamiesi į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo, pateikia *prima facie* įrodymus, patvirtinančius jų reikalavimo pagrįstumą ir dydį, todėl eliminuojama rizika, kad kreditoriaus turtinis reikalavimas gali būti nepagrįstas.

Nepaisant reikalavimo pagrįstumo aspekto, kyla klausimas, kodėl viešieji kreditoriai taip retai naudojami teise inicijuoti bankroto procesus. Svarbu atkreipti dėmesį, kad tiek Fondo valdyba, o ypač VMI, kaip tretieji asmenys, savo kreditorinius reikalavimus iškelia didžiojoje dalyje bankroto bylų, kurias inicijuoja kiti subjektai, turintys tokią teisę. Galėtume teigti, kad tai normalu, kadangi nemoki įmonė, dažniausiai neatsiskaito ne tik su privačiais kreditoriais, bet ir nemoka mokestinių prievolių. Bet mokesčių administravimo subjektai, kaip ir įmonių savininkai, turi geriausias galimybes pastebėti, kada įmonės veikla pradeda nešti nuostolius, didėja įsiskolinimai. Todėl, autorės nuomone, viešieji kreditoriai neturėtų laukti kol skolos įsisenės ir aktyviau nustatinėti galimą skolininkų nemokumą ir taip labiau apsaugodami ne tik pačios valstybės interesus, didėjant mokestinėms nepriemokoms, bet ir apsaugotų privačių kreditorių interesus, kurie paprastai neturi informacijos apie galimą skolininko nemokumą.

Kitas probleminis aspektas išryškėja tada, kai teismas daro pakankamai pagrįstą prielaidą, kad įmonė neturi turto ar jo gali nepakakti teismo ir administravimo išlaidoms apmokėti, teismas nustato atitinkamą sumą ir įpareigoja ieškovą tą sumą įmokėti į teismo depozitinę sąskaitą, kad bankroto procesas būtų nagrinėjamas supaprastinto proceso tvarka (ĮBĮ 10 straipsnio 10 dalis). Tačiau viešieji kreditoriai nesutinka įmokėti nustatytos sumos, motyvuodami tuo, kad pareiškėjai yra valstybės išlaikomos institucijos, kurioms skiriamų biudžetų asignavimuose nėra numatytų lėšų atitinkamos išlaidoms ir tokie teismų įpareigojimai

pažeidžia viešąjį interesą⁸², teisingumo ir protingumo principus, nes dar labiau didina kreditoriaus – Lietuvos Respublikos, biudžeto nuostolius⁸³. Iš pirmo žvilgsnio tokia pozicija galėtų atrodyti pakankamai racionali, tačiau nagrinėjant problemą bankroto teisės aspektu, teismo pasiūlymas sumokėti atitinkamą sumą į teismo depozitinę sąskaitą, negali būti traktuojamas kaip viešojo intereso, protingumo ir teisingumo principų pažeidimas.

Visų pirma, įmonei galimai neturint lėšų, kurių galėtų užtekti administravimo ir teismo išlaidoms padengti, gali būti priimami dvejopo pobūdžio sprendimai: byla nagrinėjama supaprastinta tvarka, į teismo depozitinę sąskaitą įnešus nustatytą sumą, skirtą administravimo išlaidoms padengti, arba teismas atsisako kelti bankroto bylą tokiai įmonei (IBĮ 10 straipsnis). Tačiau, kaip dėmesį atkreipia S. Kavalnė, reikia suprasti supaprastinto proceso tikslą: „dėl to, jog trūkstant lėšų teismo ir administravimo išlaidoms sumokėti, yra akivaizdu, kad kreditoriai praktiškai neturi jokių galimybių gauti savo reikalavimo patenkinimą iš įmonės turto, skiriasi įprasto ir supaprastinto bankroto tikslai: įprasto bankroto tikslas – užtikrinti kreditoriaus interesus ir nemokaus skolininko interesus, o supaprastinto bankroto pagrindinis tikslas – ne patenkinti kreditorių reikalavimus, o teisėtai ir greitai likviduoti nemokų skolininką, kuris ne tik nepajėgus įvykdyti skolininkų reikalavimų, bet ir neturi pakankamai turto ar lėšų padengti teismo bei administravimo išlaidas.“⁸⁴ Išsakytą poziciją galima papildyti papildomu kreditorių tikslu supaprastintame procese: tikimasi, kad įmonė gali turėti turto, ar patikrinus įmonės sudarytus sandorius, bus teisinis pagrindas juos užginčijus, patenkinti kreditorių reikalavimus.

Visų antra, atleidus viešuosius kreditorius nuo pareigos mokėti teismo nustatytą įmoką, jie iš esmės būtų prilyginti įmonių darbuotojams, kas galėtų būti laikoma ir viešųjų kreditorių pripažinimu silpnąja šalimi ir kreditorių lygiateisiškumo principo pažeidimu. Nors kreditorių lygiateisiškumo principas iš esmės nėra absoliutus⁸⁵, bet atleidus viešuosius kreditorius nuo tokios pareigos, būtų įteisinamas ne siekis išsiieškoti skolą iš jokio turto neturinčio skolininko, bet teisėtas „tuščių įmonių“ likvidavimas valstybės biudžeto lėšomis, kas ne tik, kad nepapildytų valstybės biudžeto, bet priešingai, valstybė prisiimtų per didelę riziką ir taip prarastų lėšas. Viešiesiems kreditoriams įstatymas nenumato pareigos užsiimti turto neturinčių įmonių likvidavimu, todėl pripažinus esant pagrindą, atleisti šiuos kreditorius nuo teismo numatytos įmokos sumokėjimo, viešieji kreditoriai supaprastiname procese atliktų likvidatoriaus, bet ne kreditoriaus vaidmenį.

⁸² Lietuvos apeliacinio teismo 2013 m. rugpjūčio 29 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2-2023/2013.

⁸³ Lietuvos apeliacinio teismo 2013 m. spalio 3 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2-2321/2013.

⁸⁴ Kavalnė S., Norkus R., *supra* note 9. P.294.

⁸⁵ IBĮ 35 straipsnyje įtvirtintas kreditorių reikalavimo tenkinimo eiliškumo principas pagal savo esmę gali būti laikomas kreditorių lygiateisiškumo principo išimtimi, nes įstatymų leidėjas, atsižvelgdamas į viešąjį interesą ir išskirdamas kreditorius į pirmą ir antrą eilę, suteikė jiems privilegijuotą kreditorių statusą. Plačiau žiūrėti: Mikuckienė V., *supra* note 11. P.79.

Tačiau, po 2013 m. balandžio 4 d. ĮBĮ pakeitimų⁸⁶, kreditoriams, inicijuojant įmonių, neturinčių turto, bankroto procesus, suteikiama galimybė išvengti teismo nustatytos įmokos mokėjimo, jei bankroto administratorius sutinka administruoti įmonės bankroto procesą savo riziką. Taigi, jei bankroto administratorius, susipažinęs su įmonės situacija, mato galimybę „rasti“ turto tokioje įmonėje ir sutinka ją administruoti savo rizika, bankroto byla nagrinėjama supaprastinta tvarka.

Apibendrinus viešųjų kreditorių procesinę padėtį bankroto procese, darytina išvada, kad inicijuojant įmonės bankroto bylą, viešieji ir privatieji kreditoriai iš esmės turi tas pačias procesines teises, tačiau viešieji kreditoriai, nepakankamai išnaudoja savo teisę, inicijuoti bankroto procesus ir taip netiesiogiai prisideda prie skolų valstybei didėjimo.

1.3. Viešąjį interesą ginančių subjektų teisės bankroto bylų inicijavimo stadijoje

V. Valančius pažymi, jog: „nuostata, kad civilinio proceso tvarka ginami privatūs asmenų interesai ir kalbėti apie viešąjį interesą civiliniuose ginčiuose nėra pagrindo, šiuolaikinėje visuomenėje nepriimtina. <...> Viešojo intereso gynimas yra vieno iš pagrindinių privatinės teisės (taip pat ir civilinio proceso) principų – dispozityvumo principo, pagal kurį kiekvienas asmuo pats gina savo pažeistas teises, išimtis, nustatyta siekiant apginti silpnesnės šalies, kuri ne visuomet gali kreiptis į teismą su reikalavimu apginti jos pažeistą subjektinę teisę, bei kitų asmenų, negalinčių savarankiškai pasinaudoti teise į gynybą, teises ir teisėtus interesus“.⁸⁷ Viešojo intereso neapibrėžtumas teisės aktuose, lemia viešojo intereso sąvokos vertinamąjį pobūdį ir kaip nurodo Lietuvos Aukščiausiasis Teismas: „Viešojo intereso <...> sąvoka <...>, jos turinys gali būti atskleidžiamas tik analizuojant konkrečios bylos faktines aplinkybes ir aiškinant bei taikant joms konkrečias teisės normas, bet ne *a priori*“.⁸⁸ „Pažymėtina, kad viešasis interesas nėra tik abstrakti teorinė kategorija, jis reiškiasi konkrečiuose visuomeniniuose santykiuose, kryptingai juos veikdamas. Bylose, kylančiose iš civilinių teisinių santykių, viešasis ir privatus interesas paprastai egzistuoja kartu, neretai iš dalies sutapdami.<...> Taigi viešojo intereso gynimas kartu gali reikšti ir privataus intereso gynimą.“⁸⁹ Kaip nurodo E. Tamošiūnienė ir V. Višinskis, „kaip turėtų būti supраста sąvoka „viešasis interesas“ bendros nuomonės nėra. E.

⁸⁶ Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymo 2, 10, 11, 13-1, 20, 21, 28, 29, 30, 33, 35, 36 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas. Valstybės žinios. 2013, Nr. XII-237.

⁸⁷ Valančius V. Viešojo intereso gynimas Lietuvos civiliniame procese // Lietuvos CPK įgyvendinimo problemos nacionaliniai ir tarptautiniai aspektai. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007. P. 201-202.

⁸⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2003 m. birželio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-695.

⁸⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. gegužės 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-240/2010.

Krivka teigia, kad „viešasis interesas“ – tai objektyviai egzistuojantys teisės ginami visuomenės ir jos atskirų grupių bendri neindividualizuoti (nepriklausantys konkretiems asmenims) socialiniai poreikiai, kuriuos nulemia visuotinai reikšmingi stabilumo ir pozityvių pokyčių visuomenėje (bendrosios gerovės) siekiai“.⁹⁰

Kaip jau minėjome anksčiau, viešasis interesas yra aktualus ir bankroto teisėje. Inicijuojant⁹¹ bankroto bylą nemokiam skolininkui viešasis interesas pasireiškia kaip nemokaus skolininko pašalinimas iš rinkos, tuo pačiu apginant kreditorių turtinius interesus. Nors įmonės kreditoriai yra laisvi pasirinkti savo teisių gynimo būdą, tačiau negalima atmesti galimybės, kad įmonės kreditoriai negalės savo pažeistų interesų ginti individualiai. Kaip tokių situacijų pavyzdžius V. Mikuckienė išskiria poreikį užtikrinti silpnesnės šalies interesų gynybą bankroto byloje ginant įmonės darbuotojus, kai šiems nemokamas darbo užmokestis ar kitos su darbo santykiais susijusios išmokos, t.y. kai darbdavys pažeidžia darbuotojų interesus, o šie bijodami netekti darbo nesikreipia į teismą dėl bankroto bylos darbdaviui iškėlimo,⁹² ar, kai kreditoriai yra nepilnamečiai, neveiksnūs ar kitaip pažeidžiami asmenys.⁹³ Vis dėlto reikia pažymėti, kad šios asmenų grupės, savo interesus gali ginti per savo įstatyminius globėjus.

Viešojo intereso gynimas bankroto bylos inicijavimo stadijoje gali būti suprantamas įvairiai. Pavyzdžiui, ieškinį reiškiant valstybės institucijai pagal jai suteiktus įgaliojimus priskirtoje veiklos srityje, ji įgyvendina, atstovauja ir gina viešąjį interesą, neatsižvelgiant į tai ar ieškinyje nurodyta, kad ginamas viešasis interesas.⁹⁴ Kaip pavyzdys, gali būti pateikiami aptarti viešieji kreditoriai. Lietuvoje, prie subjektų, turinčių teisę inicijuoti bankroto bylą priskiriamas prokuroras. Kitose valstybėse teisė inicijuoti bankroto bylą, ginant viešąjį interesą suteikiama ir teismams, tačiau Lietuvoje teismui tokia teisė nesuteikta.

Atsižvelgiant į viešojo intereso svarbą inicijuojant bankroto bylą, dispozityvumo principas gali būti varžomas, jei viešąjį interesą ginantis subjektas, siekia apginti asmenų, kurie patys dėl tam tikrų priežasčių negali pasinaudoti teise į teisminę gynybą. Dėl šių priežasčių toliau darbe bus nagrinėjama prokuroro teisė inicijuoti įmonės bankroto bylą, bei teismo vaidmuo šioje civilinės bylos nagrinėjimo stadijoje.

⁹⁰ Stauskienė E., Višinskis V., *supra* note 12. P. 41.

⁹¹ Kadangi darbe analizuojama civilinės bylos dėl įmonės bankroto iškėlimo stadija, autorė apsiribos viešojo intereso pasireiškimo analize šioje stadijoje.

⁹² Mikuckienė V. Bankroto bylose dalyvaujančių asmenų teisių ir pareigų įgijimas ir įgyvendinimas // Šiuolaikinės civilinio proceso teisės paskirtis. Vilnius: VĮ Registrų centro teisinės informacijos departamentas, 2008. P. 197.

⁹³ Kavalnė S., Norkus R., *supra* note 9. P. 17.

⁹⁴ Stauskienė E., Višinskis V., *supra* note 12. P. 43.

1.3.1. Prokuroras

ĮBĮ nenumato teisės prokurorui, ginančiam viešąjį interesą, inicijuoti įmonės bankroto bylos. Tačiau, pavyzdžiui Prancūzijoje, Italijoje, Ispanijoje, Belgijoje – prokuroras tiesiogiai įvardijamas, kaip subjektas turintis teisę inicijuoti bankroto bylas. Lietuvoje, prokuroro veiklą reglamentuoja Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymas⁹⁵, kurio 19 straipsnis numato prokuroro teisę ginti viešąjį interesą, nustačius teisės akto pažeidimą, kuriuo pažeidžiamos asmens, visuomenės, valstybės teisės ir teisėti interesai, ir toks pažeidimas laikytinas viešojo intereso pažeidimu. Prokurorai, turėdami pagrindą manyti, kad yra pažeisti teisės aktų reikalavimai, gindami viešąjį interesą, turi įgaliojimus kreiptis į teismą su ieškiniu.

CPK 5 straipsnio 3 dalis numato, kad įstatymų numatytais atvejais prokuroras, valstybės ir savivaldybių institucijos ir kiti asmenys gali pareikšti ieškinį ar pareiškimą viešajam interesui ginti, o CPK 49 straipsnio 1 dalis konkretizuoja prokuroro teisę ginti viešąjį interesą civilinėje byloje. R. Norkus nurodo, kad prokurorai turi bendrojo pobūdžio įgaliojimą kreiptis į teismą gindami viešąjį interesą. Kadangi bankroto byloms nagrinėti taikomos bendrosios CPK nuostatos, o ĮBĮ jokių išimčių, nustatančių draudimą prokurorui kreiptis į teismą ginant viešąjį interesą, nenustato, prokuroras galėtų kreiptis į teismą, siekdamas iškelti bankroto bylą, jeigu tuo būtų apginti viešieji interesai.⁹⁶ Tokios nuomonės laikomasi ir teismų praktikoje: „ĮBĮ 5 str. pateikiamas sąrašas subjektų, kurie turi teisę pateikti pareiškimą dėl bankroto bylos iškėlimo įmonei. Šis ĮBĮ sąrašas yra baigtinis, ir jokie kiti subjektai negali pateikti pareiškimo dėl bankroto bylos iškėlimo. Pareiškimą dėl bankroto bylos iškėlimo gali paduoti prokuroras, siekdamas apginti viešąjį interesą, remdamasis CPK 5 str. 3 d., 49 str. 1 d. nuostatomis.“⁹⁷

Rusijos Federacijos nemokumo (bankroto) įstatymas, bankroto proceso inicijavimo teisę suteikia prokurorui. Prokuroro įsikišimas į bankroto procedūras leistinas įstatymo numatytais atvejais, pavyzdžiui, esant tyčinio bankroto požymių, kai yra pažeidžiamas viešasis interesas, esant įsiskolinimų pagal viešuosius mokėjimus.⁹⁸ Prancūzijos prekybos kodekso⁹⁹ L.631-5 straipsnis suteikia teisę prokurorui inicijuoti įmonės reorganizavimo ir bankroto procedūras. Nors Prancūzijoje, kaip ir Lietuvoje įtvirtintas rinkos ekonomikos modelis, atrodo nesuderinamas su prokuroro teise inicijuoti bankroto bylą ir taip įtakoti civilinius privačių subjektų teisinius santykius. „Tačiau tai atskleidžiama per valstybės ir privataus verslo santykius. Prancūzijoje laikomasi nuomonės, kad valstybė negali palikti šalies ekonomikos be valstybės

⁹⁵ Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymas // Valstybės žinios. 2003, Nr. 42-1919.

⁹⁶ Kavalnė S., Norkus R., *supra* note 9. P. 17.

⁹⁷ Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. kovo 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. B2-1755-153/2012;

⁹⁸ Mikuckienė V., *supra* note 10. P.81.

⁹⁹ Prancūzijos prekybos kodeksas. Nr. 2004-1484. <http://www.legifrance.gouv.fr/Traductions/en-English/Legifrance-translations>. Prisijungimo laikas 2014-02-25.

institucijų priežiūros. Toks ekonominis vaidmuo suteikiamas prokurorui, kuriam palaipsniui buvo didinamos jo galios bankroto procese¹⁰⁰. Autorės nuomone, su tokiu požiūriu galima sutikti. Nors nagrinėjamoje proceso stadijoje ir egzistuoja dispozityvusis teisinių santykių reguliavimo metodas, tačiau negalima ignoruoti valstybės ir viešojo intereso vaidmens. Valstybė yra suinteresuota, kad iš rinkos būtų pašalintos nemokios įmonės, tačiau tai neturėtų būti suprantama kaip prokuroro vaidmuo bankroto procese. Manytina, kad prokuroras šia teise galėtų naudotis, siekiant apginti kreditoriaus ar kreditorių grupės interesus, kurie dėl objektyvių priežasčių patys negali įgyvendinti šios savo teisės, ar turint įtarimų, kad įmonė prie bankroto galėjo būti priversta tyčia.

Reikia atkreipti dėmesį, kad iki šiol dar nebuvo gautas nei vienas prokuroro ieškinys, kuriuo, ginant viešąjį interesą, būtų inicijuojama bankroto byla. Sunku rasti atsakymą, kodėl prokuratūra nesinaudoja šia teise. Pažymėtina, kad prokuroras civilinėje byloje turi tik procesinį suinteresuotumą ir tik prokurorui priklauso diskrecijos teisė spėti, ar pažeisti teisės aktų reikalavimai ir kartu viešasis interesas ir tik nuo to priklausos ar jis kreipsis į teismą ir bus iškelta byla.¹⁰¹ Nėra duomenų, galinčių padėti įvertinti ar asmenys kreipiasi į prokuratūrą, prašydami ginti viešąjį interesą bankroto bylos inicijavimu ir, ar prokurorai atsisako taikyti viešojo intereso gynimo priemones. Tačiau „statistika rodo, kad iš šimto prokuroro tyrimų dėl galimo viešojo intereso pažeidimo apie devyniasdešimt baigiama priimant nutarimą atsisakyti taikyti viešojo intereso gynimo priemones.“¹⁰² Manome, tai galėtų būti susiję su per daug plačiu prokuroro teisių ginti viešąjį interesą įtvirtinimu ir pagrįsto prioriteto ginti viešąjį interesą baudžiamosios teisės srityje, bei prokuroro vaidmens bankroto procese neapibrėžtumu.

Atsižvelgiant į tai, kad teisminės praktikos, prokurorui inicijuojant bankroto bylą iki šiol nėra, ĮBĮ nekonkretizuoja prokuroro vaidmens bankroto procese, nėra aišku kokias procedūras turėtų įvykdyti prokuroras, siekdamas inicijuoti įmonei bankroto bylą.

E. Krivka, analizuodamas prokuroro vaidmenį civiliniame procese, pabrėžia, kada absoliuti dauguma prokuroro dalyvavimo civiliniame procese atvejų, susiję su fizinių asmenų teisių ir teisėtų interesų gynimu. Teisės normose, kuriose prokurorui tiesiogiai numatyta pareiga ginti viešąjį interesą, įstatymų leidėjas preziumuoja viešojo intereso buvimą, todėl, prokuroras inicijuodamas civilinę bylą, papildomai neturėtų įrodinėti viešojo intereso buvimą.¹⁰³ Tačiau, ĮBĮ

¹⁰⁰ Andrew Tetley, Reed Smith. *Insolvency Law in France* // *World Insolvency Systems: A Corporate Study*. Carswell, 2009. P.228.

¹⁰¹ Galentienė S., Gadeikytė S. Prokuroro sprendimas atsisakyti taikyti viešojo intereso gynimo priemones // *Mokslinių straipsnių rinkinys viešojo intereso gynimas: subalansuoto požiūrio link*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2013. P. 73.

¹⁰² Galentienė S., Gadeikytė S. Prokuroro sprendimas atsisakyti taikyti viešojo intereso gynimo priemones // *Mokslinių straipsnių rinkinys viešojo intereso gynimas: subalansuoto požiūrio link*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2013. P. 68.

¹⁰³ Krivka E., *supra* note 13. P.111.

nenumatant tiesioginės pareigos ginant viešąjį interesą prokurorui inicijuoti bankroto bylą, manytina, kad prokuroras turėtų papildomai įrodinėti viešojo intereso ir jo pažeidimo faktą, civilinės bylos dėl įmonės bankroto iškėlimo stadijoje.

Prokurorai, paduodami ieškinį civilinėje byloje, privalo laikytis visų įstatymuose numatytų ieškinio pateikimo teismui reikalavimų¹⁰⁴, darytina išvada, kad prokuroras turėtų laikytis visų ĮBĮ numatytų pareigų, inicijuojant bankroto procesą. Tačiau, autorė kelia klausimą, kokios bankroto bylos inicijavimo tvarkos turėtų laikytis prokuroras: analogiškos, keliamos kreditoriams, ar turėtų būti taikomos tam tikros išimties. Kadangi šis klausimas teisinėje jurisprudencijoje nebuvo analizuojamas, autorė kelia prielaidą, kad reikėtų atsižvelgti į viešojo intereso kilimo pagrindą. Manytina, kad bankroto teisėje galimi viešojo intereso pažeidimai turėtų būti susiję su kreditorių interesų pažeidimų, t.y. prokuroras, inicijuodamas bankroto procesą iš esmės gintų viešąjį interesą ir kreditorių teises, todėl turėtų laikytis ir ĮBĮ 6 straipsnyje numatytų pareigų.

1.3.2. Dėl teismo vaidmens inicijuojant įmonės bankroto bylą

ĮBĮ teismui nesuteikia teisės inicijuoti įmonės bankroto bylą, tačiau teismų praktikoje galime rasti teismo sprendimų, kuriuose, autorės nuomonė, teismas, viršydamas savo kompetenciją, inicijuoja bankroto bylą savo iniciatyva, atsižvelgiant į viešojo intereso egzistavimą. Dėl tokios teisminės praktikos, svarbu įvertinti teismo vaidmenį ir jo kompetencijos ribas bankroto bylos inicijavimo stadijoje.

Priimant ĮBĮ, buvo teikiamos įstatymo pataisos, numatant teismo teisę iškelti įmonei bankroto bylą, nustačius, kad įmonė nevykdo savo įsipareigojimų, o kreditoriai kreipiasi į teismą dėl savo reikalavimų patenkinimo Civilinio kodekso (toliau – CK)¹⁰⁵ ir CPK nustatyta tvarka, ir teismas nagrinėdamas ieškinį nustato, kad įmonė yra nemoki.¹⁰⁶ Tačiau, kaip nurodo V. Mikuckienė, toks pasiūlymas yra nepagrįstas, kadangi visi kreditorių teisių apsaugos mechanizmai yra nustatyti įstatymuose, todėl teismo galimybė savo iniciatyva pradėti bankroto procedūras skolininko atžvilgiu laikytina nepagrįstu valstybės kišimusi į privačius skolininko ir kreditorių santykius, kas yra netoleruotina šalių autonomijos principo atžvilgiu.¹⁰⁷

Autorė sutinka su išsakyta pozicija, bet išanalizavus teismų praktika, galima rasti teismo nutarčių, kuriuose, manome, teismas peržengė savo kompetencijos ribas ir *ex officio* įmonei iškėlė bankroto bylą. 2009 m. gegužės 26 d. Kauno apygardos teismas priėmė nutartį, kuria iškėlė

¹⁰⁴ Krivka E., *supra* note 13. P.111.

¹⁰⁵ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262.

¹⁰⁶ Mikuckienė V., *supra* note 10. P.81.

¹⁰⁷ *Ibid.*

įmonei bankroto bylą, nustačius, kad įmonė vėluoja išmokėti darbuotojams darbo užmokestį. Tačiau ieškovas, savo ieškinį, kuriame prašė iškelti bankroto bylą, grindė įmonės nemokumo aplinkybe, o teismas nustatė, kad įmonė yra moki. Sprendimą iškelti bankroto bylą priėmė, iš atsakovo pateiktų dokumentų, nustačius, kad įmonė vėluoja atsiskaityti su darbuotojais. Apeliacinis teismas pripažino, kad „sprendamas klausimą dėl bankroto bylos iškėlimo, teismas turi vadovaujantis ne tik prie pareiškimo pridėtais dokumentais bei ĮBĮ 9 straipsnio antrojoje dalyje nustatyta tvarka gautais duomenimis, patvirtinančiais įmonės finansinę būklę, bet turi atsižvelgti ir į ieškovo prašyme nurodytą teisinį bei faktinį pagrindą bankroto bylai iškelti. <...> Tuo tarpu aplinkybės, kad atsakovas vėluoja išmokėti atlyginimus darbuotojams, ieškovas savo ieškinyje nenurodė. Taigi, ieškinį dėl bankroto bylos iškėlimo ieškovas pateikė kaip kreditorius, kuriam atsakovas yra skolingas už suteiktas paslaugas (ĮBĮ 3 str. 7 p.), todėl darytina išvada, kad faktinis šioje byloje pareikšto ieškinio iškelti bankroto bylą pagrindas - įmonės nemokumas. situaciją, kai įmonė vėluoja išmokėti darbuotojui (darbuotojams) atlyginimą, įstatymas apibrėžia kaip savarankišką pagrindą bankroto bylai iškelti. Todėl pirmosios instancijos teismas bankroto bylą <...> iškėlė kitu pagrindu, negu nurodytas ieškinyje, iš esmės neatsižvelgdamas į ieškinyje nurodytą teisinį bei faktinį pagrindą bankroto bylai iškelti.“¹⁰⁸

Manome, kad tokiose situacijose, kai ieškovas savo poziciją grindžia vienu iš ĮBĮ 4 straipsnyje numatytų pagrindų ir nustačius, kad šiuo pagrindu bankroto byla negali būti keliama, teismas negali iškelti bankroto bylos nustačius kitą pagrindą, kuriuo ieškovas nesiremia, kadangi taip būtų pažeidžiami įmonės atsakovės interesai ir sprendimas priimamas vadovaujantis aplinkybėmis, nuo kurių atsakovas nesigina ir taip pažeidžiamas šalių rungimosi principas.

Apibendrinat išdėstytą aukščiau, akivaizdu kad įmonės kreditoriai (privatūs ir viešieji) yra svarbiausi asmenys, inicijuojantys įmonėms bankroto bylas ir būtent kreditoriai susiduria su didžiausiais sunkumais ir problemomis, naudodamiesi bankroto bylų inicijavimo teise, kaip viena iš savo pažeistų teisių gynybos būdų. Toliau darbe bus nagrinėjami įmonės vidaus subjektai, kuriems ĮBĮ numatyta teisė bei pareiga inicijuoti įmonės bankroto bylą.

¹⁰⁸ Lietuvos apeliacinio teismo 2009 m. liepos 23 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2-944/2009.

2. ĮMONĖS VIDAUS SUBJEKTŲ TEISĖ – PAREIGA INICIJUOTI ĮMONĖS BANKROTO BYLĄ

2.1. Vadovas, savininkas, kaip bankroto bylos iniciatorius

Daugelis įmonės savininkų, vadovų, susidūrus su finansiniais sunkumais, turi priimti svarbų sprendimą: ar laukti ir tikėtis, kad įmonės finansinė padėtis pagerės ir tęsti įmonės veiklą, ar priimti ryžtingą sprendimą ir inicijuoti įmonės bankroto bylą. Kiekvienas apdairus ir rūpestingas įmonės vadovas, turi pareigą racionaliai įvertinti tikrąją įmonės padėtį ir dėti visas pastangas verslui išsaugoti ir tik išaiškėjus, kad sėkmingas įmonės veiklos atkūrimas neįmanomas, įmonės įsipareigojimai auga ir, nors įmonė vis dar išlieka moki, pasirinkti – pasinaudoti savo teise inicijuoti bankroto bylą ar stengtis išgelbėti verslą ir bankroto bylą inicijuoti tik tada, kai atsiras ĮBĮ numatyti pagrindai, siejami su šia savininko, vadovo pareiga.

ĮBĮ 5 straipsnyje, prie subjektų, turinčių teisę inicijuoti įmonės bankroto bylą priskiriami įmonės savininkas (savininkai) ir įmonės administracijos vadovas. Vis dėlto situacijose, kai įmonė negali ir (arba) negalės atsiskaityti su kreditoriais ir šie nesikreipė į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo arba įmonė viešai paskelbė arba kitaip pranešė kreditoriui (kreditoriams), kad negali arba neketina vykdyti įsipareigojimų, įmonės vadovas, savininkas (savininkai) privalo pateikti pareiškimą teismui dėl bankroto bylos iškėlimo (ĮBĮ 8 straipsnis).

Įmonės vadovo (savininko) pareiga inicijuoti įmonės nemokumo bylą buvo numatyta 2003 m., įsigaliojus ĮBĮ pakeitimams¹⁰⁹. Iki tol, įmonės savininkas, administracijos vadovas, turėjo tik tokią teisę. Tačiau ĮBĮ, įtvirtinus bankroto bylos inicijavimo pareigą, įstatymas tiesiogiai nenumatė atsakomybės už šios pareigos nevykdymą, kol 2008 m. ĮBĮ¹¹⁰ įtvirtinta įmonės vadovo, savininko atsakomybė už kreditorių patirtą žalą, kurią sukėlė pavėluotas pareiškimo teismui dėl bankroto bylos iškėlimo pateikimas. Nors įmonės vidaus subjektų atsakomybės įtvirtinimas nereiškė, kad iki tol kreditoriai neturėjo galimybių prisiteisti patirtos žalos¹¹¹, bet šios teisės normos įtvirtinimas sukėlė didžiulį įmonės savininkų, o ypač įmonių

¹⁰⁹ Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymo 2, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 15, 26, 29, 32, 35, 37 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei įstatymo papildymo ketvirtuoju-1 skirsniu ir 13-1 straipsniu įstatymas. Valstybės žinios. 2002, Nr. 116-5193.

¹¹⁰ Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymo 1, 2, 3, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 13-1, 18, 20, 21, 22, 23, 29, 30, 31, 32, 33, 35, 36, 37 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei įstatymo papildymo priedu įstatymas. Valstybės žinios. 2008, Nr. 65-2456.

¹¹¹ CK 6.263 straipsnio 1 dalies nuostata numato, kad kiekvienas asmuo privalo laikytis tokio elgesio taisyklių, kad savo veiksmais (veikimu, neveikimu) nepadarytų kitam asmeniui žalos. Pagal Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymo 8 straipsnio ketvirtosios dalies nuostatą, įmonės vadovas ar kitas asmuo (asmenys), įmonėje turintis teisę priimti atitinkamą sprendimą, privalo padengti žalą, kurią kreditoriai patyrė dėl to, kad įmonė pavėlavo pateikti teismui pareiškimą dėl bankroto bylos iškėlimo. Taigi, CK 6.263 straipsnio 1 dalis įtvirtina vadinamąją generalinio delikto sistemą, kuri reiškia, jog neteisėtu elgesiu, sukeliančiu civilinę atsakomybę, laikytinas bet koks žalos padarymas, jei jis atitinkamomis sąlygomis negali būti pateisinamas. Tuo tarpu ĮBĮ 8 straipsnio 4 dalis detaliau apibrėžia asmenis, kuriems suteikiama reikalavimo teisė, asmenis, kurie atsakingi už žalą, ir žalos pobūdį. Plačiau: Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. spalio 25 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2A-517/2010.

vadovų, aktyvumą inicijuojant bankroto bylas. Vien 2009 m. įmonės vadovo ir savininko iniciatyva buvo iškelta 49 proc. visų bankroto bylų Lietuvoje, iš kurių net 41,3 proc. inicijavo įmonių vadovai. Toks aktyvumas turėtų būti aiškinamas ne tik kaip tiesioginis aptariamų teisės normos įtvirtinimo padarinys, bet ir šalyje vyraujančios ekonominės krizės sąveika. Visgi nuo 2009 m. iki 2013 m. įmonės savininko ir vadovo aktyvumas, inicijuojant bankroto bylas sumažėjo, atitinkamai nuo 36 iki 22 proc. visų Lietuvoje iškeltų bankroto bylų.¹¹²

Įmonė, kaip juridinis asmuo, savo teises ir pareigas įgyvendina per savo organus. Pagal atliekamas funkcijas CK ir konkrečias juridinių asmenų teises formas reguliuojantys įstatymai, išskiria kelias juridinių asmenų organų rūšis: 1) dalyvių susirinkimą, kuris dažniausiai sprendžia esminius su juridiniu asmeniu susijusius klausimus; 2) valdymo organus, kurie įgyvendina kasdienį juridinio asmens valdymą ir priima su tuo susijusius sprendimus; 3) priežiūros organus, kurių esminė funkcija yra valdymo organų priežiūra ir kontrolė; ir 4) kitus organus (įvairius komitetus ir kt.), kurie išskiria konkrečias teises formas reguliuojantys įstatymai.¹¹³ Toliau darbe trumpai aptarsime pirmąsias dvi bendrovės organų kategorijas dėl jiems ĮBĮ numatytos pareigos inicijuoti įmonės bankroto bylą. Tokia pareiga nustatyta būtent šiems subjektams todėl, kad šie asmenys geriausiai žino ar privalo žinoti įmonės finansinę būklę, jos galimybes vykdyti priimtus finansinius įsipareigojimus suėjus jų vykdymo terminui, todėl ir privalo nedelsdami veikti, jei finansinė padėtis pasikeičia taip, kad kyla įmonės nemokumo grėsmė.¹¹⁴

ĮBĮ 8 straipsnis numato įmonės savininko pareigą inicijuoti įmonės bankroto bylą. Įmonės savininką, ĮBĮ apibrėžia kaip įmonės dalyvį (dalyvius): akcininką ar akcininkų grupę, kuriems priklausančios akcijos suteikia nemažiau kaip 1/10 visų balsų, individualios įmonės savininkas, dalininkas (dalininkai), narys (nariai) ir valstybės, savivaldybės įmonės savininko teises ir pareigas įgyvendinanti institucija (ĮBĮ 2 straipsnio 9 dalis). ABĮ 19 straipsnis numato, kad kiekviena bendrovė turi turėti akcininkų susirinkimą ir vienasmenį valdymo organą – bendrovės vadovą. Kaip fakultatyvūs bendrovės organai gali būti sudaromas kolegialus priežiūros organas – stebėtojų tarybą ir kolegialus valdymo organas – valdybą.

Bendrovės savininkai yra jos akcininkai, asmenys turintys „nuosavybės teisę į juridinio asmens turtą, arba asmuo, kuris nors ir neišsaugo nuosavybės teisių į juridinio asmens turtą, bet įgyja prievolių teisių ir (arba) pareigų, susijusių su juridiniu asmeniu.“¹¹⁵ Bendrovės akcininkai, turėdami 1/10 visų balsų, gali kreiptis į teismą dėl bankroto bylos įmonei iškėlimo.

¹¹² <http://www.osp.stat.gov.lt/web/guest/statistiniu-rodikliu-analize?id=2280&status=A>; Prisijungimo laikas 2014-03-02.

¹¹³ <http://www.bankrotodep.lt/Apzvalgos.php>; Prisijungimo laikas 2014-03-02.

¹¹⁴ Bosaitė A., Butov S., *supra* note 16. P. 252.

¹¹⁴ Kavalnė S., Mikuckienė V., Norkus R. ir kt., *supra* note 8. P. 224;

¹¹⁵ Bosaitė A., Butov S., *supra* note 16. P. 254.

Svarbu paminėti, kad 1/10 balsų skaičiaus yra susiję su Akcinių bendrovių įstatyme¹¹⁶ (toliau – ABĮ) akcininkams suteikiamomis teisėmis. Tokiomis kaip visuotinio akcininkų susirinkimo šaukimu, kreipimosi į teismą dėl likvidatoriaus paskyrimo, jei visuotinis akcininkų susirinkimas jo nepaskiria ir kt. Todėl, manytina, kad 1/10 balsų turėjimas yra pagrįstas, optimalus ir su ABĮ suderintas balsų skaičius, suteikiantis pareigą inicijuoti bankroto bylą ir iš šios pareigos nevykdymą galinčią kilti atsakomybę. Eilinis visuotinis akcininkų susirinkimas šaukiamas kasmet ne vėliau kaip per keturis mėnesius nuo bendrovės finansinių metų pabaigos, tačiau jei bendrovės nuosavas kapitalas tampa mažesnis kaip ½ įstatuose nurodyto įstatinio kapitalo ir šis klausimas nebuvo svarstytas eiliniame visuotiniame akcininkų susirinkime, bendrovės vadovas turi šaukti neeilinį akcininkų susirinkimą (ABĮ 24 straipsnis). Nors įmonės valdymo organas ir yra vadovas, o akcininkai, paprastai nedalyvauja įmonės valdyme, tačiau akcininkų susirinkime yra supažindinami su bendrovės finansine padėtimi. Todėl Lietuvos apeliacinis teismas, vienoje savo nutarčių nurodė, kad: „akcininkų pareiga kreiptis į teismą dėl bankroto bylos įmonei iškelimo sietina su jų žinojimu, turėjimu informacijos apie tai, kad įmonė turi pradelstų kreditorinių įsipareigojimų ir negali įvykdyti savo finansinių prievolių kreditoriams, arba žinojimu, kad įmonė buvo viešai paskelbusi arba kitaip pranešusi kreditoriams, jog negali ar neketina vykdyti įsipareigojimų. Bendriausia informacija apie įmonės finansinę padėtį ir faktinę jos mokumo ar nemokumo būklę atskleidžiama įmonės metinėje finansinėje atskaitomybėje ir veiklos ataskaitoje, kuri turi būti teikiama tvirtinti visuotiniame akcininkų susirinkime.“¹¹⁷ Todėl, būtent akcininkai, kaip bendrovės savininkai, privalo vadovautis *bonus pater familias* principu, domėtis bendrovės veikla, sekti jos finansinę padėtį ir pastebėjus bankroto bylos iškelimo pagrindų egzistavimą, nedelsti, priimti sprendimą dėl įmonės bankroto, ir savo iniciatyva, arba įpareigojus įmonės vadovą, vykdyti akcininkų susirinkimo sprendimą – inicijuoti bankroto bylą.

Bendrovės „valdymo organų“ sąvoka suponuoja pagrindinę jo funkciją – jis rūpinasi kasdiene juridinio asmens veikla. Taigi, valdymo organas yra pagrindinis juridinio asmens organas, per kurį juridinis asmuo įgyja ir įgyvendina civilines teises, prisiima ir vykdo pareigas.¹¹⁸ Tuo tarpu, bendrovės vadovas yra vienasmenis bendrovės valdymo organas (prezidentas, generalinis direktorius, direktorius), su kuriuo bendrovės savininkai sudaro darbo sutartį, organizuojantis kasdienę bendrovės veiklą, priima į darbą ir atleidžia darbuotojus, skatina juos, skiria nuobaudas, atstovauja bendrovę valstybinėse institucijose.¹¹⁹ Bet bendrovėje gali būti įkurtas kolegialus valdymo organas – valdyba, per kurį bendrovė, kaip ir per vadovą, prisiima, sukuria savo civilines teises ir pareigas, bei jas įgyvendina. Vis dėlto reikia pažymėti, kad ĮBĮ 8

¹¹⁶ Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 64-1914.

¹¹⁷ Lietuvos apeliacinio teismo 2009 m. vasario 17 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2A-137/2009.

¹¹⁸ Kiršienė J., *supra note* 17. P. 268.

¹¹⁹ *Ibid.* P. 264.

straipsnyje tiesiogiai nenumatyta valdybos ar valdybos narių teisė ar pareiga inicijuoti bankroto bylos, nors ji taip pat yra atsakinga už įmonės valdymą, todėl svarbu nustatyti vadovo ir valdymo organų sąvokų apimtį.

G. Jakuntavičiūtė, nagrinėdama įmonės valdymo organus nurodo, kad: „dabartinė ABI nustatyta bendrovės organų struktūra neatitinka nei vienpakopės, nei dvipakopės bendrovių valdymo sistemos, kadangi kaip savarankišką valdymo organą išskiria bendrovės vadovą, tuo eliminuodama iš valdybos, kaip valdymo organo, teisę atstovauti bendrovėje ir daugeliu atvejų bendrovės valdybą paverčia bendrovės priežiūros ir kontrolės, o ne valdymo organu. Tai neatitinka CK 2.82 straipsnio 2 dalyje įtvirtintos nuostatos esmės, kurioje nurodyta, kad kiekvienas juridinis asmuo turi turėti vienasmenį *ar* kolegialų valdymo organą, kas leidžia daryt išvadą, jog įstatymų leidėjas vienasmenį ir kolegialų valdymo organą traktuoja kaip alternatyvius, todėl jų funkcijos negali būti skirtingos, kadangi skirtis gali tik šių organų kompetencijos, kai juridinių asmenų steigimo dokumentuose numatomas abiejų šių organų formavimas.“¹²⁰ Tuo tarpu „IBI vartojama sąvoka „vadovas“ ir būtent jam nustatyta pareiga atlyginti žalą kurią kreditoriai patyrė dėl to, kad įmonė pavėlavo pateikti teismui pareiškimą dėl bankroto bylos iškėlimo. <.> tokia teisinė reglamentacija nepateikia aiškaus atsakymo, koks yra juridinio asmens vadovo teisinis statusas ir kuo jis skiriasi nuo valdymo organų narių teisinio statuso, kokia jų atsakomybė ir ar jiems turi būti taikomas valdymo organų nustatytas atsakomybės standartas.“¹²¹

O. Petroševičienė akcentuoja, kad „teisės doktrinoje nurodoma, kad ir vienasmenis bendrovės valdymo organas – vadovas, ir valdybos, kolegialus valdymo organo, nariai apibūdinami vadovo sąvoka. Taigi doktrinoje *je jure* vadovais vadinami asmenys, kurių įgaliojimai veikti atsiranda, kai juos teisėtai paskiria juridinio asmens organai. *De facto* vadovais laikomi asmenys, kurie, nors ir nebuvo teisėtai paskirti vadovauti juridiniam asmeniui, vis tiek veikia, t.y. atlieka vadovo (valdymo) funkcijas, tarsi būtų teisėtai paskirti.<...> sąvoka „vadovas“ turėtų apimti ne tik vadovus *de jure*, bet ir vadovus *de facto*, t.y. visus asmenis, kurie realiai bendrovėje įgyvendina valdymo funkciją.“¹²² Autorės nuomone, tokia pozicija yra logiška ir pagrįsta, kurios laikomasi ir kitose šalyse. Kaip pavyzdžius galima pateikti Vokietiją¹²³, Prancūziją¹²⁴ kur bendrovės vadovas ir valdybos nariai vadinami viena sąvoka – vadovais, turinčiais pareigą inicijuoti įmonės bankroto bylą.

Manome, toks doktrinos aiškinimas gali būti pagrindžiamas šias argumentais: visų pirma, IBI 8 straipsnio 4 dalyje, atsakomybė, už pavėluota pareiškimo dėl bankroto bylos

¹²⁰ Jakuntavičiūtė G., *supra* note 15. P. 44.

¹²¹ *Ibid.* P. 46.

¹²² Petroševičienė O., *supra* note 18. P. 293-294.

¹²³ Mueller H., *supra* note 20. P.116.

¹²⁴ Cork R., Santoni M., *supra* note 22. P.170.

iškėlimo pateikimą, numatyta įmonės vadovui ar kitam asmeniui (asmenims), įmonėje turinčiais teisę priimti atitinkamą sprendimą, t.y. *de facto* ir *de jure* vadovams. Visų antra, tokio teisės aiškinimo užuomazgų galime rasti ir teismų praktikoje. Pvz., 2014 m. sausio 13 d. Lietuvos apeliacinis teismas civilinėje byloje Nr. 2A-224/2014, kurioje buvo keliamas bendrovės *de jure* vadovo, kuris buvo ir valdybos pirmininkas t.y., ir *de facto* vadovo, atsakomybės klausimas, užsiminė, kad gali būti keliamas klausimas dėl valdybos pirmininko pareigos inicijuoti bendrovės bankroto bylą, kadangi įmonei tapus nemokiai, jis nėjo *de jure* vadovo pareigų, bet vis dar užėmė *de facto* vadovo poziciją: „Nurodytos aplinkybės patvirtina, jog tuo metu, kai, apelianto teigimu, įmonė tapo faktiškai nemokia, atsakovas nebuvo administracijos vadovu. Taip pat teisėjų kolegija nenustatė, kad atsakovas *būtų vykdęs kokius nors vadovui būdingus veiksmus per šį laikotarpį*. Dėl to atsakovui negalėjo atsirasti ir pareiga, numatyta ĮBĮ 8 straipsnio 4 dalyje. Minėtas straipsnis taip pat numato, jog pareigą kreiptis dėl bankroto bylos įmonei iškėlimo turi ir asmuo (asmenys), įmonėje turintys teisę priimti atitinkamą sprendimą. Bylos duomenimis nustatyta, kad atsakovas buvo KB „Alionys“ valdybos pirmininku (b. l. 16-18). Tačiau, visų pirmą – tai kolegialus valdymo organas, antra – apeliantas nei ieškinyje, nei apeliaciniame skunde nekėlė atsakovo, kaip valdybos pirmininko, pareigos keiptis į teismą dėl bankroto bylos KB „Alionys“ iškėlimo, todėl ši aplinkybė plačiau neanalizuojama.“¹²⁵ Šią teismo nutartį galėtume interpretuoti taip, kad nors atsakovas įmonės tapimo nemokiai momentu formaliai ir neužėmė administracijos vadovo pareigų, tačiau jis kaip valdybos pirmininkas, realai galintis priimti svarbius įmonei sprendimus, galėtų būti tinkamas civilinės atsakomybės, už kreditoriams padarytą žalą pavėluotu bankroto bylos inicijavimu, subjektu. Manome, ši apeliacinio teismo nutartis galėtų būti laikoma ne tik naujo požiūrio į įmonės valdybos pirmininko atsakomybės klausimą, bet ir teisinio suinteresuotumo bankroto bylos iškėlimu egzistavimą, kas sąlygotų ir bankroto proceso iniciatyvos teisės suteikimo šiam subjektui poreikį.

Šiek tiek specifiskas yra individualios įmonės vadovo (savininko) pareigos inicijuoti įmonės bankroto bylą klausimas. Kadangi, jeigu prievolėms įvykdyti neužtenka individualios įmonės turto, už įmonės prievolės atsako individualios įmonės savininkas (CK 2.50 straipsnio 4 dalis). Nors nustatinėjant įmonės pradelstų įsipareigojimų ir jos turto vertės santykį, vertinami tik pačios įmonės pradelsti įsipareigojimai ir turtas, o į savininko įsipareigojimus ir jo turimą asmeninį turtą neatsižvelgiama, bet po bankroto bylos iškėlimo, kai įmonės turto nepakanka atsiskaityti su kreditoriais, į dalintiną turtą patenka ir savininko turtas.¹²⁶ Taigi individualios įmonės savininkas turėtų būti ypatingai suinteresuotas laiku inicijuoti įmonės bankroto bylą, ne

¹²⁵ Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. sausio 13 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2A-224/2014.

¹²⁶ Kavalnė S., Norkus R., *supra* note 9. P. 83.

vien tik dėl galinčios kilti atsakomybės už ĮBĮ 8 straipsnio pažeidimą, bet ir dėl to, kad neužtekus įmonės turto, savininkas atsakys subsidiariai savo asmeniniu turtu.

Individualių įmonių veiklą Lietuvoje reglamentuoja Lietuvos Respublikos individualių įmonių įstatymas (toliau – III),¹²⁷ kuriame numatyta, kad individualią įmonę steigia vienas asmuo, esantis įmonės savininku (3 ir 5 straipsniai). Paprastai įmonės savininkas yra ir šios įmonės vadovas, tačiau įstatymas numato teisę paskirti vadovu ir kitą asmenį, jei tokia galimybė numatyta individualios įmonės nuostatuose (6 straipsnio 5 dalies 3 punktas). Taigi, individualios įmonės bankroto bylą privalo inicijuoti pats steigėjas – savininkas, arba, jei savininkas pats neužima vadovo pareigų – ir paskirtasis vadovas (ĮBĮ 8 straipsnis).

Vis dėlto atsižvelgiant į tai, kad kreditorių reikalavimams patenkinti nepakankant įmonės turto, išieškojimas nukreipiamas ir į asmeninę savininko nuosavybę, kuri jam gali priklausyti ir bendrosios jungtinės nuosavybės teise. Tokiais atvejais, keltinas klausimas ar savininko sutuoktinis, į kurio turto dalį gali būti nukreipiami kreditorių reikalavimai, žinodamas apie įmonės nemokumą ar aplaidų jos valdymą turėti būti įtraukiamas į asmenų ratą, turinčių teisę inicijuoti šios įmonės bankroto bylą?

Ieškant atsakymo į šį klausimą, reikia analizuoti individualios įmonės ir bendrosios jungtinės nuosavybės teisinį reglamentavimą. Visų pirma, jeigu verslu abu sutuoktiniai pradėjo verstis po santuokos sudarymo, individuali įmonė ir iš jos veiklos arba kitokio verslo gaunamas pajamos, pripažįstama bendrąja jungtine nuosavybe. Jeigu įmonė įsteigiama iki santuokos sudarymo, įmonė išlieka asmenine sutuoktinio nuosavybe, tačiau iš įmonės veiklos gaunamos pajamos, įmonės vertės padidėjimas – įgauna bendrosios jungtinės nuosavybės teisinį režimą (CK 3.88 straipsnio 1 dalies 4 punktas). Tačiau ši norma iš esmės prieštarauja III, kuriame numatyta, kad individuali įmonė gali turėti tik vienas savininką, o ĮBĮ teisę inicijuoti bankroto bylą suteikia tik savininkui ir vadovui. Todėl, jei įmonės savininko sutuoktinis nėra paskirtas įmonės vadovu, nei pareigos, nei teisės inicijuoti bankroto bylą jis neturi. Tokia teisinė situacija buvo kritikuojama, kaip pažeidžianti antrojo sutuoktinio teises, turtinės lygybės principą,¹²⁸ lygias sutuoktinių teises šeimoje¹²⁹. Vis dėlto 2012 m. gruodžio 7 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išplėstinė teisėjų kolegija civilinėje byloje Nr. 3K-7-400/2012, išaiškino, individualios įmonės savininko sutuoktinio atsakomybės pagal individualios įmonės prievolės klausimą ir, manome, iš esmės atsakė į klausimą ar sutuoktinis turėtų būti įtraukiamas į subjektų, turinčių teisę inicijuoti bankroto bylą, ratą. Teismas išaiškino, kad: „Aptartos teisės normos ir jų pagrindu nustatytas individualios įmonės turto režimas neturi lemiančios teisinės reikšmės sprendžiant dėl

¹²⁷ Lietuvos Respublikos individualių įmonių įstatymas // Valstybės žinios. 2003, Nr. IX-1805.

¹²⁸ Vitkevičius P.S. Šeimos narių turtiniai teisiniai santykiai. Vilnius: Justitia, 2006. P. 103.

¹²⁹ Vogulis M. Ar individualios įmonės savininko sutuoktinis gali inicijuoti įmonės bankroto bylą? // International Journal of Baltic Law. 2005, Nr. 3, P. 170.

sutuoktinių atsakomybės už individualios įmonės prievoles, nes nereglamentuoja įmonės, kaip savarankiško civilinių santykių subjekto, ir sutuoktinių civilinės atsakomybės, kai individualios įmonės turto nepakanka padengti įmonės turtinių prievolių. <...> subsidiariai atsakingas už individualios įmonės prievoles yra tas sutuoktinis, kuris yra įmonės savininkas. Individualių įmonių įstatymas ir sutuoktinių civilinę atsakomybę reglamentuojančios šeimos teisės normos tiesiogiai nereglamentuoja sutuoktinio atsakomybės už kito sutuoktinio įmonės prievoles, todėl, sprendžiant dėl individualios įmonės savininko sutuoktinio atsakomybės pagal individualios įmonės prievoles, taikytinos ir prievolių teisės normos, reglamentuojančios prievolių atsiradimą ir rūšis (CK 3.1 straipsnis). Tačiau išplėstinė teisėjų kolegija išaiškina, kad individualios įmonės turto teisinis režimas ir iš jos veiklos gautų pajamų panaudojimas šeimos interesais negali būti pagrindas atsirasti sutuoktinio prievolei atsakyti už kito sutuoktinio individualios įmonės prievoles, tokia sutuoktinio prievolė negali būti siejama tik su individualios įmonės turto priklausymo bendrosios jungtinės nuosavybės teise faktu, nes, minėta, aptartose šeimos ir įmonių teisės normose tokios sutuoktinio atsakomybės nenustatyta. Tačiau individualios įmonės savininko sutuoktinio prievolė subsidiariai kartu su kitu sutuoktiniu, kuris yra individualios įmonės savininkas, atsakyti už šios įmonės prievoles, kai joms įvykdyti neužtenka įmonės turto, gali atsirasti tuo atveju, kai individuali įmonė yra šeimos verslas, t. y. verslui naudojamas ne tik bendras sutuoktinių turtas, bet ir jų abiejų fizinis bei intelektinis darbas, abu sutuoktiniai aktyviai dalyvauja įmonės veikloje. Tokiu atveju sutuoktinių veikla kvalifikuotina kaip jungtinė veikla, kurios tikslas yra bendromis lėšomis ir darbu vykdyti individualios įmonės verslą. Išplėstinė teisėjų kolegija taip pat pažymi, kad individualios įmonės buvimo šeimos verslu faktas nėra preziumuojamas, šį faktą turi įrodyti individualios įmonės kreditorius, siekiantis gauti savo reikalavimo patenkinimą iš įmonės savininko sutuoktinio turto (CPK 178 straipsnis).¹³⁰ Taigi, teismas išaiškino, kad sutuoktinis savo bendrosios nuosavybės dalimi negali būti subsidiariai atsakingas už įmonės skolas, jei neprisideda prie įmonės valdymo ir nedalyvauja jos veikloje, nes tokia atsakomybė kyla iš prievolių, o ne iš šeimos teisinių santykių. Todėl, darytina išvada, kad jei antrasis sutuoktinis nėra paskirtas įmonės vadovu, neužima kitų pareigų įmonėje, įmonės bankroto atveju, įmonės kreditorių reikalavimai nenukreipiami į jam priklausančią bendrosios jungtinės nuosavybės dalį, todėl, nebelieka ir teisinio pagrindo, kuriuo remiantis šis subjektas būtų trauktinas į bankroto bylą inicijuojančių subjektų ratą.

2.2. Pagrindai, kuriems esant įmonės savininkas (vadovas) privalo inicijuoti įmonės bankroto bylą

¹³⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. gruodžio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-400/2012.

Įmonės savininkas (vadovas), inicijuodamas bankroto bylą, pareiškime turi nurodyti, kokių pagrindų inicijuojama bankroto byla t.y. ar įmonė negali ir (arba) negalės atsiskaityti su kreditoriais ir šie nesikreipė į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo, ar (ir) įmonė viešai paskelbė arba kitaip pranešė, kad negali arba neketina vykdyti savo įsipareigojimų kreditoriams. Autorė toliau darbe analizuos momento, nuo kurio, įmonės savininko (vadovo) veiksmai turėtų būti traktuojami kaip ĮBĮ 8 straipsnio pažeidimas, atsiradimą.

2.2.1. Įmonės nemokumas

Momentas, kada įmonės savininkas (vadovas) privalo inicijuoti įmonės bankroto bylą yra siejamas su įmonės nemokumu, t.y. negalėjimu padengti prisiimtų įsipareigojimų. Įmonės mokumas, kaip ekonominė kategorija, suprantama kaip įmonės potencialus sugebėjimas turimomis priemonėmis sumokėti už tai, kas įsipareigota, gražinti skolas suėjus terminui.¹³¹ Tuo tarpu teisės doktrinoje „nemokumo terminas apibūdinamas kaip pinigų trūkumo nulemtas skolininko nepajėgumas apmokėti savo prievolių, kurių mokėjimo terminai suėję, arba kaip būseną, kai skolininkas nebeturi pakankamai mokėjimo priemonių ir todėl laiku negali vykdyti savo skolinių įsipareigojimų, kurių mokėjimo terminai suėję.“¹³² Įmonės nemokumą bankroto teisėje apibrėžia ĮBĮ 2 straipsnio 8 dalis, kurioje teigiama, kad įmonės nemokumas - tai įmonės būseną, kai įmonė nevykdo įsipareigojimų (nemoka skolų, neatlieka iš anksto apmokėtų darbų ir kt.) ir pradelsti įmonės įsipareigojimai (skolos, neatlikti darbai ir kt.) viršija pusę į jos balansą įrašyto turto vertės. Taigi, ĮBĮ nustato nemokumą kvalifikuojančius požymius, t.y. ne tik negalėjimą padengti pradelstus įsipareigojimus, bet ir reikalavimą, kad pradelsti įsipareigojimai turi viršyti pusę į įmonės balanso įrašyto turto vertės.

Tačiau, skirtingose šalyse įmonės nemokumas ir momentas, kada įmonės savininkas (vadovas) privalo inicijuoti įmonės bankroto bylą, suprantami skirtingai. Vokietijoje, bendrovės vadovas, vengdamas nepagrįsto delsimo ir skolų didėjimo yra įpareigotas inicijuoti bankroto bylą ne vėliau kaip per tris savaites jei bendrovė: 1) yra nemoki, negali padengti savo įsipareigojimų, suėjus jų mokėjimo terminui; 2) arba įsipareigojimai viršija įmonės turtą. Tačiau Vokietijoje, bendrovės vadovas gali inicijuoti įmonės bankroto bylą, jei įmonei gresia neišvengiamas nemokumas. Nuo 2014 m. sausio 1 d. Vokietijoje taikomas trejų etapų „nemokumo testas“, kuriuo siekiama nustatyti ar bendrovei gresia nemokumas. Pirma, nustatoma bendrovės turto vertė, įvertinant jo vertę, kuri būtų lygi gautinai sumai, likviduojant įmonės turtą.

¹³¹ Taikomas mokslinis tyrimo darbas „Nemokumo samprata ir jo teisinio reglamentavimo analizė“. Nacionalinė verslo administratorių asociacija. Vilnius, 2006. P.6. <http://www.ukmin.lt/uploads/documents/Nemokumo%20samprata.doc>; prisijungimo laikas: 2014-03-15.

¹³² Kavalnė S., Mikuckienė V., Norkus R. ir kt., *supra* note 8. P. 66.

Jei įsipareigojimai viršija taip įvertintą bendrovės turtą, antras žingsnis – sprendimo priėmimas – ar bendrovės veiklos tęstinumas yra labiau tikėtinas, nei netikėtinas. Jei vadovai, remdamiesi pagrįstu ir racionalių vertinimų, priima sprendimą, kad tolimesnė veikla nebegalima, laikoma, kad bendrovės įsipareigojimams viršija turimą turtą ir pradedama bankroto procedūra. Tačiau, jei vis dėlto, manoma, kad veikla gali būti tęsiama, taikomas trečia etapas – bendrovės turtas vertinamas remiantis veiklos tęstinumo principu. Bet, jeigu ir po šio turto vertinimo, bendrovės turto nepakanka padengti pradelstiems įsipareigojimams – keliama bankroto byla.¹³³ Tuo tarpu, Prancūzijoje, įmonė yra nemoki, kai savo turimu turtu negali padengti įsipareigojimų, kurių mokėjimo terminas yra suėjęs (cash-flow test), o įmonės vadovas privalo kreiptis į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo per 45 dienas nuo įmonės nemokumo pradžios. Vis dėlto Prancūzijoje, įmonė nebus traktuojama kaip nemoki, jei sugebės įrodyti, kad dėl savo turimo turto ar susitarimo su kreditoriais, kad skolininkui suteikiamas papildomas laikas padengti savo įsipareigojimus ir įmonė galės atsiskaityti su kreditoriais, suėjus pratęstam terminui.¹³⁴ Rusijoje įmonė pripažįstama nemokia, kai įmonės įsipareigojimams, kurių mokėjimo terminas yra suėjęs, nepadengiami per tris mėnesius, nuo mokėjimo termino suėjimo. Tačiau reikia atkreipti dėmesį, kad Rusijoje, įmonės vadovas neturi pareigos kreipiantis į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo, jei pradelsti įmonės įsipareigojimams yra mažesni nei 100 000 rublių¹³⁵ (t.y. daugiau nei 6700 Lt.). Apibendrinant išdėstyta, galime teigti, kad kiekvienoje aptartoje valstybėje įmonės nemokumas ir, analogiškai, momentas, kada įmonės vadovas (savininkas) įgyja pareigą inicijuoti bankroto bylą, suprantamas skirtingai. Bet visoms šalims būdingas esminis nemokumo elementas – negalėjimas padengti įsipareigojimų, kurių mokėjimo terminas yra suėjęs, o momentas, kada įmonės vadovui kyla pareiga inicijuoti įmonės bankroto bylą, siejamas su konkrečiu laiko tarpu nuo įmonės negalėjimo įvykdyti pradelstų įsipareigojimų. Atsižvelgiant į kitų šalių patirtį, numatant laikotarpį nuo įmonės nemokumo, t.y. negalėjimo vykdyti prievolės suėjus jos terminui, per kurį privaloma inicijuoti bankroto bylą, manome, Lietuvoje tokio termino pritaikymas neatneštų siekiamo aiškumo ir apibrėžtumo bankroto teisiniuose santykiuose, kadangi aptariamose šalyse nemokumas nesiejamas su įmonės turto ir įsipareigojimų santykiu, kaip Lietuvoje.

Lingvistiškai aiškinant ĮBĮ 8 straipsnio 1 dalyje įtvirtintą bankroto bylos inicijavimo momentą, akivaizdu, kad jis nėra išimtinai susietas su ĮBĮ įtvirtinta įmonės nemokumo sąvoka. Teisės normos formuluotė, nukreipia ir į būsimąjį laiką – „negali ir negalės atsiskaityti su kreditoriumi“, suponuoja išvadą, kad įmonės vadovas (savininkas), turėtų inicijuoti bankroto bylą ir gresiančio nemokumo atveju, t.y. nelaukiant kada įmonės pradelsti įsipareigojimams viršys

¹³³ Mueller. H., *supra* note 20. P. 117.

¹³⁴ Cork R., Santoni M., *supra* note 22. P.170.

¹³⁵ Surikov D., Zaitseva M., Tolstoukhova S., *supra* note 24. P. 399.

pusę į jos balansą įrašyto turto vertės. Vis dažniau pritariama nuomonei, kad įmonei, susidūrus su finansiniais sunkumais, įmonės vadovas turi veikti išimtinai ne tik įmonės, bet ir kreditorių interesais¹³⁶, kuo labiau įmonės finansinė padėtis prastėja, tuo fiduciarinės pareigos kreditoriams intensyvėja,¹³⁷ manome, kad tokia įstatymo formuluotė yra racionali ir teisinga. „Mokslininkai gresiantį nemokumą apibrėžia kaip būseną, kai skolininkas gali vykdyti einamuosius įsipareigojimus, tačiau nepajėgs įvykdyti esamų ar būsimų įsipareigojimų tada, kai sueis jų įvykdymo terminas. Taigi gresiantis nemokumas nuo esančio nemokumo skiriasi tuo, kad vertinama ne esanti, o būsima situacija, atsirasianti, kai sueis prievolių įvykdymo terminai. Visgi mokslininkai teikia, jog, atsižvelgiant į tai, kad įstatymas nepateikia nei gresiančio nemokumo sąvokos, nei tokios įmonės būsenos nustatymo kriterijų, tai įmonės savininkas ar vadovas, nesikreipęs į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo, gresiant įmonės nemokumui, teisės aktų reikalavimų nepažeistų“.¹³⁸

Išdėstyta pozicija papildomai gali būti pagrindžiama ir tuo, kad, ĮBĮ 9 straipsnio 7 dalyje numatyti bankroto bylos iškėlimo pagrindai yra siejami išimtinai tik su ĮBĮ numatytu įmonės nemokumu, todėl darytina išvada, kad teismas, nustatęs, kad įmonė neatitinka ĮBĮ numatytos nemokumo būklės, atsisakys iškelti bankroto bylą. Dėl šių priežasčių, teismų praktikoje, gresiančio nemokumo sąvoka dažniausiai vartojama sprendžiant savininkų (vadovų) atsakomybės klausimą, bet ne kaip galimą bankroto bylos iškėlimo pagrindą. Visgi, atsižvelgiant į tai, kad kiekviena įmonė turėtų būti suinteresuota išsaugoti verslą ir, jeigu tik įmanoma, imtis kitų priemonių įsipareigojimų vykdymui atkurti, pvz. restruktūrizuotis, autorės nuomone, aptariama norma yra labiau deklaratyvaus pobūdžio, kadangi praktikoje, keliant įmonės savininko (vadovo) atsakomybės klausimą, nustatinėjamas momentas, kada įmonė pradelsti įsipareigojimai viršijo pusę į įmonės balansą įrašyto turto vertės ir įmonė nebegalėjo atsiskaityti su kreditoriais.

Greta gresiančio nemokumo, kaip bankroto bylos inicijavimo pagrindo, tikslingą kelti priešingą klausimą, kaip traktuoti situaciją, kada įmonė yra nemoki (įsipareigojimai viršija pusę į įmonės balansą įrašyto turto vertės), bet savininkas (vadovas) neinicijuoja bankroto bylos, pagrįstai tikėdamasis, kad situacija artimiausiu metu pagerės? Atsakymo reikėtų ieškoti žvelgiant per civilinės atsakomybės taikymo šiems subjektams prizmę. Lietuvos teisinėje sistemoje yra įtvirtinta nemokumo gilinimo doktrina. „Šios doktrinos esmė yra pareigos laiku inicijuoti juridinio asmens nemokumo procedūrą ir atsakomybės už šios pareigos nevykdymą įtvirtinimas teisės aktuose, tokiu būdu apsaugant juridinio asmens kreditorių teises bei teisėtus interesus. <...> Ši pareiga formuluojama labai griežtai ir įpareigoja direktorius nuolat stebėti verslo

¹³⁶ Plačiau apie įmonės vadovo fiduciarines pareigas kreditoriams žiūrėti: Greičius R., *supra note* 19. P. 161-176.

¹³⁷ Didžiulis L. Bendrovės vadovų civilinė atsakomybė kreditoriams // *Justitia*. 2008, Nr. 3(69). P. 61.

¹³⁸ Jakuntavičiūtė G., *supra note* 15. P. 91.

vykdymą ir įmonės finansinę situaciją bei imtis efektyvių priemonių, kai tik pastebi, kad įmonė turi finansinių sunkumų. Taigi šios doktrinos pagrindas yra ne pareiškimo dėl bankroto bylos iškėlimo pateikimas, o „esamos būklės stebėjimo principo“ įgyvendinimas, t.y. nuolatinis įmonės finansinės padėties vertinimas, tikrinimas ir priežiūra tam, kad būtų kuo anksčiau pastebėtos krizės apraiškos ir imtasi efektyvių priemonių joms ištaisyti, siekiant apsaugoti įmonę nuo bankroto.¹³⁹ Įmonei susidūrus su finansiniais sunkumais, grasinančiais įmonės nemokumu, įmonės valdymo organai privalo inicijuoti bankroto procesą. Tuo pačiu, pagrįstas pagrindas tikėtis atstatyti įmonės mokumą, negali būti laikomas šios pareigos išimtimi, kadangi, pirmiausia, sunku apibrėžti „pagrįsto pagrindo“ sąvoką, tai yra vertinamoji sąvoka ir kiekvienu atveju turėtų būti nustatinėjama individualiai, bet kas būtų daroma jau sprendžiant civilinės atsakomybės klausimą. Taip pat negalime teigti, kad įmonei, nors ir esant nemokiai, bet galinčiai atstatyti savo mokumą, bus iškelta byla. Atsižvelgiant į tai, kad kreditoriai yra tie asmenys, kurių interesai turi būti apginti bankroto procese, jie vis dėlto yra laisvi priimti sprendimą, atidėti suėjusių įsipareigojimų mokėjimo terminą ar atsisakyti viso ar dalies reikalavimo ir įtikinti įmonės mokumo atstatymo galimybe, sudaryti taikos sutartį iki teismo nutarties dėl bankroto bylos iškėlimo priėmimo (CPK 140 straipsnio 3 dalis) ir po bankroto bylos iškėlimo (ĮBĮ 27 straipsnio 1 dalies 3 punktas). Taigi, nors ir esant pagrįstam pagrindui tikėtis atstatyti įmonės mokumą, tačiau tai nėra pagrindas ignoruoti ĮBĮ 8 straipsnio 1 dalyje numatytos pareigos.

Vis dėlto aptariamas bankroto bylos iškėlimo pagrindas numato papildomą reikalavimą, kad įmonės savininkas (vadovas) turėtų pareigą inicijuoti bankroto bylą: kreditoriai nesikreipė į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo. Iš pirmo žvilgsnio, aiškus reikalavimas, įneša neapibrėžtumo, kai įmonės kreditoriai dar nesikreipė į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo, bet pradėjo ikiteisminį procesą, t.y. informavo skolininką, kad ketina inicijuoti bankroto bylą. Ar galima laikyti, kad skolininkas turi pagrįsta pagrindą manyti, kad kreditorius inicijuos bankroto bylą ir jei taip, koks laikotarpis, praėjus įspėjime dėl bankroto procedūros pradėjimo, laikytinas protingu? Praktikoje galime susidurti su situacijomis, kai tokiomis aplinkybėmis įmonės savininkai (vadovai) dažniausiai bando išvengti administracinės atsakomybės už ĮBĮ 8 straipsnio 1 dalyje numatytos pareigos nevykdymą ir teigia, kad turėjo pagrįsta pagrindą manyti, kad procesas bus inicijuojamas įmonės kreditorių: „Nagrinėjamu atveju įmonės vadovui tapo aiškiai žinomi įmonės kreditoriaus ketinimai inicijuoti bankrotą, todėl UAB „(duomenys neskelbtini)“ direktorius V. N. turėjo realų pagrindą tikėtis, jog kreditorius, kuris yra realią veiklą vykdomi valstybės įstaiga, turinti atitinkamus resursus, iš tikrųjų kreipsis į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo, jei mokestinė nepriemoka nebus sumokėta per nustatytą terminą. Be to, pirmosios instancijos teismas pagrįstai nurodė, kad VMI pranešime nekonkretizavo, kada žada kreiptis į

¹³⁹ Jakuntavičiūtė G., *supra* note 15. P. 87.

teismą dėl bankroto bylos iškėlimo UAB „(duomenys neskelbtini)“, dėl ko faktiškai iškyla pagrįstų abejonių, jog įmonės vadovui buvo neabejotinai aišku, jog kreditorius bankroto vis dėlto neinicijuoja <...> Tokiu atveju, tampa sunku nustatyti momentą, nuo kada atsiranda antroji sąlyga, dėl kurios, be abejo, esant ir pirmajai, įmonės vadovui kyla pareiga kreiptis į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo, t. y. nuo kada jam jau yra neabejotinai aišku, kad kreditoriai neinicijuoja bankroto procedūros.“¹⁴⁰

Iš esmės, pozicija, kad kreditoriaus įspėjimas dėl galimo bankroto bylos inicijavimo, atitinkamą laiką, kol skolininkas turi pagrindo tikėtis bankroto bylos iškėlimo, laikyti pareigos inicijuoti bankroto bylą sustabdymu, yra ydinga ir iš esmės taikoma tik administracinių bylų, dėl administracinių teisės pažeidimų kodekso¹⁴¹ (toliau – ATPK) 50⁶ straipsnio pažeidimo, nagrinėjime. Todėl, manome, kad tik kreditoriaus pareiškimo teismui padavimas yra pagrindas, kada įmonės savininkas (vadovas) atleidžiamas nuo šios pareigos valdymo. Kitoks šios normos traktavimas, pažeistų kreditorių interesus ir suteiktą galimybę piktnaudžiauti skolininkui, o be to, nagrinėjant skolininko narių, vadovo atsakomybės klausimą, dėl kreditorių patirtos žalos, pavėluotai inicijavus įmonės bankroto bylą, ši aplinkybė būtų teisiškai nereikšminga. Taigi, tik esant abiems aptartoms sąlygoms, įmonės vadovas privalo inicijuoti įmonės bankroto bylą.

2.2.2. Viešas paskelbimas, kad įmonė negali arba neketina vykdyti įsipareigojimų, kaip pareigos inicijuoti įmonės bankroto bylą sąlyga

ĮBĮ 8 straipsnio 1 dalyje, kaip vienas iš įmonės savininko (vadovo) pareigos ir kreditoriaus teisės inicijuoti įmonės bankroto bylą pagrindų yra viešas paskelbimas arba pranešimas kreditoriui (kreditoriams) dėl neketinimo arba negalėjimo vykdyti įsipareigojimų. Viešu paskelbimu taip pat laikomas šios informacijos paskelbimas Įmonių bankroto valdymo departamento prie Ūkio ministerijos interneto puslapyje, laikantis 2012 m. kovo 6 d. Įmonių bankroto valdymo departamento prie Ūkio ministerijos direktoriaus įsakymu Nr. V-22 patvirtintų viešo paskelbimo apie įmonės įsipareigojimų nevykdymą Įmonių bankroto valdymo departamento prie Ūkio ministerijos interneto svetainėje taisyklių. Tačiau, ši informacijos paskelbimo tvarka yra sąlyginai nauja, taikoma nuo 2012 m. ir nėra vienintelis galimas ir naudojamas informacijos paskelbimo būdas, todėl šiomis taisyklėmis nėra siekiama riboti įmonės viešo paskelbimo ar kitokio pranešimo apie negalėjimą ar neketinimą vykdyti

¹⁴⁰ Vilniaus apygardos teismo 2013 m. rugsėjo 17 d. nutartis administracinio teisės pažeidimo byloje Nr. ATP-994-200/2013.

¹⁴¹ Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksas// Valstybės žinios. 1984, Nr. X-4449.

įsipareigojimų pasirinkimo būdų.¹⁴² Dažniausiai tokia informacija paskelbiama spaudoje ar oficialiais, įmonės kreditoriams skirtais informaciniais raštais, aiškiai ir nedviprasmiškai nurodant, kad įmonė negali ar neketina vykdyti savo įsipareigojimų. Vis dėlto viešu paskelbimu negali būti laikomi dviprasmiški įmonės skolininkės pareiškimai, tarpusavio susirašinėjimai, prašymai atidėti skolos mokėjimo terminus, publikacijos spaudoje apie problemas, su kuriomis susiduria įmonė.¹⁴³

Kaip jau autorė minėjo anksčiau, sąlygos, susijusios su pareigos inicijuoti bankroto bylą turi būti siejamos su įmonės nemokumu. R. Norkus pažymi, kad aptariamose teisės normos „nereikėtų aiškinti taip, kad bankroto byla iškeliama vien pačiai įmonei pareiškus apie tai savo valią. Bankroto byla turėtų būti keliama, kai įmonė negali atsiskaityti su kreditoriumi ir dėl šios priežasties neketina vykdyti įsipareigojimų, bei apie tai viešai paskelbė arba kitaip pranešė kreditoriams. <...> Aplinkybę, jog įmonė viešai paskelbė apie negalėjimą ar neketinimą vykdyti įsipareigojimų, būtų galima laikyti nemokumo prezumpcija.“¹⁴⁴

Įmonės savininkas (vadovas) teikdamas pareiškimą teismui dėl bankroto bylos iškėlimo, pareškime privalo nurodyti, kuriuo (ar abejais) iš aukščiau aptartų bankroto bylos inicijavimo pagrindų, grindžia savo pareiškimą. Prie pareiškimo turi būti pridedami įmonės kreditorių ir skolininkų sąrašai, kuriuose nurodomi jų adresai, įsipareigojimai ir skolų sumos, atsiskaitymo terminai, praėjusių finansinių metų laikotarpio iki pareiškimo pateikimo dienos finansinių ataskaitų rinkinys, informacija apie teismuose iškeltas bylas ir išieškojimus ne ginčo tvarka, įkeistą turtą. Atsižvelgiant į tai, kas teikia pareiškimą – savininkas ar vadovas, papildomai pridedami įrodymai, kad pareiškimo ir jo priedų kopijos buvo įteiktos įmonės savininkui ar vadovui. Jeigu pareiškimas grindžiamas viešu paskelbimu apie įmonės negalėjimą ir (ar) neketinimą vykdyti savo įsipareigojimų – papildomai pridedami įrodymai, pagrindžiantys šio pagrindo įvykdymą. Taip pat įmonės savininkas (vadovas) prie pareiškimo gali pridėti kitus dokumentus, kuriais remdamasis teismas galėtų nustatyti įmonės mokumo būseną (ĮBĮ 8 straipsnis), dokumentus patvirtinančius įmonės vadovo (savininko) teisinį statusą.

2.3. Įmonės likvidatoriaus pareiga inicijuoti likviduojamos įmonės bankroto bylą

ĮBĮ prie subjektų, kuriems numatyta pareiga inicijuoti įmonės bankroto bylą, priskiria ir likviduojamos įmonės likvidatorių, vykdant įmonės likvidavimą paaiškęjus, kad įmonės turimu

¹⁴² Įmonių bankroto valdymo departamento prie Ūkio ministerijos direktoriaus 2012 m. kovo 6 d. įsakymas Nr. V-22 „Viešo paskelbimo apie įmonės įsipareigojimų nevykdymą Įmonių bankroto valdymo departamento prie Ūkio ministerijos interneto svetainėje taisyklės“ // Valstybės žinios. 2012, Nr. 31-1482.

¹⁴³ Kavalnė S., Norkus R., *supra* note 9. P. 87.

¹⁴⁴ Kavalnė S., Norkus R., *supra* note 9. P. 87.

turtu negalės būti patenkinti visi įmonės kreditorių reikalavimai. Įmonių likvidavimą reglamentuoja CK 2.106 – 2.113 straipsniai, kuriuose numatytos bendrosios taisyklės, taikomos visiems likviduojamiems juridiniams asmenims. Papildomai, atskirų juridinių asmenų teisinės formas reglamentuojantys įstatymai, numato papildomas juridinių asmenų likvidavimo taisykles, pvz. bendrovių likvidavimui – ABI 73 ir 74 straipsniai.

Vykdydamas įmonės likvidavimo procesą, likvidatorius turi nustatyti koks yra įmonės turtas, jos teisės ir prievolės, vykdyti įmonės sandorius, pareikšti reikalavimus įmonės skolininkams, sudaryti sandorius, kurie yra susiję su likviduojamos įmonės veiklos nutraukimu arba kurie numatyti sprendime likviduoti įmonę, nustatyti visus įmonės kreditorius, įmonės įsipareigojimų dydį, bei padalinti įmonės turtą kreditoriams pagal įmonės kreditorių reikalavimų tenkinimo eilę ir kt. Tačiau likvidavimo metu įmonės įsipareigojimų dydis gali didėti. Atsižvelgiant į tai, kad likviduojama įmonė savo veiklą nutraukia ir nebegauna pajamų, gali paaiškėti, kad likviduojama įmonė tampa nepajėgi atsiskaityti su visais esamais kreditoriais.¹⁴⁵ Susiklosčius tokiai situacijai, įmonės likvidatorius privalo vadovautis ĮBĮ 7 straipsniu ir kreiptis į teismą dėl bankroto bylos likviduojamai įmonei iškelimo. Svarbu atkreipti dėmesį, kad ĮBĮ 7 straipsnis pareigos inicijuoti bankroto bylą nesieja su įmonės mokumu, svarbu nustatyti tik tai, kad įmonės turto nepakaks atsiskaityti su visais kreditoriais. Nustatęs šias aplinkybes, įmonės likvidatorius privalo sustabdyti visus mokėjimus ir ne vėliau kaip per 15 dienų nuo šios būklės nustatymo dienos, pateikti pareiškimą teismui dėl bankroto bylos iškelimo įmonei. Prie pareiškimą likvidatorius prideda įmonės kreditorių ir skolininkų sąrašus, kuriose nurodomi jų adresai, įsipareigojimų ir skolų sumos, atsiskaitymo terminai bei finansinės ataskaitos nuo sprendimo likviduoti įmonę priėmimo dienos iki pareiškimą padavimo dienos, bei įrodymai, kad įmonės savininkams yra pateikti pareiškimą teismui dėl bankroto bylos iškelimo ir jo priedų nuorašai (ĮBĮ 7 straipsnis).

Atsižvelgiant į tai, kad įmonės likvidavimas gali tęstis iki kelių metų, praktikoje, aplinkybė, kad likviduojama įmonė negalės atsiskaityti su visais kreditoriais gali paaiškėti įvairiai: paaiškėjus naujiems įmonės įsipareigojimams, finansinių metų pabaigoje parengus likviduojamos įmonės finansinę atskaitomybę, dingus, žuvus įmonės turtui, nepavykus realizuoti įmonės kreditorinių reikalavimų ir pan.¹⁴⁶ Tačiau, jei įmonės likvidatorius savo pareigos inicijuoti bankroto bylą neįvykdė ar įvykdė vėliau, nei paaiškėjo bankroto bylos inicijavimo pagrindas ir kreditoriai dėl tokio delsimo patyrė žalos, įmonės likvidatoriui, analogiškai kaip ir įmonės vadovui (savininkui) gali kilti pareiga padengti kreditorių patirtą žalą ĮBĮ 8 straipsnio 4 dalies pagrindu.

¹⁴⁵ Mikuckienė V., *supra* note 10. P. 84.

¹⁴⁶ *Ibid.*

Tačiau praktikoje, autorės žiniomis, atvejų, kad iš įmonės likvidatoriaus būtų priteista žala už kreditoriams padarytą žalą, pavėluotu bankroto bylos iškėlimu, dar nėra. Tačiau to priežastimis galime laikyti tai, kad įmonės likvidatoriai įmonės bankroto bylas inicijuoja tik labai retais atvejais. Per 2013 m. likvidatorių iniciatyva buvo iškelta vos 19 bankroto bylų, t.y. vos 1 proc. visų iškeltų bankroto bylų per metus. Panašus procentas bankroto bylų buvo iškeliamas 2008 m. – 2012 m., kai likvidatorių iniciatyva buvo iškeliama nuo 1 iki 3 proc. visų iškeliamų bankroto bylų.¹⁴⁷

2.4. Ieškovai - įmonės vidaus subjektai ir kreditorių procesinės padėties probleminiai aspektai

Civilinėje byloje, kurioje sprendžiamas bankroto bylos iškėlimo klausimas, ieškovu laikomas asmuo, kuris kreipėsi į teismą, prašydamas iškelti bankroto bylą. Atsakovas bankroto bylose yra skolininkas, įmonė, kuriai prašoma iškelti bankroto bylą.¹⁴⁸

Tačiau tam tikra specifika pasižymi bylos, kuriose įmonės vidaus subjektai – savininkas (vadovas) ar likvidatorius kreipiasi į teismą dėl bankroto bylos, kadangi ieškovas ir atsakovas sutampa.¹⁴⁹ Lietuvos Aukščiausiojo teismo senatas 2001 m. gruodžio 21 d. nutarime Nr. 33 (toliau – Senato nutarimas) pabrėžė, kad „Ieškovu bankroto byloje laikytinas kreditorius (kreditoriai) nepriklausomai nuo to, ar jis pats pateikia pareiškimą teismui dėl bankroto bylos iškėlimo, ar bankroto bylą siūlo kelti Įmonių bankroto įstatymo 5 straipsnio 1 dalies 2–3 punktuose ir to paties straipsnio 2 dalyje nurodyti asmenys, kurie pagal procesinę padėtį bankroto byloje prilygintini CPK 55 straipsnio 1 dalyje išvardytiems asmenims, nes Įmonių bankroto įstatymas numato jų teisę kreiptis į teismą su pareiškimu, kad būtų apgintos kreditorių ir kitų asmenų teisės ir teisėti interesai.“¹⁵⁰ R. Norkus teigia, kad Aukščiausiojo Teismo senato nuomone, įmonės savininkas, administracijos vadovas arba likvidatorius visais atvejais į teismą kreipiasi ne savo, o kreditorių interesais.¹⁵¹ Bet reikia atsižvelgti, kad Senato nutarimas priimtas 2001 m., kada ĮBĮ nebuvo įtvirtintų nuostatų, numatančių įmonės savininko, vadovo pareigos kreiptis dėl įmonės bankroto bylos iškėlimo (ĮBĮ 8 straipsnio 1 d.) ir atsakomybės už šios pareigos nevykdymą ir dėl to kreditoriams kilusios žalos atlyginimo. Todėl, manome, pasikeitus ĮBĮ, iš esmės ši Senato nutarimo dalis tapo nebeaktuali, kadangi, įmonės savininkai (vadovai) bankroto bylas inicijuoja ne tik siekiant apginti kreditorių interesus, bet priešingai, siekiant

¹⁴⁷ <http://www.bankrotodep.lt/Apzvalgos.php>; Prisijungimo laikas 2014-03-15.

¹⁴⁸ Kavalnė S., Norkus R., *supra* note 9. P. 43.

¹⁴⁹ *Ibid.*

¹⁵⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2001 m. gruodžio 21 d. nutarimas Nr. 33; „Dėl įstatymų taikymo įmonių bankroto bylose“. Teismų praktika. 2001, 16.

¹⁵¹ Norkus R., *supra* note 36. P. 15.

apsaugoti savo interesus, kad savo neveikimu nepadarytų žalos kreditoriams, kurią turėtų atlyginti, ar siekiant išvengti ĮBĮ 10 straipsnio 14 d. numatytų apribojimų, ar atsakomybės už ATPK 50⁶ straipsnio pažeidimą. Taip pat svarbu paminėti, kad Senato nutarimas buvo priimtas galiojant 1964 m. CPK, tačiau įsigaliojus naujam CPK, atitinkamai pakito įmonės vidaus subjektų inicijuojančių bankroto bylas procesinis statusas. R. Norkus nurodo, kad „kiekvienas asmuo, kuris kreipiasi į teismą dėl bankroto bylos įmonei iškelimo, turėtų būti laikomas ieškovu neatsižvelgiant į tai, ar jis yra kreditorius, ar įmonės savininkas ar kitas asmuo, kuriam ĮBĮ bei kiti įstatymai suteikia teisę pareikšti tokį ieškinį“.¹⁵²

Tačiau, kai ieškovu laikomas įmonės vidaus subjektas, kreditorių teisės bankroto bylos inicijavimo procese pasikeičia, jie netampa proceso šalimis, nebent prisidėtų prie ieškovo ieškinio, dėl bankroto bylos iškelimo, ir taptų bendraieškiais. Buvo laikomasi nuomonės, kad kreditorius, nesantis ieškovu, į bylą siekia įstoti siekdamas patenkinti savo finansinius reikalavimus jau iškeltoje bankroto byloje, todėl vyravo nuomonė, kad jis negali įstoti į civilinę bylą bankroto bylos iškelimo stadijoje.¹⁵³ Bet tai nereiškia, kad kreditoriams nesuteikiamos galimybės dalyvauti civilinės bylos dėl bankroto bylos iškelimo, nagrinėjime. Paprastai, kreditoriai, neinicijuojantys bankroto bylos, įtraukiami į bankroto bylą, teismui patvirtinus jų kreditorinius reikalavimus nutartimi ir suteikus trečiųjų asmenų, nepareiškiančių savarankiškų reikalavimų, teisinį statusą. Tačiau, žinant, kad bankroto administratorių teismas skiria priimdamas nutartį dėl bankroto bylos iškelimo įmonei, kreditoriai, neįtraukti į bylos nagrinėjimą, neturėtų procesinių galimybių ginčyti paskirto administratoriaus paskyrimą, kas reikštų kreditorių lygiateisiškumo principo pažeidimą. Todėl keičiantis teismų praktikai, nustačius, kad asmuo turi teisinį suinteresuotumą byla ir jis prašo įmonei iškelti bankroto bylą, teismas gali kreditorių įtraukti į bylą šioje stadijoje trečiojo asmens statusu. „Kreditorių suinteresuotumas bylos baigtimi pasireiškia siekiu patenkinti savo reikalavimą iš bankrutuojančios įmonės turto, o bankroto bylos įmonei iškelimas teisiškai nėra susijęs su konkreto kreditoriaus reikalavimų tenkinimu: kreditorius ir toliau išsaugo reikalavimo teisę į įmonę“.¹⁵⁴ Taigi vien kreditoriaus statusas nereiškia, kad kreditorius turi teisinį suinteresuotumą nagrinėjama byla. Vis dėlto kreditoriui neteikiant prašymo įtraukti jo trečiuoju asmeniu šioje civilinės bylos nagrinėjimo stadijoje, jis taip pat turi teisę siūlyti administratoriaus kandidatūrą ir teismas turi pareigą ją apsvarstyti (ĮBĮ 11 straipsnio 2 dalis). Atsižvelgiant į šias aplinkybes, akivaizdu, kad įmonės vidaus subjektams esant ieškovais, kreditoriai gali būti įtraukiami į civilinės bylos dėl įmonės bankroto nagrinėjimą tuo atveju, jei jie pateikia teismui prašymą, kuriuo prašo ne tik įtraukti į bylos nagrinėjimą, bet ir palaiko bankroto bylos iškelimą.

¹⁵² Norkus R., *supra* note 36. P. 16.

¹⁵³ Kavalnė S., Norkus R., *supra* note 9. P. 43.

¹⁵⁴ Norkus R., *supra* note 36. P. 17.

Apibendrinant išdėstyta, akivaizdu, kad įmonės vidaus subjektai, būdami tie asmenys, kurie geriausiai žino įmonės finansinę situaciją, siekdami apsaugoti savo, bei įmonės kreditorių interesus, turi pareigą atidžiai ir rūpestingai stebėti įmonės veiklą ir pastebėjus nemokumo požymius inicijuoti įmonės bankroto procedūras.

IŠVADOS

1. Įmonės kreditoriai, turintys įmonės bankroto bylos iniciatyvos teisę, skirstomi į privačiuosius ir viešuosius kreditorius. Tačiau bankroto bylos inicijavimo teisė šiems subjektams turėtų būti *ultima ratio* priemonė, savo pažeistų teisių gynime, kuri įgyvendinama laikantis ĮBĮ 6 straipsnyje numatytų pareigų.
 - 1.1. Privatūs kreditoriai – tai fiziniai ir juridiniai asmenys, turintys turtinį reikalavimą į įmonę skolininkę.
 - 1.1.1. Iš privačiųjų kreditorių rato išskiriami įmonės darbuotojai, kurių turtiniai reikalavimai kildinami iš darbo teisinių santykių yra tinkami subjektai, galintys savarankiškai įgyvendinti bankroto bylos iniciatyvos teisę. ĮBĮ suteikiamos papildomos privilegijos darbuotojams, negali būti traktuojamas kaip kreditorių lygiateisiškumo principo pažeidimas, bet yra pagrindas, užtikrinantis silpnajai teisinių santykių šaliai, galimybę savarankiškai inicijuoti įmonės bankroto bylą.
 - 1.2. ĮBĮ išskiria viešųjų kreditorių, kurių reikalavimai įmonei kildinami iš įstatymų numatytų pareigų nesilaikymo, kategoriją. Valstybės, kaip viešojo kreditoriaus, teisė įgyvendinama per institucijas, kurių veiklos sferoje, kyla valstybės, kaip kreditoriaus turtiniai reikalavimai. Viešieji kreditoriai, be ĮBĮ privalo vadovautis specialiais teisės aktais, reglamentuojančiais jų teises ir pareigas bankroto procese. Nors iš esmės viešieji ir privatieji kreditoriai turi analogiškas pareigas bankroto bylų inicijavimo stadijoje, tačiau viešieji kreditoriai nepakankamai išnaudoja bankroto bylų inicijavimo institutą.
 - 1.3. Kreditoriams, įgyvendinant bankroto bylos iniciatyvos teisę, išskiriami šie probleminiai aspektai:
 - 1.3.1. Neapibrėžtas laiko tarpas, per kurį kreditorius, suėjęs įspėjime, dėl bankroto bylos iškelimo, nurodytam laikui, turėtų įgyvendinti savo teisę inicijuoti įmonės bankroto bylą. Toks neapibrėžtumas destabilizuoja skolininko ir kreditoriaus santykius ir prieštarauja teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principams.
 - 1.3.2. Bankroto bylos inicijavimo stadijoje, kreditoriui pakanka potencialiai įrodyti savo reikalavimo pagrįstumą. Todėl skolininkui ginčijant kreditoriaus reikalavimą, tai neužkerta kelio bankroto bylos inicijavimui, kas sukuria prielaidas kreditorių piktnaudžiavimui savo procesinėmis teisėmis, inicijuojant bankroto bylą, galimai mokiai įmonei.
 - 1.3.3. ĮBĮ neapibrėžiama kreditoriaus, inicijuojančio bankroto bylą, ieškinio atsiėmimo procedūra, iki teismo nutarties iškelti įmonei bankroto bylą priėmimo, esant trečiųjų asmenų, nepareiškiančių savarankiškų reikalavimų, kas sudaro prielaidas vienodas

situacijas, traktuoti skirtingai. Todėl darytina prielaida, kad kreditoriaus, nesilaikiusio ĮBĮ 6 straipsnyje numatytų pareigų, įstojimas į civilinės bylos dėl įmonės bankroto nagrinėjimą, negali būti pagrindas bankroto bylai iškelti, ieškovui atsiimant ieškinį.

2.1. Bankroto procese viešąjį interesą gina teismas ir tam tikrais atvejais prokuroras. Tačiau bankroto bylos iniciatyvos teisė suteikiama tik prokurorui, antraip, bankroto bylą inicijuojant teismui – būtų pažeidžiamas šalių autonomijos principas.

2.2. Lietuvos bankroto teisėje, prokuroro vaidmuo yra neapibrėžtas, tačiau tai nepaneigia bendrosios prokuroro teisės, nustačius viešojo intereso pažeidimą, kreiptis į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo. Tačiau, dėl prokuroro vaidmens bankroto teisėje neapibrėžtumo, keltina prielaida, kad prokuroras, siekdamas inicijuoti bankroto bylą, nustatęs viešojo intereso pažeidimą, susijusį su kreditorių teisių pažeidimais, turėtų laikytis ĮBĮ 6 straipsnyje numatytų pareigų, bei papildomai įrodinėti viešojo intereso buvimą byloje, bei jo pažeidimo faktą.

3. ĮBĮ įmonės vidaus subjektai išskiriami kaip įmonės savininkas, vadovas ir likvidatorius. Įmonės savininko, vadovo pareiga inicijuoti įmonės bankroto bylą išimtinai siejama su ĮBĮ įtvirtinta nemokumo sąvoka. Įmonės likvidatorius turi pareigą pasinaudoti bankroto bylos inicijavimo teise, nustatęs, kad įmonė likvidavimo metu nepajėgs atsiskaityti su visais savo kreditoriais. Taigi, atlikus bankroto bylą iškėlimo pagrindų analizę, įmonės vidaus subjektai turi tik pareigą inicijuoti įmonės bankroto bylą.

3.1. Atsižvelgiant į tai, kad sprendimus susijusius su svarbiausiais įmonės veiklos klausimais, tarp kurių ir sprendimai dėl įmonės bankroto, priimami įmonės savininkų ir vadovų, ĮBĮ šiuos subjektus išskiria kaip turinčius pareigą inicijuoti bankroto procesą. Vis dėlto ĮBĮ nėra pakankamai suderintas su ABĮ.

3.2. Žinant, kad įmonėje gali būti įsteigtas kolegialus valdymo organas – valdyba, įmonėje galintis veikti kaip *de facto* vadovas, ĮBĮ pareigą inicijuoti bankroto bylą numato tik *de jure* vadovui. Toks teisės normų nesuderinamumas, manome, gali pažeisti valdybos narių teisėtus interesus, atsižvelgiant į tai, kad teismų praktikoje egzistuoja užuominų, dėl šių subjektų galimo subsidiarios atsakomybės egzistavimo, už kreditoriams kilusios žalos, įmonės vadovui pavėluotai inicijavus bankroto bylą.

Apibendrinant viską, kas išdėstyta aukščiau šiame magistro darbe, darytina išvada, kad iškelta **hipotezė pasitvirtino iš dalies** – ĮBĮ tinkamai apibrėžia subjektų, turinčių teisę inicijuoti įmonės bankroto bylą, ratą, tačiau atsižvelgiant į tai, kad įmonėje gali veikti kolegialus valdymo organas – valdyba, ĮBĮ vartojama administracijos vadovo sąvoka turėtų apimti ir įmonės valdybos narius.

PASIŪLYMAI

1. Siūlytina numatyti protingą, pvz., 6 mėnesių laikotarpį, po skolininko įspėjimo apie planuojamą bankroto bylos inicijavimą, per kurį kreditorius turėtų realizuoti bankroto bylos iniciatyvos teisę, o jį praleidus, pakartotinai informuoti skolininką apie planuojamą bankroto bylos iškėlimą.

Atsižvelgiant į tai siūlytina papildyti ĮBĮ 6 straipsnio 2 dalį ir jį išdėstyti taip:

„2. Kreditorius (kreditoriai) apie savo ketinimą kreiptis į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo turi pranešti įmonei raštu registruotu laišku arba per kurjerį ar antstolį. Tuo atveju, kai vienu iš nurodytų būdų pranešimo įteikti nepavyksta, kreditorius (kreditoriai) turi išsiųsti pranešimą įmonės buveinės adresu. Pranešimas laikomas įteiktu praėjus penkioms dienoms nuo jo išsiuntimo. Pranešime nurodomi įmonės neįvykdyti įsipareigojimai ir įspėjama, kad jeigu jie nebus įvykdyti per šiame pranešime nurodytą laikotarpį, kreditorius (kreditoriai) kreipsis į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo įmonei. Įsipareigojimams įvykdyti kreditorius (kreditoriai) nustato ne trumpesnę kaip 30 dienų laikotarpį nuo pranešimo įteikimo dienos. Kreditorius (kreditoriai) turi teisę kreiptis į teismą per 6 mėnesius, nuo įspėjime numatyto termino. Praleidus šį terminą, kreditorius (kreditoriai) turi pakartotinai informuoti skolininką apie ketinimą inicijuoti įmonės bankroto bylą.“

2. Atsižvelgiant į tai, kad dar 2003 m., pasikeitus ABĮ, bendrovės administracijos vadovas imtas vadinti bendrovės vadovu, siūlytina pakeisti ĮBĮ 5 straipsnio 1 dalies 3 punktą ir jį išdėstyti taip:

„3) įmonės ~~administracijos~~ vadovas.“

3. Iš dalies atsižvelgiant į antrojo pasiūlymo pakeitimus, bei į tai, kad įmonės vadovo funkcijas įmonėje gali vykdyti ir kolegialus valdymo organas – valdyba, siūlytina ĮBĮ apibrėžti vadovo sąvoką.

Papildyti ĮBĮ 2 straipsnį 14 punktu ir jį išdėstyti taip:

„14. Vadovas – vienasmenis valdymo organas ir kolegialaus įmonės valdymo organo – valdybos nariai, jeigu įmonės įstatai numato šio organo įsteigimą ir jis yra išrinktas.“

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Norminė literatūra:

Lietuvos Respublikos teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014;
2. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 64-1914.
3. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262
4. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 36-1340.
5. Lietuvos Respublikos darbo kodeksas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 64-2569.
6. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas // Valstybės žinios. 2001, Nr. 31-1010.
7. Įmonių bankroto įstatymo 5 straipsnio papildymo ir Įstatymo papildymo 8(1) straipsniu įstatymo projektas // Valstybės žinios. 2001, Nr. 31-1010.
8. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymo 2, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 15, 26, 29, 32, 35, 37 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei įstatymo papildymo ketvirtuoju-1 skirsniu ir 13-1 straipsniu įstatymas. Valstybės žinios. 2002, Nr. 116-5193
9. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymo 1, 2, 3, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 13-1, 18, 20, 21, 22, 23, 29, 30, 31, 32, 33, 35, 36, 37 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei Įstatymo papildymo priedu įstatymas. Valstybės žinios. 2008, Nr. 65-2456.
10. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymo 2, 10, 11, 13-1, 20, 21, 28, 29, 30, 33, 35, 36 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas. Valstybės žinios. 2013, Nr. XII-237.
11. Lietuvos Respublikos individualių įmonių įstatymas // Valstybės žinios. 2003, Nr. IX-1805.
12. Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymas // Valstybės žinios. 2004, Nr. 63-2243.
13. Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymas // Valstybės žinios. 2003, Nr. 42-1919.
14. Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymas // Valstybės žinios. 1991, Nr. I-1336.
15. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2010 m. gruodžio 10 d. įsakymu Nr. A1-595 patvirtinti Lietuvos Respublikos valstybinės darbo inspekcijos prie socialinės apsaugos ir darbo ministerijos nuostatai // Valstybės žinios. 2009, Nr. 58-2262.
16. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. liepos 3 d. nutarimas Nr. 831 „Dėl valstybės institucijų įgaliotų asmenų atstovavimo įmonių bankroto ir restruktūrizavimo procesuose tvarkos aprašo patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2013, Nr.42-2054.

17. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. gruodžio 20 d. nutarimas Nr. 1364 „Dėl Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymo 5 straipsnio papildymo ir įstatymo papildymo 8(1) straipsniu įstatymo projekto nr. XP-16“ // Valstybės žinios. 2005, Nr. 149-5433.
18. Įmonių bankroto valdymo departamento prie Ūkio ministerijos direktoriaus 2012 m. kovo 6 d. įsakymas Nr. V-22 „Viešo paskelbimo apie įmonės įsipareigojimų nevykdymą Įmonių bankroto valdymo departamento prie Ūkio ministerijos interneto svetainėje taisyklės“ // Valstybės žinios. 2012, Nr. 31-1482.
19. Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos prie socialinės apsaugos ir darbo ministerijos direktoriaus 2009 m. sausio 28 d. įsakymas Nr. V-32 „Dėl priverstinio poveikio priemonių taikymo taisyklių patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2009, Nr. 11-436.

Užsienio šalių teisės aktai

20. Insolvenzordnung, interaktyvus: http://www.gesetze-im-internet.de/inso/_14.html; prisijungimo laikas: 2014-02-04;
21. Code de commerce, interaktyvus: <http://www.legifrance.gouv.fr/Traductions/english/Legifrance-translations>. Prisijungimo laikas 2014-02-25;

Specialioji literatūra:

Lietuvių kalba:

22. Aviža S., Bosaitė A., Brazdeikis S. ir kt. Civilinė teisė. Bendroji dalis. Vilnius: Justitia, 2009;
23. Baranauskas E., Karulaitytė – Kvainauskienė I., Kiršienė J. ir kt. Civilinė teisė. Bendroji dalis. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008;
24. Driukas A., Valančius V. Civilinis procesas: teorija ir praktika I tomas. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005;
25. Galentienė S., Gadeikytė S. Prokuroro sprendimas atsisakyti taikyti viešojo intereso gynimo priemonės // Mokslinių straipsnių rinkinys viešojo intereso gynimas: subalansuoto požiūrio link. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2013;
26. Greičius R. Privataus juridinio asmens vadovo fiduciarinės pareigos. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2003;
27. Jakuntavičiūtė G. Juridinio asmens valdymo organų narių civilinė atsakomybė. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S), Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2012;
28. Kavaliauskienė G. Proceso civilinėje byloje prielaidos ir sąlygos. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2010;

29. Kavalnė S., Mikuckienė V., Norkus R. ir kt. Bankroto teisė. Pirmoji knyga. Vilnius: Justitia, 2009;
30. Kavalnė S., Norkus R., Bankroto teisė. Antroji knyga. Vilnius: Justitia, 2011;
31. Krivka E. Viešojo intereso gynimas civiliniame procese. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2009;
32. Mačernytė – Panomariovienė I. Darbuotojų teisių įgyvendinimas darbdavio nemokumo atveju. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011;
33. Medelienė A., Sudavičius B. Mokesčių teisė. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2011;
34. Mikuckienė V. Bankroto bylų nagrinėjimo teisme ypatumai. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2007;
35. Mikuckienė V. Bankroto bylose dalyvaujančių asmenų teisių ir pareigų įgijimas ir įgyvendinimas Tarptautinės mokslinės praktinės konferencijos „Šiuolaikinės civilinio proceso teisės paskirtis“, skirtos profesoriaus dr. Stasio Vėlyvio 70 metų jubiliejui paminėti, vykusios 2008 06 05-06, Vilniuje, mokslinių straipsnių rinkinys. Vilnius . Vilnius: VĮ Registrų centro teisinės informacijos departamentas, 2008;
36. Petroševičienė O. Juridinių asmenų samprata ir jos raidos tendencijos //Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas. 2013;
37. Stauskienė E., Višinskis V. Viešojo intereso gynimas civilinio proceso tvarka: teoriniai ir praktiniai aspektai // Mokslinių straipsnių rinkinys viešojo intereso gynimas: subalansuoto požiūrio link. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2013;
38. Užubalis G. Mokesčių teisės paskirtis ir funkcijos (apmokestinimo teorijų kritinė analizė): Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2012;
39. Valančius V. Viešojo intereso gynimas Lietuvos civiliniame procese // Lietuvos CPK įgyvendinimo problemos nacionaliniai ir tarptautiniai aspektai. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007;
40. Vėlyvis S. Teisė į teisminę civilinio proceso doktrinoje. Tarptautinės mokslinės praktinės konferencijos „Teisė į teisminę gynybą ir jos realizavimo praktiniai aspektai“ vykusios 2006 08 14-15, Vilniuje, mokslinių straipsnių rinkinys. Vilnius: Visus plenus, 2006;

Užsienio kalba:

41. Aleth F. Germany // Restructuring & Insolvency 2013. London: Law Business Research Ltd, 2012;

42. Cork R., Santoni M. France // The International Comparative Legal Guide to: Corporate Recovery and Insolvency 2012;
43. Mueller H. Germany // The International Comparative Legal Guide to: Corporate Recovery and Insolvency 2012, Nr.6.. London: Global Legal Group Ltd, 2012;
44. Ringeval E., Mason A., Morelli N. // Restructuring & Insolvency 2013. London: Law Business Research Ltd, 2012;
45. Surikov D., Zaitseva M., Tolstoukhova S. Russia // Restructuring & Insolvency in 52 jurisdictions worldwide 2013. London: Law Business Research, 2012;
46. Tetley A., Smith R. Insolvency Law in France // World Insolvency Systems: A Corporative Study. Carswell, 2009;

Straipsniai:

47. Didžiulis L. Bendrovės vadovų civilinė atsakomybė kreditoriams // Justitia. 2008, Nr. 3(69);
48. Mikuckienė V. Kreditorių teisių įgyvendinimas bankroto procese // Jurisprudencija. 2005, Nr.77(69);
49. Norkus R. Bankroto bylų nagrinėjimas: teorija ir praktika. // Justitia. 2007, Nr. 2(64).
50. Terebeiza Ž. Tiesos nustatymo problema šiuolaikiniame civiliniame procese // Jurisprudencija. 2011, Nr. 3(3);
51. Vėlyvis S., Abromavičienė G. Kai kurios teisės kreiptis į teismą bendrosios sąlygos // Jurisprudencija. 2006;
52. Vitkevičius P.S. Šeimos narių turtiniai teisiniai santykiai. Vilnius: Justitia, 2006.
53. Vogulis M. Ar individualios įmonės savininko sutuoktinis gali inicijuoti įmonės bankroto bylą? // International Journal of Baltic Law. 2005, Nr. 3;
54. Wright L. What creditors should know about Russian insolvency regime. Interaktyvus http://www.cliffordchance.com/publicationviews/publications/2011/05/what_creditors_should_know_about_russia.html; prisijungimo laikas 2014-02-05;

Kiti šaltiniai:

55. Įmonių bankroto įstatymo 5 straipsnio papildymo ir Įstatymo papildymo 8(1) straipsniu įstatymo projekto aiškinamasis raštas // 2004, Nr. XP-16.
56. Taikomas mokslinis tyrimo darbas „Nemokumo samprata ir jo teisinio reglamentavimo analizė“. Nacionalinė verslo administratorių asociacija. Vilnius, 2006. Interaktyvus: <http://www.ukmin.lt/uploads/documents/Nemokumoproc.20samprata.doc>; prisijungimo laikas: 2014-03-15.

57. Teisės ir teisėtvarkos komiteto išvada Įmonių bankroto įstatymo 5 straipsnio papildymo ir Įstatymo papildymo 8(1) straipsniu įstatymo projektui. 2006, Nr. XP-16.

Teismų praktika:

58. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2001 m. gruodžio 21 d. nutarimas Nr. 33; „Dėl įstatymų taikymo įmonių bankroto bylose“. Teismų praktika. 2001, 16.
59. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2003 m. birželio 11 d. nutartis civilinėje byloje S. Ž. V. L. Ž. (bylos Nr. 3K-3-695/2003);
60. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. spalio 13 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Penki kontinentai“, UAB „Penkių kontinentų bankinės technologijos“ ir UAB „Šiaulių titanas“ v. UAB „Kriptonika“ (bylos Nr. 3K-7-564/2006);
61. Lietuvos apeliacinio teismo 2008 m. vasario 28 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Č. Ž. v. UAB „Windooral“ (bylos Nr. 2-154/2008);
62. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. kovo 26 d. nutartis civilinėje byloje VĮ Valstybės turto fondas v. UAB „Okseta“ (bylos Nr. 3K-3-166/2008);
63. Lietuvos apeliacinio teismo 2009 m. vasario 17 d. nutartis, priimta civilinėje byloje BUAB „Alveronas“ v. I.S., R. P. ir kt. (bylos Nr. 2A-137/2009);
64. Lietuvos apeliacinio teismo 2009 m. liepos 10 d. nutartis civilinėje byloje Šiaulių apskrities Valstybinė mokesčių inspekcija v. UAB „Bufina“ (bylos Nr. 2-906/2009);
65. Lietuvos apeliacinio teismo 2009 m. liepos 23 d. nutartis, priimta civilinėje byloje UAB „Kauno kranai“ v. UAB „Gutra“ (bylos Nr. 2-944/2009);
66. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. gegužės 31 d. nutartis civilinėje byloje Rokiškio rajono apylinkės vyriausiasis prokuroras v. Panevėžio apskrities viršininko administracijai ir kt. (bylos Nr. 3K-3-240/2010);
67. Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. spalio 25 d. nutartis, priimta civilinėje byloje BUAB „Vajalio medienos gaminiai“ v. R. K., N. K. (bylos Nr. 2A-517/2010);
68. Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. kovo 22 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Inkaso Lietuva“ v. UAB „Šviesos idėja“ (bylos Nr. B2-1755-153/2012);
69. Lietuvos apeliacinio teismo 2012 m. kovo 28 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Valstybinės mokesčių inspekcijos prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos v. „Narbutas ir Ko“ (bylos Nr. 2A-548/2012);
70. Lietuvos apeliacinio teismo 2012 m. liepos 5 d. nutartis, priimta civilinėje byloje BUAN „Balsių vystymo grupė“ v. UAB „Pajūrio vystymo grupė“ (bylos Nr. 2-1304/2012);

71. Lietuvos apeliacinio teismo 2012 m. rugpjūčio 16 d. nutartis, priimta civilinėje byloje UAB „*Psyops Media*“ v. UAB „*KG Constructions*“ (bylos Nr. 2-988/2012);
72. Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. rugpjūčio 24 d. nutartis civilinėje byloje R. N., R. J. v. UAB „*Advilio reklamos miestas*“ (bylos Nr. B2-1310-460/2012);
73. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. gruodžio 7 d. nutartis civilinėje byloje J.A., N. N., J. N., I. D., v. S. *Juknevičiaus autopaslaugų įmonė*, R.J. (bylos Nr. 3K-7-400/2012);
74. Lietuvos apeliacinio teismo 2012 m. gruodžio 27 d. nutartis, priimta civilinėje byloje VĮ „*Polipro*“ v. UAB „*Auksinė smiltis*“ (bylos Nr. 2-2223/2012);
75. Lietuvos apeliacinio teismo 2013 m. kovo 7 d. nutartis, priimta civilinėje byloje UAB „*Verslo energija*“ v. UAB „*Interpretation group*“ (bylos Nr. 2-1047/2013);
76. Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. kovo 25 d. nutartis civilinėje byloje UAB *Conlex* v. UAB „*Sporto viešbutis*“ (bylos Nr. B2-3618-104/2013);
77. Lietuvos apeliacinio teismo 2013 m. rugpjūčio 22 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos Vilniaus skyrius* v. IĮ „*Karinos linksmybės*“ (bylos Nr. 2-2016/2013);
78. Lietuvos apeliacinio teismo 2013 m. rugpjūčio 29 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *Valstybinė mokesčių inspekcija prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos* v. UAB „*Aisema*“ (bylos Nr. 2-2023/2013);
79. Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. rugsėjo 4 d. nutartis civilinėje byloje UAB „*Svema*“ v. UAB „*Baltic Flight Academy*“ (bylos Nr. B2-5286-104/2013);
80. Vilniaus apygardos teismo 2013 m. rugsėjo 17 d. nutartis administracinio teisės pažeidimo byloje *Valstybinė mokesčių inspekcija prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos* v. V. N. (bylos Nr. ATP-994-200/2013).
81. Lietuvos apeliacinio teismo 2013 m. spalio 3 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *Valstybinė mokesčių inspekcija prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos* v. UAB „*Statyba ir turizmas*“ (bylos Nr. 2-2321/2013);
82. Lietuvos apeliacinio teismo 2013 m. lapkričio 13 d. nutartis, priimta civilinėje byloje E. Š., UAB „*Skomė*“ ir kt. v. UAB „*FF Lizingas*“ (bylos Nr. 2-2520/2013);
83. Panevėžio apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. lapkričio 29 d. nutartis civilinėje byloje *Valstybinės mokesčių inspekcija prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos* v. UAB „*Miksolė*“ (bylos Nr. B2-944-252/2013);
84. Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. sausio 13 d. nutartis, priimta civilinėje byloje BUAB „*Alionys*“ v. Z. K. (bylos Nr. 2A-224/2014);

85. Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. sausio 22 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *Valstybinė mokesčių inspekcija prie Lietuvos Respublikos Finansų ministerijos v. UAB „Miksolė“* (bylos Nr. 2-216/2014);

Subjektai, turintys teisę inicijuoti įmonės bankroto bylą: teoriniai aspektai ir praktinės problemos

SANTRAUKA

Pagrindinės sąvokos: bankrotas, bankroto bylos inicijavimas, kreditoriai, prokuroras, įmonės valdymo organai, savininkas, vadovas, likvidatorius.

Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas įtvirtina baigtinį sąrašą asmenų, turinčių įmonės skolininkės bankroto bylos inicijavimo teisę. Tačiau įstatymų leidėjas, apribodamas, subjektų, galinčių inicijuoti bankroto bylą ratą, turi būti tikras, kad jis apima visus subjektus, potencialiai galinčius turėti teisinį suinteresuotumą bankroto bylos iškėlimu, priešingu atveju, būtų pažeidžiama šių asmenų teisė į teisminę gynybą. Dėl šių priežasčių darbe analizuojami subjektai, turintys ir potencialiai galintys turėti teisinį suinteresuotumą bankroto bylos iškėlimu, tačiau neįtraukti į ĮBĮ 5 straipsnį.

Pagrindinis darbo tyrimas nukreiptas į įmonės kreditorius, kaip svarbiausius subjektus ne tik bankroto procese, bet ir bankroto proceso inicijavimo stadijoje. Siekiama atskleisti viešųjų ir privačiųjų kreditorių kategorijų panašumus ir skirtumus, išgryninant probleminius aspektus, su kuriais susiduria šie subjektai, bankroto bylos inicijavimo stadijoje. Atskirai apžvelgiama darbuotojų, kaip privačiųjų kreditorių kategorija, pateikiant autorės išvadas dėl šių subjektų galimybių naudotis nagrinėjama teise, apžvelgiami potencialūs subjektai, galintys atstovauti darbuotojų interesus bankroto procese, bei viešąjį interesą ginančių subjektų teises civilinės bylos dėl įmonės bankroto inicijavimo stadijoje.

Darbe taip pat nagrinėjama įmonės vidaus subjektų – savininko, vadovo, bei likvidatoriaus teisinio statuso problematika, kuri tampa ypač aktuali sprendžiant ar šie subjektai turi pareigą inicijuoti įmonės bankroto procedūras.

Darbe plačiai remiamasi Lietuvos ir užsienio mokslininkų suformuota teisės doktrina, Lietuvos Respublikos teismų jurisprudencija. Darbo autorė taip pat analizuoja ir kitų Europos valstybių teisinį reglamentavimą, apibrėžiantį subjektų, turinčių bankroto bylą iniciatyvos teisę.

Entities to initiate bankruptcy proceedings: theoretical aspects and practical problems

SUMMARY

Keywords: *bankruptcy, bankruptcy proceeding of creditors, the prosecutor, the company's management bodies, the owner, manager, liquidator.*

Republic of Lithuania Enterprise Bankruptcy Law establishes an exhaustive list of persons which have a right to initiate debtor companies bankruptcy case. However, the legislature, limiting, operators who could initiate bankruptcy proceedings circle must be sure that it covers all the subjects that have the potential to have a legal interest in the insolvency proceedings, otherwise, it would undermine the right of individuals to legal defense.

The main study focused on the company's creditors as key players not only in the process of bankruptcy, but the bankruptcy process in initiation stage. The aim is to expose the public and private creditors categories similarities and differences, clarifying aspects of the problem faced by these entities in bankruptcy initiation stage. Separately overviewed the category of workers as private creditors', by the author's conclusions on these entities access to the right in question, overviewed the potential entities who may represent the interests of employees in bankruptcy proceedings, and the public interest in protecting the rights of the subjects of civil proceedings in bankruptcy initiation stage.

The paper also examines the company's in-house - the owner, manager, liquidator and legal status of the topic, which is particularly relevant in deciding whether these entities have a duty to initiate bankruptcy proceedings.

The paper cited the Lithuanian and foreign scholars formed the doctrine, jurisprudence of the Lithuanian courts. The author of the paper also analyzes the legal framework defining the entities that have the right of initiative of bankruptcy proceedings of other European countries.

Eglė Agintaitė

Darbo baigimo data: 2014 m. balandžio 7 d., Vilnius

AgintaiteEgle@gmail.com